

Συνεργαζόμενα τμήματα

- 1) Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών,
- 2) Βαλκανικών, Σλαβικών και Ανατολικών Σπουδών,
- 3) Ανώτατη Διακλαδική Σχολή Πολέμου

"Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στις Διεθνείς Σχέσεις και Ασφάλεια"

Επιβλέπων Καθηγητής: Ηλίας Κουσκουβέλης

Διπλωματική Εργασία με θέμα:

Τα πυρηνικά προγράμματα Ινδίας-Πακιστάν και οι συνθήκες της μεταξύ τους αποτροπής

Μεταπτυχιακός φοιτητής: Μάλαμας Κωνσταντίνος

«Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάσθηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου»

Μάλαμας Κωνσταντίνος

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	5
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	
ΟΙ ΠΥΡΗΝΙΚΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΤΗΣ ΙΝΔΙΑΣ	7
1. Παραγωγή σχάσιμου υλικού για στρατιωτικούς σκοπούς	7
2. Αεροσκάφη	11
3. Βαλλιστικοί πύραυλοι εδάφους – εδάφους	12
4. Βαλλιστικοί πύραυλοι επιφανείας – εδάφους	15
5. Πύραυλοι κρουαζιέρας	17
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	
ΟΙ ΠΥΡΗΝΙΚΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΤΟΥ ΠΑΚΙΣΤΑΝ	18
1. Παραγωγή σχάσιμου υλικού για στρατιωτικούς σκοπούς	18
2. Αεροσκάφη	21
3. Βαλλιστικοί πύραυλοι εδάφους – εδάφους	22
4. Βαλλιστικοί πύραυλοι επιφανείας – εδάφους	24
5. Πύραυλοι κρουαζιέρας	24
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	
ΤΑ ΠΥΡΗΝΙΚΑ ΔΟΓΜΑΤΑ ΙΝΔΙΑΣ – ΠΑΚΙΣΤΑΝ	26
1. Ινδία	26
1.1 Η πυρηνική πολιτική της Ινδίας	26
1.2 Το πυρηνικό δόγμα της Ινδίας	31
α. Έγγραφα που περιέχουν το πυρηνικό δόγμα της Ινδίας	31
(1) Ομιλία του Ινδού Πρωθυπουργού Shri Atal Bihari Vajpayee στην ινδική βουλή (1998).	32

(2) Προσχέδιο του Πυρηνικού Δόγματος της Ινδίας (1998)	36
(3) Η ανασκόπηση του ινδικού πυρηνικού δόγματος από την Επιτροπή Εθνικής Ασφαλείας (2003)	44
1.3 Σχολιασμός του πυρηνικού δόγματος της Ινδίας	46
2. Πακιστάν	53
2.1 Η πυρηνική πολιτική του Πακιστάν	53
2.2 Το πυρηνικό δόγμα του Πακιστάν	59
α. Ελάχιστη Αξιόπιστη Αποτροπή (Minimum Credible Deterrence)	61
β. Από την Ελάχιστη Αξιόπιστη Αποτροπή (Minimum Credible Deterrence) στην Αποτροπή σε Όλο το Φάσμα των Επιχειρήσεων	63
2.3 Σχολιασμός του πυρηνικού δόγματος του Πακιστάν	67
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4	
ΟΙ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΑΠΟΤΡΟΠΗΣ ΜΕΤΑΞΥ ΙΝΔΙΑΣ ΚΑΙ ΠΑΚΙΣΤΑΝ	71
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	79
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	82

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

«Στην μεταψυχροπολεμική εποχή μεγάλα τμήματα της κοινής γνώμης, των διαμορφωτών της αλλά και των μελετητών αγνόησαν ή προσποιήθηκαν την ανυπαρξία των πυρηνικών εξοπλισμών» αλλά «τα πυρηνικά οπτικά συστήματα δεν έπαψαν όμως να υπάρχουν και να διαδίδονται. Οι πυρηνικές δοκιμές χωρών όπως η Ινδία και το Πακιστάν – απόρροια της οριζόντιας πυρηνικής διασποράς – ήρθαν να μας θυμίσουν το 1998 ότι τα πυρηνικά παραμένουν ένας σημαντικός συντελεστής ισχύος στη διεθνή σκακιέρα»¹.

Από το 1998, χρονιά που ξεκίνησε η πυρηνική αντιπαράθεση της Ινδίας και του Πακιστάν, έχουν περάσει είκοσι χρόνια αμείωτης προσπάθειας πυρηνικών εξοπλισμών και από τις δύο χώρες, έτσι ώστε να πετύχουν την ‘αποτροπή’ δηλαδή να πετύχουν «την συνεννόηση μεταξύ αυτών που δεν συνεννοούνται»². Πριν όμως φτάσουν σε αυτόν τον ‘πυρηνικό’ ανταγωνισμό, και οι δύο χώρες πέρασαν μέσα από την χρησιμοποίηση της πυρηνικής ενέργειας για ειρηνικούς σκοπούς, κάτι που είναι απαραίτητο για όποιον θέλει να αποκτήσει πυρηνικά όπλα.³

Με δεδομένο ότι γείτονας και νατοϊκός σύμμαχος της Ελλάδος σχεδιάζει την κατασκευή πυρηνικών σταθμών έτσι ώστε να χρησιμοποιήσει την πυρηνική ενέργεια για «ειρηνικούς σκοπούς», θα πρέπει να αρχίσει η προετοιμασία από την Ελλάδα για την εξεύρεση της αποτροπής εναντίον ενός πυρηνικού και επιθετικού γείτονα. Σε αυτήν την προσπάθεια, η μελέτη των περιφερειακών πυρηνικών διδύμων καθώς και οι συνθήκες της μεταξύ τους αποτροπής αποκτούν ιδιαίτερο ενδιαφέρον.

1. Ηλίας Κουσκουβέλης, Αποτροπή και Πυρηνική Στρατηγική, Ποιότητα, Αθήνα, 2000, σελ 22.

² Στο ίδιο.

³ «Ο εμπλουτισμός ουρανίου και η παραγωγή πλουτωνίου, «ως μέρος ενός ειρηνικού πυρηνικού προγράμματος, δεν απαγορεύονται από το ισχύον διεθνές νομικό καθεστώς της NPT (Nuclear Non-Proliferation Treaty). Θεωρούνται όμως γενικότερα η αχίλλειος πτέρνα της εν λόγω συνθήκης, διότι αποτελούν την καθοριστική προϋπόθεση για την κατασκευή πυρηνικών όπλων». Γι’ αυτό «έχει συμφωνηθεί άτυπα μεταξύ των μεγάλων παρόχων πυρηνικής τεχνολογίας, να μη συμπεριλαμβάνονται σχετικές προβλέψεις στις πυρηνικές συμφωνίες τους με τρίτους», στο ‘Γιάννης Παλαιολόγος, ‘Προς μια πυρηνική Τουρκία’, ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 21 Νοεμβρίου 2017.

Σε αυτό το πλαίσιο εντάσσεται και η παρούσα εργασία η οποία έχει ως αντικείμενο μελέτης τα πυρηνικά προγράμματα Ινδίας – Πακιστάν και τις συνθήκες της μεταξύ τους αποτροπής. Θεωρητικό υπόβαθρο και ‘οδηγός’ της παρούσας εργασίας είναι το βιβλίο ‘Θεωρία Διεθνών Σχέσεων στον ψυχρό πόλεμο, Αποτροπή και Πυρηνική Στρατηγική’, του κατόχου της έδρας Στρατηγικών Σπουδών ΓΕΕΘΑ ‘Θουκυδίδης’ καθηγητού κ. Ηλία Ι. Κουσκουβέλη, καθώς και σημειώσεις από το Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στις Διεθνείς Σχέσεις και Ασφάλεια 2017-2018, του Πανεπιστημίου της Μακεδονίας.

Στο πρώτο κεφάλαιο θα δούμε τα πυρηνικά όπλα που κατέχουν οι δύο χώρες. Στην συνέχεια θα δούμε την πυρηνική πολιτική των δύο χωρών καθώς και τα Δόγματα τους για την διεξαγωγή πυρηνικού πολέμου. Τέλος, μετά από έναν σχολιασμό των Δογμάτων θα δούμε πως διαμορφώνονται οι συνθήκες αποτροπής μεταξύ των δύο χωρών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΟΙ ΠΥΡΗΝΙΚΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΤΗΣ ΙΝΔΙΑΣ

Η Ινδία έχει ένα διαρκώς αυξανόμενο πυρηνικό οπλοστάσιο, το οποίο τώρα αποτελείται από 130 με 140 πυρηνικές κεφαλές (βλέπε πίνακα 1). Αυτός ο αριθμός έχει υπολογιστεί από το SIPRI (STOCKHOLM INTERNATIONAL PEACE RESEARCH INSTITUTE), και έχει δοθεί στην δημοσιότητα με την ετήσια έκδοση SIPRI 2018: Armaments, Disarmament and International Security. Σύμφωνα με την εν λόγω έκδοση⁴, αυτός ο αριθμός των πυρηνικών κεφαλών έχει βασιστεί σε υπολογισμό του αποθέματος πλουτωνίου της Ινδίας που μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε όπλα, και στον αριθμό των οπλικών συστημάτων που μπορούν να μεταφέρουν πυρηνικές κεφαλές για να πλήξουν τις αντίπαλες δυνάμεις. Εκτιμάται ότι, η Ινδία αυξάνει βαθμιαία το μέγεθος του αποθέματος του πυρηνικού της οπλοστασίου, όπως επίσης και τις υποδομές της, κυρίως στρατιωτικές, για την παραγωγή πυρηνικών κεφαλών.

1. Παραγωγή σχάσιμου υλικού για στρατιωτικούς σκοπούς

Τα αποθέματα σε σχάσιμο υλικό της Ινδίας περιλαμβάνουν⁵ $4,0 \pm 1,4$ τόνους ουρανίου υψηλού εμπλουτισμού (HEU: Highly-enriched uranium) εμπλουτισμένο περίπου 30% σε ουράνιο-235, $0,58 \pm 0,15$ τόνους πλουτωνίου που μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε όπλα και $6,4 \pm 3,5$ τόνους πλουτωνίου που μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την λειτουργία πυρηνικού αντιδραστήρα.

Τα πυρηνικά όπλα της Ινδίας, εκτιμάται ότι βασίζονται στο πλουτώνιο⁶. Το πλουτώνιο της Ινδίας έχει παραχθεί σε δύο αντιδραστήρες: στον αντιδραστήρα βαρέως ύδατος CIRUS, ισχύος 40 MWt, και στον αντιδραστήρα βαρέως ύδατος Dhruva, ισχύος 100 MWt. Και οι δύο βρίσκονται στο

4 . SIPRI 2018: Armaments, Disarmament and International Security, Stockholm 2018, σελ 267.

5 . International Panel on Fissile Material (IPFM), 'Facilities: reprocessing plants', 12 Feb. 2018.

6 . SIPRI 2018: Armaments, Disarmament and International Security, Stockholm 2018, σελ 267.

συγκρότημα του Κέντρου Ατομικών Ερευνών Bhabha (Bhabha Atomic Research Center (BARC)) κοντά στη Βομβάη. Ο CIRUS έκλεισε το 2010. Ο Dhruva, που ξεκίνησε την λειτουργία του το 1985, συνεχίζει να λειτουργεί. Στο BARC υπάρχει επίσης και εργοστάσιο επεξεργασίας Πλουτωνίου.

Η Ινδία σχεδιάζει να κατασκευάσει έξι αντιδραστήρες ταχείας αναπαραγωγής έως το 2030, γεγονός το οποίο θα αυξήσει σημαντικά την ικανότητά της να παράγει πλουτώνιο το οποίο, θα μπορεί να χρησιμοποιηθεί για κατασκευή πυρηνικών όπλων ⁷. Ένας πρωτότυπος αντιδραστήρας ταχείας αναπαραγωγής (Prototype Fast Breeder Reactor (PFBR)) ισχύος 500 MWe κατασκευάζεται στο Κέντρο Ατομικών Ερευνών Ίντιρα Γκάντι (Indira Gandhi Centre for Atomic Research (IGCAR)) στο Καλπακάμ. Παρόλο που αναμενόταν να τεθεί σε λειτουργία στα μέσα του τρέχοντος έτους, ο εν λόγω αντιδραστήρας δεν λειτουργεί ακόμη⁸.

Κατά την παρούσα χρονική περίοδο, η Ινδία επεκτείνει τις ικανότητές της στον εμπλουτισμό Ουρανίου. Συνεχίζει να εμπλουτίζει Ουράνιο σε μια μικρή μονάδα φυγοκέντρησης στο Raretehalli Rare Materials Plant (RMP) κοντά στο Mysore, για να παράγει Ουράνιο υψηλού βαθμού εμπλουτισμού (HEU) για χρήση ως καύσιμο σε ναυτικό αντιδραστήρα. Η Ινδία έχει ξεκινήσει την κατασκευή μιας νέας βιομηχανικής μονάδας εμπλουτισμού, της Εγκατάστασης Ειδικού Εμπλουτισμού Υλικών (Special Material Enrichment Facility (SMEF)), στην Καρνατάκα. Αυτή θα είναι μια εγκατάσταση διπλής χρήσης που θα παράγει Ουράνιο υψηλού βαθμού εμπλουτισμού (HEU) τόσο για στρατιωτικούς όσο και για πολιτικούς σκοπούς⁹. Η προσπάθεια της Ινδίας να επεκτείνει τις ικανότητές της στον εμπλουτισμό του Ουρανίου, ωθείται από το

7. Ramana, M. V., 'A fast reactor at any cost: the perverse pursuit of breeder reactors in India',

Bulletin of the Atomic Scientists, 3 Nov. 2016.

8. Government of India, Department of Atomic Energy, Indira Gandhi Centre for Atomic Research, 9 Nov. 2018.

9. Albright, D. and Kelleher-Vergantini, S., India's Stocks of Civil and Military Plutonium and Highly Enriched Uranium, End 2014 (Institute for Science and International Security: Washington, DC, 2 Nov. 2015).

όραμά της και τα σχέδιά της να κατασκευάσει νέους πυρηνοκίνητους αντιδραστήρες για τα πλοία της. Παρόλαυτα, το εμπλουτισμένο Ουράνιο που την κατασκευή θερμοπυρηνικών ή πυρηνικών όπλων ενισχυμένης σχάσης¹⁰.

10. Levy, A., 'India is building a top-secret nuclear city to produce thermonuclear weapons, experts say', Foreign Policy, 16 Dec. 2015.

Τύπος (US/Indian designation)	Αριθμός	Χρονιά επιχ. λειτουργ.	Εμβέλεια (km) ^a	Κεφαλές x ισχύς ^b	Αριθμός Κεφαλών ^c
Αεροσκάφη ^d	48				48
Mirage 2000H	32	1985	1. 850	1 x bomb	32
Jaguar IS	16	1981	1. 600	1 x bomb	16
Βαλλιστικοί πύραυλοι Εδάφους-Εδάφους	60				60
Prithvi-II	24	2003	250	1 x 12 kt	24
Agni-I	20	2007	>700	1 x 10–40 kt	20
Agni-II	8	2011	>2 000	1 x 10–40 kt	8
Agni-III	8	2014	>3 200	1 x 10–40 kt	8
Agni-IV	0	(2018)	>3 500	1 x 10–40 kt	0
Agni-V	0	(2020)	>5 200	1 x 10–40 kt	0
Βαλλιστικοί πύραυλοι Επιφανείας-Εδάφους	14				16
Dhanush	2	(2013)	400	1 x 12 kt	4 ^e
K-15 (B05) ^f	(12) ^g	(2018)	700	1 x 12 kt	(12)
K-4	(4) ^g	..	3 500	1 x 10–40 kt	0
Πύραυλοι κρουαζιέρας
Nirbhay ALCM	(>700)
Σύνολο					130–140h

Πίνακας 1 Ινδικές πυρηνικές δυνάμεις
(δημοσιευμένο στο SIPRI yearbook 2018)

. . = δεν είναι διαθέσιμη ή εύχρηστη η πληροφορία, () αβέβαιη πληροφορία, ALCM = air-launched cruise missile, kt = kiloton.

a Η πραγματική εμβέλεια του αεροσκάφους διαφοροποιείται αναλόγως του οπλικού φορτίου και του προφίλ της αποστολής (αποστολή στην οποία το αεροσκάφος μπορεί να ίπταται μόνο σε μεγάλο ύψος ή μόνο σε μικρό ύψος ή εναλλάξ, αναλόγως της απειλής και της τακτικής κατάστασης του πεδίου της μάχης).

b Οι αποδόσεις των ινδικών πυρηνικών κεφαλών είναι άγνωστες. Οι πυρηνικές δοκιμές του 1998, αποκάλυψαν ισχύ έως 12kt. Είναι πολύ πιθανόν οι επόμενες κεφαλές να αποδίδουν ισχύ έως 40kt. Δεν υπάρχει καμία επιβεβαιωμένη πληροφορία από ανοιχτή πηγή ότι η Ινδία έχει αποκτήσει θερμοπυρηνικές κεφαλές δύο σταδίων.

c Οι εκτοξευτές (launchers) των βλημάτων κρουαζιέρας είναι εφοδιασμένοι με παραπάνω από ένα κάνιστρο. Στον παραπάνω πίνακα, έχει ληφθεί υπόψη ότι κάθε εκτοξευτήρας μπορεί να βάλει μόνο μία πυρηνική κεφαλή. Οι κεφαλές δεν είναι τοποθετημένες μέσα στους εκτοξευτές, αλλά σε ξεχωριστά σημεία αποθήκευσης.

d Άλλος τύπος αεροσκάφους, που πιθανόν να μπορεί να έχει ρόλο πυρηνικής κρούσης είναι το Su-30MKI.

e Κάθε πλοίο που είναι εφοδιασμένο με τον βαλλιστικό πύραυλο Dhanush, πιθανόν να έχει αποθηκευμένο και δεύτερο βαλλιστικό πύραυλο Dhanush.

f Ορισμένες πηγές αναφέρουν τον βαλλιστικό πύραυλο K-15, που εκτοξεύεται από υποβρύχια (submarine-launched ballistic missile (SLBM)), ως Sagatika, που αυτό ήταν το όνομα του προγράμματος ανάπτυξης του εν λόγω πυραύλου.

g Οι K-15 και οι K-4 χρησιμοποιούν τους ίδιους τέσσερις σωλήνες εκτόξευσης στο πυρηνοκίνητο υποβρύχιο βαλλιστικών πυραύλων INS Arihant (nuclear-powered ballistic missile submarine (SSBN)). Κάθε σωλήνας εκτόξευσης μπορεί να έχει είτε, 3 K-15sSSBM (μέσα σε ένα κάνιστρο τριών πυραύλων) είτε, 1 K-4 SLBM(όταν εισέλθει σε υπηρεσία). Έτσι σύμφωνα με την US Air Force National Air and Space Intelligence Center (NASIC), ο K-15 έχει 12 πιθανούς εκτοξευτές και ο K-4 έχει 4

h Επιπλέον των πυρηνικών κεφαλών του παραπάνω πίνακα, μπορεί να έχουν είδη παραχθεί πυρηνικές κεφαλές για επιπλέον βαλλιστικούς πυραύλους εδάφους- εδάφους Agni-III και Agni-IV (MRBM), ανεβάζοντας έτσι τον εκτιμώμενο αριθμό των ινδικών πυρηνικών κεφαλών σε 130 με 140.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

2. Αεροσκάφη

Τα μαχητικά αεροσκάφη αποτελούσαν έως το 2003, οπότε μπήκε εν ενεργεία ο πρώτος βαλλιστικός πύραυλος της Ινδίας με ικανότητα μεταφοράς πυρηνικών κεφαλών, το μοναδικό οπλικό σύστημα της Ινδίας, το οποίο μπορούσε να επιφέρει πυρηνικό πλήγμα.¹¹ Οι τύποι των ινδικών πολεμικών αεροσκαφών οι οποίοι έχουν ικανότητα πυρηνικής κρούσης είναι τα MIRAGE και τα JAGUAR.

Όσον αφορά τα ινδικά MIRAGE (MIRAGE 2000H), αυτά είναι τοποθετημένα στην 40^η Πτέρυγα Μάχης, η οποία βρίσκεται στην αεροπορική βάση Maharajpur, στο βόρειο τμήμα της πολιτείας Μαντιά Πραντές στην κεντρική Ινδία. Είναι χωρισμένα σε τρεις Πολεμικές Μοίρες, την 1^η, την 7^η και την 9^η. Η ινδική Πολεμική Αεροπορία έχει πιστοποιήσει τα MIRAGE-2000H, για ρίψη πυρηνικών βομβών ελεύθερης τροχιάς¹². Πιθανόν μία ή δύο από αυτές τις Πολεμικές Μοίρες να έχουν ως δευτερεύοντα ρόλο την πυρηνική κρούση.¹³

Γενικά πιστεύεται ότι, και τα βομβαρδιστικά αεροσκάφη τύπου JAGUAR IS, τα οποία κατέχει η Ινδία, μπορούν να έχουν ρόλο πυρηνικής κρούσης.¹⁴ Τα JAGUAR επιχειρούν από τρεις αεροπορικές βάσεις, κατανεμημένα σε έξι Πολεμικές Μοίρες. Πιο συγκεκριμένα δύο Πολεμικές Μοίρες, η 5^η και η 14^η επιχειρούν από την 7^η Πτέρυγα Μάχης στην αεροπορική βάση Αμπάλα, στην πολιτεία Χαρυάνα, που βρίσκεται στο βόρειο τμήμα της Ινδίας. Δύο Πολεμικές Μοίρες, η 16^η και η 17^η επιχειρούν από την 17^η Πτέρυγα Μάχης, στην αεροπορική βάση Γκορακπούρ, στην Πολιτεία Ούταρ Πραντές, στο βορειοανατολικό τμήμα της χώρας. Και τέλος, δύο Πολεμικές Μοίρες, η 6^η και

11. Hans M. Kristensen & Matt Korda, 'Indian nuclear forces, 2018', Bulletin of the Atomic Scientists, 2018, VOL. 74, NO. 6, 361.

12. Kampani, G., 'New Delhi's long nuclear journey: how secrecy and institutional roadblocks delayed India's weaponization', International Security, vol. 38, no. 4 (spring 2014), pp. 94, 97–98.

13 Hans M. Kristensen & Matt Korda, 'Indian nuclear forces, 2018', Bulletin of the Atomic Scientists, 2018, VOL. 74, NO. 6, 361.

14. Cohen, S. and Dasgupta, S., Arming Without Aiming: India's Military Modernization (Brookings Institution Press: Washington, DC, 2010), pp. 77–78; and India Defence Update, 'SEPECAT Jaguar is India's only tactical nuclear carrying and ground attack aircraft', 13 Dec. 2016.

η 224^η επιχειρούν από την 33^η Πτέρυγα Μάχης, στην αεροπορική βάση Τζαμναγκάρ, στην Πολιτεία Γκουτζαράτ, στην δυτική Ινδία. Από τις προαναφερθείσες Πολεμικές Μοίρες, μία στην Αμπάλα και μία στην Γκορακπούρ, εκτιμάται ότι έχουν δευτερεύοντα ρόλο την πυρηνική κρούση.

Αξιοσημείωτο είναι ότι, η Ινδία τον Οκτώβριο του 2018 αγόρασε 2 MIRAGE – 2000 και 32 JAGUAR από την Γαλλία, όλα μεταχειρισμένα¹⁵. Αν και από οικονομικής αλλά και τακτικής άποψης, η αγορά θεωρήθηκε αποτυχία και οικονομικά ασύμφορη, εάν την δούμε από την πλευρά της διατήρησης του αξιόμαχου του στόλου των αεροσκαφών πυρηνικής κρούσης, τότε καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι, η αγορά αυτή ήταν επιτυχής και **ότι τα συγκεκριμένα αεροσκάφη χρησιμοποιούνται ακόμη για αυτόν τον ρόλο.**

Ανεξάρτητα από τα αν η Ινδία εκσυγχρονίζει τα MIRAGE και τα JAGUAR, η ουσία είναι ότι τα αεροσκάφη αυτά είναι πλέον γερασμένα. Σε αυτό το πλαίσιο, η Ινδία στις 23 Σεπτεμβρίου 2018 υπέγραψε με την Γαλλία συμβόλαιο για την προμήθεια 36 μαχητικών Rafale. Λαμβάνοντα υπόψη ότι, η Γαλλία χρησιμοποιεί τα συγκεκριμένα αεροσκάφη και σε ρόλο πυρηνικής κρούσης, είναι πολύ πιθανόν και η Ινδία να τα χρησιμοποιήσει ανάλογα. Η έναρξη της παράδοσης των ινδικών RAFALE προγραμματίζεται για τον Σεπτέμβριο του 2019 με ορίζοντα ολοκλήρωσης τον Απρίλιο του 2022. Έχει αναφερθεί ότι¹⁶, τα νέα αεροσκάφη θα τοποθετηθούν σε δύο Πολεμικές Μοίρες, η μία θα είναι στην αεροπορική βάση Αμπάλα κοντά στα σύνορα με το Πακιστάν και η άλλη θα είναι στην αεροπορική βάση Hasimara στην δυτική Βεγγάλη κοντά στα σύνορα με το Μπουτάν.

15 . Νικόλαος Παυλίδης, 'Η Ινδία παραλαμβάνει 2 μεταχειρισμένα Mirage 2000 και 32 Jaguar από την Γαλλία', περιοδικό Η Πτήση, 5 Οκτ. 2018

16 The Times of India, Ambala, 'Hasimara IAF bases being readied for Rafale fighter jets', 1 Oct 2017.

3. Βαλλιστικοί πύραυλοι εδάφους - εδάφους

Ο ινδικός Αμυντικός Οργανισμός Έρευνας και Ανάπτυξης (India's Defence Research and Development Organization (DRDO)), ξεκίνησε το 1983 ένα πρόγραμμα ανάπτυξης πυραύλων, στα πλαίσια του οποίου αναπτύχθηκαν δύο «οικογένειες» πυραύλων εδάφους – εδάφους, οι οποίες έχουν και ικανότητα πυρηνικού πλήγματος. Αυτές οι δύο «οικογένειες» πυραύλων είναι η Prithvi, η οποία αποτελείται από τρεις τύπους αυτοκινομένου μικρού βεληνεκού πυραύλων και η Agni, η οποία αποτελείται από πυραύλους στερεού καύσιμου μεγαλύτερου βεληνεκού. Η δεύτερη «οικογένεια», η Agni, σχεδιάστηκε για να παρέχει **ικανότητα πυρηνικού πλήγματος γρήγορης αντίδρασης (quick-reaction)**, και έχει αντικαταστήσει, όσον αφορά το ρόλο της πυρηνικής κρούσης, σε μεγάλο βαθμό την οικογένεια Prithvi.

Από την οικογένεια Prithvi, ο Prithvi – II ήταν ο πρώτος βαλλιστικός πύραυλος που αναπτύχθηκε από την Ινδία και έχει πυρηνική ικανότητα. Ο εν λόγω βαλλιστικός πύραυλος έχει εμβέλεια 250km, μπορεί να μετακινηθεί μέσω δρόμων και λόγω του μικρού του μεγέθους είναι πολύ δύσκολο να βρεθεί ο εκτοξευτής του από δορυφόρο. Γιαυτό τον λόγο πολύ λίγες πληροφορίες είναι γνωστές σχετικά με την θέση των εκτοξευτών του. Οι πιο πιθανές θέσεις του είναι σε σημεία κοντά στα σύνορα με το Πακιστάν.¹⁷

Ο Agni-I, είναι ένας πύραυλος, μίας βαθμίδας με δυνατότητα μεταφοράς μέσω δρόμων, με εμβέλεια 700km, και είναι επιχειρησιακά έτοιμος το 2007. Ο Agni-II, είναι ένας πύραυλος, δύο βαθμίδων, με δυνατότητα μεταφοράς μέσω δρόμων, στερεού καυσίμου, ο οποίος μπορεί να μεταφέρει οπλικό φορτίο ενός τόνου σε απόσταση μεγαλύτερη των 2.000km. Ο πύραυλος είναι σε υπηρεσία με τον Ινδικό Στρατό, κάτω από την Διοίκηση Στρατηγικών Δυνάμεων της Ινδίας (Strategic Forces Command (SFC)), η οποία είναι υπεύθυνη για την διοίκηση και τον έλεγχο (Command and Control) των πυρηνικών δυνάμεων της Ινδίας. Πολύ πιθανόν ο Agni-II να έχει παρουσιάσει πολλά τεχνικά προβλήματα, τα οποία η Ινδία δεν έχει ανακοινώσει. Σύμφωνα

¹⁷ Hans M. Kristensen, 'Indian Nuclear Forces 2018', Bulletin of the Atomic Scientists Vol 74, no 6 page 363, 01 Nov. 2018.

με εκτιμήσεις του 2017, έχουν αναπτυχθεί και είναι επιχειρησιακά αξιοποιήσιμοι ,λιγότεροι από 10 εκτοξευτές.¹⁸ Παρόλαυτα, στις 20 Φεβρουαρίου 2018, έγινε μία επιτυχής εκτόξευση από το πεδίο δοκιμής πυραύλων στο νησί Abdul Kalam, που βρίσκεται στην ανατολική Ινδία.¹⁹

Ο επόμενος πύραυλος της οικογένειας Agni, είναι ο Agni-III. Ο Agni-III είναι ένας πύραυλος δύο βαθμίδων, με εμβέλεια πάνω από 3.000 km. Είναι επιχειρησιακά έτοιμος από το 2013, αλλά σύμφωνα με εκτιμήσεις του 2017, υπάρχουν ενεργοί λιγότεροι από 10 εκτοξευτές.²⁰ Τα αποθέματα των πυραύλων μπορεί να είναι μεγαλύτερα από τους εκτοξευτές, και μπορεί ένας εκτοξευτής να χρησιμοποιηθεί και για δεύτερη βολή πυραύλου. Στις 27 Απριλίου του 2018, η Διοίκηση Στρατηγικών Δυνάμεων της Ινδίας, εκτέλεσε μία επιτυχής εκτόξευση ενός Agni –III, από το πεδίο δοκιμής πυραύλων στο νησί Abdul Kalam. Ο εν λόγω πύραυλος επιλέχθηκε τυχαία από τους εν' ενεργεία πυραύλους, πιστοποιώντας έτσι την αποτελεσματικότητά τους.²¹

Η Ινδία αναπτύσσει δύο νέους βαλλιστικούς πυραύλους μεγαλύτερης εμβέλειας, τον Agni-IV και τον Agni-V. Οι εν λόγω πύραυλοι θα της δώσουν την ικανότητα να πλήξει στόχους, για πρώτη φορά, σε ολόκληρη την επικράτεια της Κίνας. Ο Agni-IV έχει εμβέλεια πάνω από 3.500km. Είναι ακόμη υπό ανάπτυξη, και έχουν γίνει έξι συνεχόμενες επιτυχείς εκτοξεύσεις, με την τελευταία να έχει λάβει χώρα στις 2 Ιανουαρίου 2017.²²

Ο ινδικός Αμυντικός Οργανισμός Έρευνας και Ανάπτυξης, έχει δώσει προτεραιότητα, στην ανάπτυξη του βαλλιστικού πυραύλου τριών βαθμίδων,

18. US Air Force, National Air and Space Intelligence Center (NASIC), Ballistic and Cruise Missile Threat (NASIC: Wright-Patterson Air Force Base, OH, July 2017), p. 25.

19. The Hindu,' India test fires medium-range nuclear capable Agni-II missile', 20 Feb. 2018.

20. US Air Force, National Air and Space Intelligence Center (NASIC), Ballistic and Cruise Missile Threat (NASIC: Wright-Patterson Air Force Base, OH, July 2017), p. 25.

21 . New Indian Express, 'India successfully test fires nuclear capable Agni-III missile off Odisha coast', 27 Apr. 2017.

22. Subramanian, T. S., 'Agni-IV test a "grand success"', The Hindu, 2 Jan. 2017.

του Agni-V, ο οποίος έχει εμβέλεια πάνω από 5.000km. Η καινοτομία στον Agni-V, είναι ότι, σε αντίθεση με τους προγενέστερους πυραύλους της ίδιας οικογενείας, είναι σχεδιασμένος να είναι αποθηκευμένος και να εκτοξεύεται από ένα νέο αυτοκινούμενο κάνιστρο, ένα γεγονός το οποίο αυξάνει την επιχειρησιακή ετοιμότητά του, μειώνοντας τον χρόνο που απαιτείται για την προετοιμασία του και την εκτόξευσή του. Στις 18 Ιανουαρίου 2018, πραγματοποιήθηκε εκτόξευση του εν λόγω πυραύλου, στο πεδίο δοκιμών του νησιού Abdul Kanal. **Ο πύραυλος, σε αυτή τη δοκιμή, διέσχισε 4. 900km σε 19 λεπτά.** Με αυτό το βεληνεκές, ο Agni -V μπορεί να πλήξει ολόκληρη την Ασία και μέρη της Ευρώπης και της Βόρειας Αφρικής. Το πιο ενδιαφέρον είναι ότι, ο Agni-V μπορεί να πλήξει και ολόκληρη την επικράτεια της Κίνας. Στις 3 Ιουνίου και στις 10 Δεκεμβρίου 2018, εκτελέστηκαν δύο ακόμη επιτυχημένες δοκιμές του Agni - V ²³, φέρνοντας ακόμα πιο κοντά την πιθανή ημερομηνία εισαγωγής του σε υπηρεσία στο πυρηνικό οπλοστάσιο της Ινδίας.

Πέραν των δοκιμών της Ινδίας για την ανάπτυξη νέων βαλλιστικών πυραύλων, η Ινδία αναπτύσσει τεχνολογία και για τον εξοπλισμό των βαλλιστικών της πυραύλων με πολλαπλές κεφαλές. Παρόλαυτα, υπάρχει μία διχογνωμία για το αν οι πολλαπλές κεφαλές (multiple independently targetable re-entry vehicles (MIRVs) θα εξοπλίσουν τον Agni-V ή την επόμενη γενιά, τον Agni -VI,²⁴ ο οποίος είναι στη φάση της σχεδίασης.

4. Βαλλιστικοί πύραυλοι εδάφους - εδάφους

Η Ινδία συνεχίζει να αναπτύσσει τον ναυτικό βραχίονα των πυρηνικών της δυνάμεων, στα πλαίσια του προγράμματος απόκτησης πλοίων προηγμένης τεχνολογίας (Advanced Technology Vessel (ATV))²⁵, το οποίο ξεκίνησε το

23. The Hindu, 'Agni-5 successfully test-fired, 4 Jun. 2018.

24. Basrur, R. and Sankaran, J., 'India's slow and unstoppable move to MIRV', M. Krepon,

T. Wheeler and S. Mason, The Lure and Pitfalls of MIRVs: From the First to the Second Nuclear Age

(Stimson Center: Washington, DC, May 2016), pp. 149-76.

25. Dinakar, P., 'Now, India has a nuclear triad', The Hindu, 18 Oct. 2016.

1980. Ο βραχίονας αυτός θα της δώσει την βεβαιότητα του δεύτερου πυρηνικού χτυπήματος εναντίον μιας χώρας, η οποία επιτέθηκε πρώτη και επέφερε αποφασιστικό πυρηνικό πλήγμα στις αεροπορικές και επίγειες πυρηνικές της δυνάμεις. Στο πλαίσιο αυτής της στρατηγικής, θα δημιουργήσει ένα στόλο από τέσσερα πυρηνοκίνητα υποβρύχια, τα οποία θα φέρουν βαλλιστικούς πυραύλους.

Το πρώτο πυρηνοκίνητο υποβρύχιο της Ινδίας, είναι το SSBN (submarine, ballistic missile, nuclear powered) Arihant. Το εν λόγω υποβρύχιο, ολοκλήρωσε στις 5 Νοεμβρίου 2018 την πρώτη του περιπολία «αποτροπής», όπως ονομάστηκε από τα ινδικά μέσα ενημέρωσης²⁶, προκαλώντας την αντίδραση του Πακιστάν, χαρακτηρίζοντας το γεγονός ανησυχητικό, γιατί είναι η πρώτη φορά που υπάρχουν πυρηνικές κεφαλές στην νότια Ασία, οι οποίες είναι έτοιμες για πυροδότηση.

Ένα ακόμα ινδικό πυρηνοκίνητο υποβρύχιο, το INS Arighat, ξεκίνησε τις δοκιμές του τον Νοέμβριο του 2017. Έχει αναφερθεί και η έναρξη κατασκευής δύο ακόμα πυρηνοκίνητων υποβρυχίων, τα οποία θα παραδοθούν το 2020 και το 2022.²⁷

Τα Arihant είναι εφοδιασμένο με ένα σύστημα εκτόξευσης τεσσάρων κατακόρυφων σωλήνων, και μπορεί να φέρει μέχρι 12 βαλλιστικούς πυραύλους K-15, οι οποίοι είναι βαλλιστικοί πύραυλοι που εκτοξεύονται από υποβρύχια (SLBMs:Submarine-Launched Ballistic Missiles),οι οποίοι είναι δύο βαθμίδων και έχουν εμβέλεια 700km. Ανεπιβεβαίωτες πληροφορίες αναφέρουν ότι, το δεύτερο υποβρύχιο, το Arighat, είναι εφοδιασμένο με οχτώ σωλήνες εκτόξευσης και φέρει 24 πυραύλους K-15, αλλά το NASIC, στην ετήσια αξιολόγησή του 2017 σχετικά με την απειλή των βαλλιστικών

26 . The Hindu, ' Pak expresses concern over deployment of India's nuclear submarine INS Arihant, 8 Nov 2018.

27 . Unnithan, S., 'A peek into India's top secret and costliest defense project, nuclear submarines', India Today, 10 Dec. 2017.

πυραύλων, δεν ανέφερε ότι έχει αναβαθμιστεί το οπλικό σύστημα του υποβρυχίου Arighant.²⁸

Το DRDO, αναπτύσσει τον K-4, έναν βαλλιστικό πύραυλο δύο βαθμίδων, με εμβέλεια 3500km, με τελικό σκοπό την αντικατάσταση του πυραύλου K-15.²⁹ Το Arighant, θα μπορεί να φέρει τέσσερεις K-4, αλλά το Arighat και τα επόμενα υποβρύχια θα μπορούν να φέρουν οχτώ. Η δοκιμή του K-4 στις 17 Δεκεμβρίου 2017, στον κόλπο της Βεγγάλης, ήταν αποτυχημένη χωρίς να υπάρξουν σχετικές ανακοινώσεις. Ο K-4 έχει είδη δοκιμαστεί τέσσερεις φορές, συμπεριλαμβανομένης και μίας δοκιμής από το υποβρύχιο Arighant το 2016.³⁰ Το DRDO αναπτύσσει τον βαλλιστικό πύραυλο K-5, ο οποίος πιθανόν να έχει εμβέλεια πάνω από 5000km, και έχει ανακοινώσει σχέδια για την ανάπτυξη του μεγαλύτερης εμβέλειας βαλλιστικού πυραύλου K-6.³¹

Όσον αφορά τον πύραυλο Dhanush, αυτός είναι η ναυτική έκδοση του πυραύλου Prithvi-II και χρησιμοποιείται από τα πλοία επιφανείας. Μπορεί να φέρει κεφαλή έως 500kg σε μια μέγιστη απόσταση 400km, και είναι σχεδιασμένος να προσβάλει θαλάσσιους και παράκτιους στόχους.³² Ο Dhanush, είναι σε υπηρεσία σε δύο πλοία παράκτιας περιπολίας κλάσης Sukanya, στην δυτική Ινδία.

5. Πύραυλοι κρουαζιέρας

Ο DRDO αναπτύσσει από το 2004 τον υποηχητικό πύραυλο κρουαζιέρας, μεγάλης εμβελείας, Nirbhay. Ο Nirbhay, έχει εμβέλεια πάνω από 700km και πιθανόν να μπορεί να εκτοξευτεί από το έδαφος, την θάλασσα και τον αέρα. Η

28. Indian Defence Update, 'India's 2nd nuclear submarine "INS Aridhaman" to be deadlier than INS Arighant', 27 Dec. 2016.

29. Jha, S., 'India's undersea deterrent', The Diplomat, 30 Mar. 2016.

30. Rout, H. K., 'Maiden test of undersea K-4 missile from Arighant submarine', New Indian Express, 9 Apr. 2016.

32. Mallikarjun, Y., 'Dhanush missile successfully test-fired from ship', The Hindu, updated 3 Nov. 2016.

ανάπτυξη του πυραύλου έχει καθυστερήσει λόγω τεχνικών προβλημάτων με το λογισμικό ελέγχου των πηδαλίων του και με το ναυτιλιακό του σύστημα. Το 2016, μετά από τη δεύτερη συνεχόμενη αποτυχημένη δοκιμή πτήσης, πηγές από τον DRDO, ανέφεραν ότι το πρόγραμμα πιθανόν να τερματιζόταν. Παρόλαυτα στις 7 Νοεμβρίου του 2017 το ινδικό Υπουργείο Άμυνας ανακοίνωσε ότι ο DRDO, εκτέλεσε επιτυχημένη δοκιμή πτήσης στο πεδίο δοκιμών στο νησί Abdul Kalam.³³ Στις 7 Ιουνίου 2018, δημοσίευμα στον ινδικό τύπο³⁴ ανέφερε πιο λεπτομερώς ότι, ο πύραυλος Nirbhay έχει μόνο δύο στις πέντε επιτυχείς δοκιμές (η δεύτερη επιτυχημένη πραγματοποιήθηκε στις 27 Ιανουαρίου 2018³⁵) και ότι οι προσπάθειες από τον DRDO θα συνεχιστούν. Η ινδική κυβέρνηση, δεν έχει επιβεβαιώσει δημοσιεύματα του τύπου που αναφέρουν ότι, ο πύραυλος Nirbhay έχει δυνατότητα να φέρει και πυρηνικές κεφαλές.³⁶

33. Indian Ministry of Defence, Press Information Bureau, 'DRDO conducts successful flight trial of "Nirbhay" subsonic cruise missile', 7 Nov. 2017.

34. The Hindu, 'Big tasks ahead for new DRDO aero chief', 7 Jun 2018.

35. The Economic Times, 'India test fires subsonic cruise missile 'Nirbhay'', 27 Jan 2018.

36. Pandit, R., 'India successfully tests its first nuclear-capable cruise missile', Times of India, 8 Nov. 2017; and Gady, F. S., 'India successfully test fires indigenous nuclear-capable cruise missile', The Diplomat, 8 Nov. 2017.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΠΥΡΗΝΙΚΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΤΟΥ ΠΑΚΙΣΤΑΝ

Το Πακιστάν, σύμφωνα με το δόγμα που εφαρμόζει εναντίον της Ινδίας, και ονομάζεται **‘αποτροπή σε όλο το φάσμα’**, έχει θέσει ως πρώτη προτεραιότητα την ανάπτυξη νέων πυρηνικών όπλων, καθώς και νέων συστημάτων εκτόξευσης και μεταφοράς τους. Υπολογίζεται ότι το Πακιστάν κατέχει 140 με 150 πυρηνικές κεφαλές (βλέπε σχήμα 1)³⁷. και εκτιμάται ότι, το Πακιστάν θα συνεχίσει να μεγαθύνει το πυρηνικό του οπλοστάσιο³⁸.

1. Παραγωγή σχάσιμου υλικού για στρατιωτικούς σκοπούς

Σε αυτό το πλαίσιο, το Πακιστάν αυξάνει βαθμιαία τα αποθέματά του σε σχάσιμο υλικό για στρατιωτικούς σκοπούς, τα οποία αποτελούνται από Πλουτώνιο και από Ουράνιο υψηλού εμπλουτισμού. Οι εγκαταστάσεις, στις οποίες το Πακιστάν παράγει το Πλουτώνιο είναι στην επαρχία Παντζάμπ (Punjab). Το συγκρότημα αποτελείται από τέσσερις πυρηνικούς αντιδραστήρες βαρέως ύδατος και από ένα εργοστάσιο παραγωγής βαρέως ύδατος.³⁹ Το Πακιστάν, επίσης, αυξάνει την ικανότητά του να επεξεργάζεται τα πυρηνικά απόβλητα. Μια μικρή εγκατάσταση επεξεργασίας πυρηνικών βρίσκεται στο πακιστανικό Ινστιτούτο της Επιστήμης και της Τεχνολογίας (Pakistan Institute of Science and Technology (PINSTECH)) κοντά στην πόλη Ραβαλπίντι, στην προαναφερθείσα επαρχία Παντζάμπ. Ένα μεγαλύτερο εργοστάσιο επεξεργασίας πυρηνικών αποβλήτων έχει κατασκευαστεί στο συγκρότημα παραγωγής πυρηνικής ενέργειας στην πόλη Κάσμα (Chasma) στην επαρχία Παντζάμπ, και πιθανόν να είναι σε λειτουργία.⁴⁰

37. SIPRI 2018: Armaments, Disarmament and International Security, Stockholm 2018, σελ 274.

38. Dalton, T. and Krepon, M., A Normal Nuclear Pakistan (Stimson Center and Carnegie Endowment for International Peace: Washington, DC, Aug. 2015).

39. Burkhard, S., Lach, A. and Pabian, F., ‘Khushab update’, Institute for Science and International Security, Report, 7 Sep. 2017.

40. Albright, D. and Kelleher-Vergantini, S., ‘Pakistan’s Chashma plutonium separation plant: possibly operational’, Institute for Science and International Security, Imagery Brief, 20 Feb. 2015.

Ο εμπλουτισμός του Ουρανίου πραγματοποιείται στο συγκρότημα επιστημονικών εργαστηρίων έρευνας με την ονομασία Καν (Khan Research Laboratories (KRL)), που και αυτά βρίσκονται στην επαρχία Παντζάμπ στην πόλη Καχούτα, καθώς και σε ένα μικρότερο εργοστάσιο στο Gadwal, επίσης στην επαρχία Παντζάμπ. Πιθανόν, ένα νέο συγκρότημα εμπλουτισμού Ουρανίου να βρίσκεται υπό κατασκευή στο συγκρότημα KRL.⁴¹ Η ικανότητα όμως του Πακιστάν να παράγει Ουράνιο υψηλού εμπλουτισμού για τα πυρηνικά του όπλα, περιορίζεται από την περιορισμένη παραγωγή Ουρανίου από το εσωτερικό της χώρας.⁴²

41. Cartwright, C. and Dewey, K., 'Spin strategy: likely uranium facility identified in Pakistan', *Jane's Intelligence Review*, vol. 28, no. 11 (Nov. 2016), pp. 48–52.

42 . International Panel on Fissile Material (IPFM), 'Pakistan may be building a new enrichment facility', *IPFM Blog*, 16 Sep. 2016.

Type (US/Pakistani designation)	Αριθμός	Χρονιά επιχ. Λειτουργ.	Εμβέλεια (km) ^a	Κεφαλές x ισχύς ^b	Αριθμός Κεφαλών ^c
Αεροσκάφη	36				36
F-16A/B ^d	24	1998	1 600	1 x bomb	24
Mirage III/V	12	1998	2 100	1 x bomb or Ra'ad ALCM	12
Βαλλιστικοί Πύραυλοι Εδάφους-Εδάφους	102 ^e				102
Abdali (Hatf-2)	10	(2015)	200	1 x 12 kt	10
Ghaznavi (Hatf-3)	16	2004	290	1 x 12 kt	16
Shaheen-I (Hatf-4)	16	2003	750	1 x 12 kt	16
Shaheen-IA (Hatf-4) ^f	..	(2017)	900	1 x 12 kt	..
Shaheen-II (Hatf-6)	12	2014	1 500	1 x 10–40 kt	12
Shaheen-III (Hatf-6) ^g	..	(2018)	2 750	1 x 10–40 kt	..
Ghauri (Hatf-5)	24	2003	1 250	1 x 10–40 kt	24
Nasr (Hatf-9)	24	(2013)	60–70	1 x 12 kt	24
Ababeel (Hatf-. .)	0	..	2 200	MIRV or MRV	0 ^h
Πύραυλοι Κρουαζιέρας	12				12
Babur GLCM (Hatf-7)	12	(2014)	350 ⁱ	1 x 12 kt	12
Babur-2 GLCM (Hatf-. .)	..	. ^j	700	1 x 12 kt	..
Babur-3 SLCM (Hatf-. .)	0	. ^k	450	1 x 12 kt	0
Ra'ad ALCM (Hatf-8)	..	(2017)	350	1 x 12 kt	..
Ra'ad-2 ALCM (Hatf-. .)	..	(2018)	>350	1 x 12 kt	..
Σύνολο					140–150

. . Δεν είναι διαθέσιμη ή εύχρηστη η πληροφορία; () = αβέβαιη πληροφορία; ALCM = air-launched cruise missile; GLCM = ground-launched cruise missile; kt= kiloton; MIRV= multiple independently targetable re-entry vehicle; MRV = multiple re-entry vehicle; SLCM = sea-launched cruise missile.

a Η πραγματική εμβέλεια του αεροσκάφους διαφοροποιείται αναλόγως του οπλικού φορτίου και του προφίλ της αποστολής (αποστολή στην οποία το αεροσκάφος μπορεί να ίπταται μόνο σε μεγάλο ύψος ή μόνο σε μικρό ύψος ή εναλλάξ, αναλόγως της απειλής και της τακτικής κατάστασης του πεδίου της μάχης).

b Οι αποδόσεις των πακιστανικών πυρηνικών κεφαλών είναι άγνωστες. Οι πυρηνικές δοκιμές του 1998, αποκάλυψαν ισχύ έως 12kt. Είναι πολύ πιθανόν στη συνέχεια, οι ενισχυμένες κεφαλές να έχουν μεγαλύτερη απόδοση. Δεν υπάρχει καμία επιβεβαιωμένη πληροφορία από ανοιχτή πηγή ότι το Πακιστάν έχει αποκτήσει θερμοπυρηνικές κεφαλές δύο σταδίων.

c Τα αεροσκάφη και αρκετοί τύποι πυραύλων είναι διπλού ρόλου. Οι εκτοξευτές των πυραύλων κρουαζιέρας έχουν πάνω από ένα Η παρούσα εκτίμηση βασίζεται στην παραδοχή ότι υπάρχει μία κεφαλή σε κάθε εκτοξευτή. Οι πυρηνικές κεφαλές δεν βρίσκονται έτοιμοι μέσα στους εκτοξευτές, αλλά είναι αποθηκευμένοι μέσα σε κατάλληλες αποθήκες

d Υπάρχουν ανεπιβεβαίωτες πληροφορίες ότι, μερικά από τα F-16 που είχαν αποκτηθεί από τις ΗΠΑ κατά την δεκαετία του 1980, έχουν τροποποιηθεί έτσι ώστε να έχουν ικανότητα πυρηνικής κρούσης.

e Μερικοί εκτοξευτές, μπορεί να έχουν παραπάνω από έναν πύραυλο για ανατροφοδότηση.

f Δεν είναι 'ξεκάθαρο' εάν ο Shaheen-IA έχει την ίδια ονομασία με τον Shaheen-I.

g Δεν είναι 'ξεκάθαρο' εάν ο Shaheen-III έχει την ίδια ονομασία με τον Shaheen-II.

h Σύμφωνα με τις πακιστανικές Ένοπλες Δυνάμεις, ο πύραυλος έχει την ικανότητα να μεταφέρει πολλαπλές κεφαλές χρησιμοποιώντας τεχνολογία MIRV.

i Η κυβέρνηση του Πακιστάν υποστηρίζει ότι ο πύραυλος έχει εμβέλεια 700km, διπλάσια από αυτή που έχει αναφερθεί από το US Air Force, National Air and Space Intelligence Center (NASIC).

j Ο Babur-2, του οποίου η πρώτη δοκιμαστική εκτόξευση πραγματοποιήθηκε στις 14 Δεκ. 2016, είναι μία βελτιωμένη έκδοση του αρχικού Babur GLCM.

k Η πρώτη δοκιμαστική εκτόξευση του Babur-3 SLCM πραγματοποιήθηκε από μία υποθαλάσσια πλατφόρμα εκτόξευσης στις 9 Ιαν 2017. Η δεύτερη δοκιμή πραγματοποιήθηκε τον Μάρτιο του 2018.

2. Αεροσκάφη

Στα μέσα της δεκαετίας του 80, το Πακιστάν προμηθεύθηκε από τις ΗΠΑ σαράντα μαχητικά αεροσκάφη F-16A/B. Υπάρχουν μη επιβεβαιωμένες πληροφορίες ότι μερικά από αυτά έχουν τροποποιηθεί από το Πακιστάν για να διεξάγουν αποστολές πυρηνικής κρούσης. Τα F-16A/B ήταν πιθανόν τα πρώτα αεροσκάφη που ανέλαβαν ρόλο πυρηνικής κρούσης, γεγονός που σε συνδυασμό με την επιτάχυνση του πυρηνικού προγράμματος του Πακιστάν οδήγησε στην διακοπή της προμήθειας του Πακιστάν με F-16⁴³ από τις ΗΠΑ. Ο εξοπλισμός του Πακιστάν με F-16 συνεχίστηκε επί προεδρίας του George W. Bush, για τα οποία όμως δεν υπάρχουν ενδείξεις ότι έχουν τροποποιηθεί για να φέρουν πυρηνικές βόμβες.

Τα F-16 A/B σταθμεύουν στην 38^η Πτέρυγα Μάχης με την ονομασία Mushaf στην πόλη Σαργόδα, 160km βορειοδυτικά από την πόλη Λαχώρη και βρίσκεται στην επαρχία Παντζάμπ, όπου το Πακιστάν έχει τις πυρηνικές του εγκαταστάσεις. Είναι διανεμημένα σε δύο Πολεμικές Μοίρες, την 9^η και την 11^η. Τα πυρηνικά όπλα όμως πιθανόν να μην είναι αποθηκευμένα στην βάση αυτή⁴⁴ αλλά σε μια αποθήκη πυρομαχικών που βρίσκεται σε απόσταση 10km.

Ο ρόλος της πυρηνικής κρούσης στην Πολεμική Αεροπορία του Πακιστάν (Pakistan Air Force (PAF)), πιθανόν να έχει δοθεί και στα μαχητικά αεροσκάφη τύπου MIRAGE-III και MIRAGE-V. Τα MIRAGE-III έχουν χρησιμοποιηθεί για τις πτήσεις δοκιμής του πυραύλου κρουαζιέρας Ra'ad air-launched cruise missile (ALCM), ο οποίος έχει και πυρηνικές δυνατότητες, ενώ το MIRAGE-V πιθανόν να του έχει δοθεί ρόλος πυρηνικής προσβολής με πυρηνικές βόμβες ελεύθερης πτώσης (δια βαρύτητας).⁴⁵

43. Hans M. Kristensen, 'Pakistani Nuclear Forces 2018', Bulletin of the Atomic Scientists Vol 74, No 5, page 352, 31 Aug. 2018.

44. Hans M. Kristensen, 'Pakistani Nuclear Forces 2018', Bulletin of the Atomic Scientists Vol 74, no 5 page 352, 31 Aug. 2018.

45. Kerr, P. and Nikitin, M. B., Pakistan's Nuclear Weapons, Congressional Research Service (CRS) Report for Congress RL3248 (US Congress, CRS: Washington, DC, 1 Aug. 2016), p. 7.

Τα MIRAGE σταθμεύουν σε δύο αεροπορικές βάσεις. Η μία είναι η αεροπορική βάση Masroor, που βρίσκεται κοντά στο Καράτσι , και η οποία φιλοξενεί την 32^η Πτέρυγα μάχης όπου υπάρχουν τρεις Πολεμικές Μοίρες (η 7^η, η 8^η και η 22^η) εφοδιασμένες όλες με MIRAGE και η άλλη αεροπορική βάση είναι η Rafiqi, που βρίσκεται κοντά στην πόλη Shorkot, και η οποία φιλοξενεί την 34^η Πτέρυγα Μάχης με δύο Πολεμικές Μοίρες MIRAGE, την 15^η και την 27^η. Κοντά στην βάση Masroor, υπάρχει μια αποθήκη πυρομαχικών η οποία πιθανόν να χρησιμοποιείται για αποθήκευση πυρηνικών όπλων και επίσης από το 2004 και μετά έχουν πραγματοποιηθεί στην βάση Masroor έργα κάτω από την γη, πιθανόν για να υποστηρίξουν μια πυρηνική αποστολή των MIRAGE.

Το Πακιστάν είναι στη διαδικασία απόκτησης του αεροσκάφους πολλαπλών ρόλων JF-17, το οποίο ανέπτυξε σε συνεργασία με την Κίνα, για αντικατάσταση των γερασμένων MIRAGE. Υπάρχουν αναφορές ότι, το Πακιστάν έχει πρόθεση να εξοπλίσει το JF-17 με τον πύραυλο κρουαζιέρας Ra'ad, αν και δεν είναι πιθανή η απόκτηση του ρόλου πυρηνικής κρούσης από το JF-17.⁴⁶

3. Βαλλιστικοί πύραυλοι εδάφους - εδάφους

Το Πακιστάν μεγαλώνει το οπλοστάσιο των βαλλιστικών του πυραύλων που έχουν ικανότητα πυρηνικού πλήγματος, οπλοστάσιο το οποίο αποτελείται από βαλλιστικούς πυραύλους μικρού και μέσου βεληνεκούς. Στην κατηγορία των βαλλιστικών πυραύλων μικρού βεληνεκούς, έχει προς το παρόν εν ενεργεία τους βαλλιστικούς πυραύλους τύπου Ghaznavi (Hatf-3) και Shaheen-I (Hatf-4). Αυτοί είναι πύραυλοι στερεού καυσίμου, με δυνατότητα μετακίνησης μέσω δρόμων. Επιπλέον είναι υπό ανάπτυξη ένας τύπος του Shaheen-I, με μεγαλύτερη εμβέλεια, ο Shaheen-IA.

Στην κατηγορία των βαλλιστικών πυραύλων μέσου βεληνεκούς (Medium Range Ballistic Missile (MRBM)), οι οποίοι μπορούν να επιφέρουν πυρηνικό

46. Fisher, R., 'JF-17 Block II advances with new refueling probe', Jane's Defence Weekly, 27 Jan. 2016; και 'Despite missile integration, nuke role unlikely for Pakistan's JF-17', Defense News, 7 Feb. 2013.

πλήγμα, το Πακιστάν έχει εν ενεργεία δύο τύπους. Ο πρώτος είναι ο πύραυλος υγρού καυσίμου Ghauri (Hatf-5), με δυνατότητα μετακίνησης μέσω δρόμων, με εμβέλεια 1250km, και ο δεύτερος είναι ο πύραυλος Shaheen-II (Hatf-6), ο οποίος είναι βαλλιστικός πύραυλος δύο βαθμίδων, υγρού καυσίμου, με δυνατότητα μετακίνησης μέσω δρόμων και έχει εμβέλεια 1500km.⁴⁷ Επίσης είναι υπό ανάπτυξη και μία έκδοση του Shaheen, με μεγαλύτερη εμβέλεια, ο Shaheen-III. Η πρώτη του εκτόξευση πραγματοποιήθηκε το 2015.⁴⁸ Ο εν λόγω βαλλιστικός πύραυλος έχει εμβέλεια 2750km, και είναι ο πύραυλος του Πακιστάν που έχει την μεγαλύτερη εμβέλεια από όσους έχουν δοκιμαστεί έως σήμερα.

Επίσης, το Πακιστάν αναπτύσσει έναν νέο βαλλιστικό πύραυλο εδάφους - εδάφους μέσης εμβέλειας (MRBM), τον Ababeel, ο οποίος βασίζεται στον Shaheen – III. Στις 24 Ιανουαρίου 2017 το Πακιστάν ανακοίνωσε ότι πραγματοποιήθηκε η πρώτη δοκιμαστική εκτόξευση του Ababeel. Σύμφωνα με την ανακοίνωση των Ενόπλων Δυνάμεων του Πακιστάν ο πύραυλος είναι ικανός να φέρει πολλαπλές κεφαλές, χρησιμοποιώντας την τεχνολογία Multiple Independent Re-entry Vehicle (MIRV), και αναπτύχθηκε για να εξασφαλίσει την επιβίωση των πακιστανικών πυραύλων από το αναπτυσσόμενο, στην περιοχή, αντιβαλλιστικό 'περιβάλλον'. Στην πραγματικότητα, το Πακιστάν ανέπτυξε την εν λόγω τεχνολογία, ως αντίμετρο στο αναμενόμενο αντιβαλλιστικό σύστημα που θα αναπτύξει η Ινδία.⁴⁹

Το Πακιστάν έχει δώσει έμφαση στην ανάπτυξη τακτικών πυρηνικών πυραύλων, οι οποίοι θα έχουν αποστολές τακτικής πυρηνικής κρούσης και οι οποίοι θα χρησιμοποιηθούν στο πλαίσιο του δόγματος της 'αποτροπής σε όλο το φάσμα της σύγκρουσης'. Σύμφωνα με αυτό το δόγμα, έχει δοθεί έμφαση

47. US Air Force, National Air and Space Intelligence Center (NASIC), Ballistic and Cruise Missile Threat (NASIC: Wright-Patterson Air Force Base, OH, July 2017), p. 25.

48. Pakistan Inter Services Public Relations, 'Shaheen 3 missile test', Press Release PR-61/2015-ISPR, 9 Mar. 2015.

49. Tasleem, S., 'No Indian BMD for no Pakistani MIRVs', Stimson Center, Off Ramps Initiative, Paper, 2 Oct. 2017.

στην χρήση των πυρηνικών για αποτροπή του ινδικού συμβατικού δόγματος, το οποίο εμπεριέχει την ταχεία αλλά περιορισμένη χρήση του πυροβολικού εναντίον του πακιστανικού εδάφους χρησιμοποιώντας προωθημένες δυνάμεις.⁵⁰

Οι πύραυλοι που θα χρησιμοποιήσει το Πακιστάν για να αποτρέψει τα ινδικά συμβατικά στρατεύματα από μία τέτοια ενέργεια είναι ο Abdali (Hatf-2) με εμβέλεια 200km, και ο Nasr (Hatf-9) με εμβέλεια 60km. Το σύστημα εκτόξευσης του Nasr αρχικά μπορούσε να βάλει μόνον έναν πύραυλο, αλλά αργότερα εξελίχθηκε και πλέον μπορεί να βάλει μέχρι τέσσερις ταυτόχρονα.⁵¹

4. Βαλλιστικοί πύραυλοι επιφανείας - εδάφους

Στο πλαίσιο των προσπαθειών να εξασφαλιστεί η ικανότητα δεύτερου πυρηνικού χτυπήματος, το Πακιστάν αναπτύσσει πυρηνική ικανότητα στην θάλασσα. Η πρώτη δοκιμή του βαλλιστικού πυραύλου που μπορεί να βληθεί από υποβρύχιο (submarine-launched cruise missile (SLCM)), του Babur-3, πραγματοποιήθηκε στις 9 Ιανουαρίου του 2017 από μία υποθαλάσσια πλατφόρμα.⁵² Η δεύτερη δοκιμή πραγματοποιήθηκε στο τέλος του Μαρτίου του 2018.⁵³ Ο Babur-3 έχει εμβέλειά της τάξεως των 450km. Είναι πολύ πιθανόν να φέρεται και να εκτοξεύεται από τα ντιζελο-ηλεκτροκίνητα υποβρύχια Agosta του πακιστανικού Πολεμικού Ναυτικού.

Το 2012, το Πακιστάν ανέπτυξε την Ναυτική Διοίκηση Στρατηγικών Δυνάμεων, με σκοπό να είναι η δύναμη που εξασφαλίζει την ικανότητα του

50. Ahmed, M., 'Pakistan's tactical nuclear weapons and their impact on stability', Carnegie Endowment for International Peace, Regional Insight, 30 June 2016; και Sankaran, J., 'Pakistan's battlefield nuclear policy: a risky solution to an exaggerated threat', International Security, vol. 39, no. 3 (winter 2014/15), pp. 118–51.

51. Ansari, U., 'Pakistan holds parade after 7-year break', Defense News, 24 Mar. 2015; και Haroon, A., 'Pakistan test fires Hatf-IX', Dispatch News Desk, 26 Sep. 2014.

52. Pakistan Inter Services Public Relations, Press Release PR-10/2017-ISPR, 9 Jan. 2017.

53. Imtiaz Ahmad, 'Pakistan tests nuclear-capable, submarine-launched missile with a range of 450km', Hindustantimes, 30 Mar. 2018.

δεύτερου πυρηνικού χτυπήματος του έθνους.⁵⁴ Δεν είναι ακόμη ξεκαθαρισμένο εάν αυτή η δομή Διοίκησης αφορά μόνο πυρηνικές δυνάμεις που θα επιχειρούν από υποβρύχια ή και από πλοία επιφανείας.

5. Πύραυλοι κρουαζιέρας

Το Πακιστάν προσπαθεί να αναπτύξει δύο ακόμα πυραύλους κρουαζιέρας, που θα έχουν ικανότητα πυρηνικού πλήγματος, με αντικειμενικό σκοπό να υποστηρίξει το δόγμα του για αποτροπή σε όλο το φάσμα της σύγκρουσης. Ο ένας είναι ο Babur -2, ο οποίος έχει εμβέλεια 700km, εκτοξεύεται από το έδαφος και έχει χαρακτηριστικά stealth. Η πρώτη δοκιμαστική του εκτόξευση πραγματοποιήθηκε το 2016. Στις 14 Απριλίου 2018⁵⁵, εκτόξευσε δοκιμαστικά μια ακόμη βελτιωμένη έκδοση του Babur, τον Babur 1B, με ικανότητα να φέρει τόσο συμβατικές όσο και πυρηνικές κεφαλές, με εμβέλεια 700km, με ικανότητα να πετάει χαμηλά, κοντά στο ανάγλυφο της γης (terrain hugging) και με ικανότητα να μπορεί να προσβάλει με ακρίβεια τον στόχους στην ξηρά και στην θάλασσα, ακόμα και χωρίς την καθοδήγηση του GPS. Η τελευταία ικανότητά του, να καθοδηγείται προς τον στόχο χωρίς την βοήθεια του GPS, καθιστά τον συγκεκριμένο πύραυλο κρουαζιέρας πολλαπλασιαστή της στρατηγικής αποτροπής του Πακιστάν.

Στον τομέα των πυραύλων κρουαζιέρας που φέρονται και εκτοξεύονται από αεροσκάφη (Air Launched Cruise Missiles (ALCM)), το Πακιστάν έχει αναπτύξει τον πύραυλο Ra'ad (Hatf-8), με εμβέλεια πάνω από 350km. Από το 2007 ο Ra'ad, έχει υποβληθεί σε δοκιμές αέρος εφτά φορές⁵⁶. Παρόλο που οι αρχικές του δοκιμές ήταν με αεροσκάφη MIRAGE-III, στη συνέχεια υπάρχουν αναφορές ότι έχει δοκιμαστεί και με αεροσκάφη JF-17⁵⁷. Το Πακιστάν, σε

54. Iskander, R., *Murky Waters: Naval Nuclear Dynamics in the Indian Ocean* (Carnegie Endowment for International Peace: Washington, DC, Mar. 2015), p. 17.

55. The Times of India, 'Pakistan successfully test fires enhanced version of Babur cruise missile', 14 Apr. 2018.

56. Pakistan Inter Services Public Relations, Press Release PR-16/2016-ISPR, 19 Jan. 2016.

57. Fisher, R., 'JF-17 Block II advances with new refueling probe', *Jane's Defence Weekly*, 27 Jan.

παρέλαση στις 23 Μαρτίου 2017, αποκάλυψε μία βελτιωμένη έκδοση του Ra'ad, τον Ra'ad 2, με εμβέλεια 550km.⁵⁸

2016; και Ansari, U., 'Despite missile integration, nuke role unlikely for Pakistan's JF-17', Defense News, 7 Feb. 2013.

58. Missile threat, 'Pakistan Unveils Ra'ad 2 ALCM', 24 Mar 2017.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΠΥΡΗΝΙΚΑ ΔΟΓΜΑΤΑ ΙΝΔΙΑΣ-ΠΑΚΙΣΤΑΝ

Πριν αναφερθούμε στα πυρηνικά Δόγματα του κάθε κράτους, θα δούμε τις Πυρηνικές τους Πολιτικές δηλαδή, πως και γιατί επιδίωξε η κάθε χώρα να αποκτήσει πυρηνική ενέργεια, πως την χρησιμοποίησε και ποιες ανάγκες την οδήγησαν στην κατασκευή πυρηνικών όπλων.

1. Ινδία

1.1. Η πυρηνική πολιτική της Ινδίας

Οι τέσσερις παράγοντες που καθόρισαν τις αποφάσεις της Ινδίας σχετικά με την απόκτηση της πυρηνικής ενέργειας και στη συνέχεια την απόκτηση πυρηνικών όπλων, σύμφωνα με τον Ινδό Πρεσβευτή Rakesh Sood⁵⁹, είναι⁶⁰:

α. Αναζήτηση του Status σε παγκόσμιο επίπεδο.

Η αναζήτηση του Status είναι «όλες εκείνες οι ενέργειες που κάνει ένα μικρό ή μεγάλο κράτος για να αναβαθμίσει την θέση του». ⁶¹ Το Διεθνές Σύστημα είναι «άναρχο, αλλά έχει ιεραρχία με την εξής σειρά: Μεγάλες Δυνάμεις, Μεσαίες Δυνάμεις και Μικρές Δυνάμεις. Οι μεγάλες Δυνάμεις προσπαθούν να αναβαθμίσουν το Status τους μέσω Πολέμων και Εξοπλισμών.» ⁶² Η Ινδία δεν ανήκε στις δύο υπερδυνάμεις, αλλά λόγω του μεγέθους της είχε και έχει μια ιδιαίτερη θέση ανάμεσα στα υπόλοιπα κράτη. Γιαυτό και δεν μπορεί να καταταχθεί στις μικρές δυνάμεις, αλλά και ούτε ανεπιφύλαχτα στις μεσαίες. Η

59. Rakesh Sood: Πρεσβευτής της Ινδίας στην Διάσκεψη περί αφοπλισμού του ΟΗΕ (Γενεύη, 2001-2004). Ειδικός σύμβουλος του Ινδού Πρωθυπουργού σε θέματα αφοπλισμού και μη διάδοσης των Πυρηνικών Όπλων (Σεπτέμβριος 2013 – Μάιος 2014).

60 Rakesh Sood, Σχολιασμός στην παρουσίαση του βιβλίου 'Indian Nuclear Policy, Harsh Pant and Yogesh Joshi', Oxford Press, 16 Αυγούστου 2018.

61 Ρεβέκκα Παιδή, Παραδόσεις μαθήματος Θεωρία Στρατηγικής II Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στις Διεθνείς Σχέσεις και Ασφάλεια 2017-2018.

62 Ρεβέκκα Παιδή, Παραδόσεις μαθήματος Θεωρία Στρατηγικής II Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στις Διεθνείς Σχέσεις και Ασφάλεια 2017-2018.

θέση της είναι μεταξύ των υπερδυνάμεων και των μεσαίων δυνάμεων, γιαυτό επιβεβαιώνοντας την θεωρία προσπαθεί να αναβαθμίσει το Status της μέσω εξοπλισμών.

Η Ινδία, μετά την απόκτηση της ανεξαρτησίας της από τους Βρετανούς το 1947, ήρθε αντιμέτωπη με έναν αγώνα για να αναβαθμίσει την θέση της παγκοσμίως, και να καταστεί από μία πρώην αποικία σε μια περιφερειακή Δύναμη⁶³. Ο πρώτος Πρωθυπουργός (1947-1964) της ανεξάρτητης Ινδίας, ο Τζαβαχαρλάλ Νεχρού προσπάθησε να αποτινάξει από την Ινδία το όνομα της πρώην αποικίας και να την καταστήσει αρχικά μία ανεξάρτητη χώρα, και στη συνέχεια να αναβαθμίσει την θέση της (status) στη διεθνή σκηνή. Στο πλαίσιο αυτής της πολιτικής εντάσσονται και οι προσπάθειες απόκτησης πυρηνικής ενέργειας, οι οποίες ξεκίνησαν αμέσως μετά την ανεξαρτησία της.

Ένα ακόμη στοιχείο το οποίο αναβαθμίζει το status των κρατών είναι η απόδειξη της τεχνολογικής ανάπτυξης του κράτους που παρέχεται μέσα από την απόκτηση πυρηνικής τεχνολογίας.⁶⁴ Η Ινδία με την τεχνολογική ανάπτυξη που απόκτησε μέσω της πυρηνικής ενέργειας, προσπάθησε να αναβαθμιστεί σε Μεγάλη Δύναμη.⁶⁵

β. Απαιτήσεις εθνικής ασφάλειας.

Η Ινδία μετά την ανεξαρτητοποίησή της βρέθηκε αρχικά αντιμέτωπη με το Πακιστάν και στην συνέχεια προστέθηκε και ένας ακόμη αντίπαλος στη περιοχή, η Κίνα. Έως το 1964 δεν υπήρχε πυρηνική απειλή στην Ινδική χερσόνησο. Η Κίνα εισήρθε στην ομάδα των κρατών που κατέχουν πυρηνικά όπλα το 1964. Σύμφωνα με τον Dr Yogesh Joshi,⁶⁶ παρόλη την αντιπαλότητα

63. Rakesh Sood, Ομιλία στο International Institute for Strategic Studies με θέμα: 'India's nuclear doctrine and nuclear diplomacy', 10 April 2017.

64. Ηλίας Κουσκουβέλης, Παραδόσεις μαθήματος Διεθνής Σχέσεις II, Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στις Διεθνείς Σχέσεις και Ασφάλεια 2017-2018.

65. Harsh V. Pant, Σχολιασμός στην παρουσίαση του βιβλίου 'Indian Nuclear Policy, Harsh Pant and Yogesh Joshi, Oxford Press, 16 Αυγούστου 2018'.

66. Dr Yogesh Joshi, Stanton Nuclear Security Fellow, CISAC, Stanford University.

της Κίνας με την Ινδία, οι ΗΠΑ απότρεπαν την Κίνα να πλήξει με οποιονδήποτε τρόπο την Ινδία.⁶⁷ Γιαυτό το λόγο η Ινδία δεν επιτάχυνε την κατασκευή πυρηνικών όπλων λόγω της «εξισορρόπησης» που της παρείχε οι ΗΠΑ. Στην προκειμένη περίπτωση η εξισορρόπηση που παρείχαν οι ΗΠΑ στη Ινδία ονομάζεται εξωτερική εξισορρόπηση (external balancing), δηλαδή «μια κατάσταση ισότητας και ισοροπίας της ισχύος ή αποτροπής, μέσω συμμαχιών»⁶⁸.

Το 1974 η Ινδία πραγματοποιεί την πρώτη της πυρηνική δοκιμή για ειρηνικούς σκοπούς. Η χώρα όμως δεν εξοπλίστηκε αμέσως με πυρηνικά. Οι αναφορές την περίοδο 1978 – 1979 ⁶⁹ ότι το Πακιστάν προχωράει στην κατασκευή πυρηνικών όπλων οδήγησαν την Ινδία στην κατασκευή πυρηνικών όπλων τα οποία δοκιμάστηκαν για πρώτη φορά το 1998.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, η Ινδία με την ανάπτυξη και κατοχή πυρηνικών όπλων εξισορρόπησε την απειλή (Πακιστάν) και όχι, στο αρχικό στάδιο, την ισχύ (Κίνα).⁷⁰ Δεν αντέδρασε δηλαδή «εναντίον του ισχυρότερου κράτους αλλά εναντίον εκείνου του κράτους που αποτέλεσε ή που εμφανίζεται να συνιστά την μεγαλύτερη απειλή».⁷¹ Το Πακιστάν είναι ένας διαφορετικός εχθρός για την Ινδία από ότι η Κίνα, και αυτό αποδεικνύεται από την Ιστορία.⁷² Η μεγαλύτερη απειλή που νιώθει η Ινδία είναι από το Πακιστάν και σε μικρότερο βαθμό από την Κίνα.

γ. Ιδιαιτερότητες των εγχώριων πολιτικών.

67. Dr Yogesh Joshi, Σχολιασμός στην παρουσίαση του βιβλίου 'Indian Nuclear Policy, Harsh Pant and Yogesh Joshi, Oxford Press, 16 Αυγούστου 2018'.

68. Ηλίας Κουσκουβέλης, Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις, Ποιότητα, Αθήνα, 2007, σελ 190.

69. Dr Yogesh Joshi, Σχολιασμός στην παρουσίαση του βιβλίου 'Indian Nuclear Policy, Harsh Pant and Yogesh Joshi, Oxford Press, 16 Αυγούστου 2018'.

70. Ηλίας Κουσκουβέλης, Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις, Ποιότητα, Αθήνα, 2007, σελ 217.

71. Ηλίας Κουσκουβέλης, Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις, Ποιότητα, Αθήνα, 2007, σελ 217.

72. Dr Yogesh Joshi, Σχολιασμός στην παρουσίαση του βιβλίου 'Indian Nuclear Policy, Harsh Pant and Yogesh Joshi, Oxford Press, 16 Αυγούστου 2018'.

Η πυρηνική πολιτική της Ινδίας επηρεάστηκε από τις εγχώριες-εθνικές πολιτικές των ηγετών της. Ο πρώτος Πρωθυπουργός της Ινδίας μετά την ανεξαρτησία (Τζαβαχαρλάλ Νεχρού, Πρωθυπουργός Ινδίας 1947-1964) είχε «πάθος» με την νέα τεχνολογία και επίσης ήθελε να αποτινάξει από την Ινδία τον χαρακτηρισμό της πρώην αποικία⁷³. Στο πλαίσιο αυτών των προσπαθειών, τον Ιούνιο του 1948 ιδρύθηκε το Υπουργείο Επιστημονικής Έρευνας. Μέσα σε αυτό το Υπουργείο, δημιουργήθηκε τον Αύγουστο του ίδιου έτους η Επιτροπή Ατομικής Ενέργειας. Στις 3 Αυγούστου 1954 ιδρύθηκε το Υπουργείο Ατομικής Ενέργειας, στο οποίο ενσωματώθηκε η Επιτροπή Ατομικής Ενέργειας. Το Υπουργείο Ατομικής Ενέργειας της Ινδίας έχει αναλάβει την «ανάπτυξη της πυρηνικής τεχνολογίας καθώς και την εφαρμογή των τεχνολογιών των ακτινοβολιών στην αγροτική παραγωγή, στην ιατρική και στην βιομηχανία».⁷⁴

Η επόμενη Πρωθυπουργός της Ινδίας, η οποία έμεινε στο τιμόνι της χώρας για πάρα πολλά χρόνια ήταν η Ίντιρα Γκάντι (Πρωθυπουργός από 1966 έως 1977 και από 1980 έως 1984). Η εν λόγω Πρωθυπουργός έδινε προτεραιότητες σε άλλου είδους θέματα και όχι στην ανάπτυξη πυρηνικών όπλων.⁷⁵ Όταν ανέλαβε την Πρωθυπουργία, το κόμμα της είχε χωριστεί σε αριστερούς και δεξιούς με αποτέλεσμα να έχει δυσκολίες στην διακυβέρνηση. Αυτές οι δυσκολίες θα την συνοδεύσουν κατά την πρώτη χρονική περίοδο της εξουσίας της (1966-1977) και θα της απορροφήσουν σημαντικό δυναμικό. Επίσης η ξηρασία του 1965 είχε ως αποτέλεσμα την δραματική έλλειψη σιτηρών με αποτέλεσμα η Ινδία να βρίσκεται προ ενός μεγάλου λιμού. Συνέπεια αυτού του λιμού ήταν να δώσει προτεραιότητα στην αγροτική παραγωγή για την αύξηση της παραγωγής.

73. Rakesh Sood, Ομιλία στο International Institute for Strategic Studies με θέμα: 'India's nuclear doctrine and nuclear diplomacy', 10 April 2017.

74. Ιστοσελίδα του Government of India, Department of Atomic Energy, <http://www.dae.nic.in>

75. Rakesh Sood, Σχολιασμός στην παρουσίαση του βιβλίου 'Indian Nuclear Policy, Harsh Pant and Yogesh Joshi, Oxford Press, 16 Αυγούστου 2018'.

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι, οι δύο πρωθυπουργοί της Ινδίας που έμειναν για μεγάλο χρονικό διάστημα στην πρωθυπουργία της, δεν είχαν ως πρώτη προτεραιότητα την ανάπτυξη και κατασκευή πυρηνικών όπλων. Και αυτό διότι, η εσωτερική πολιτική και οικονομική κατάσταση της Ινδίας δεν τους επέτρεπε να στρέψουν την προσοχή τους στα πυρηνικά όπλα, συνεργώντας βέβαια και του γεγονότος ότι η μεγαλύτερη απειλή για την Ινδία ,το Πακιστάν, δεν είχε ακόμη αναπτύξει πυρηνικά όπλα.

δ. Ιδιοσυγκρασία-Προσωπικότητα αυτών που ηγήθηκαν του Πυρηνικού Προγράμματος.

Ο τέταρτος παράγοντας είναι η ιδιοσυγκρασία – προσωπικότητα αυτών που ηγήθηκαν του Πυρηνικού Προγράμματος της Ινδία και πιο συγκεκριμένα αυτών που ηγήθηκαν της Επιτροπής της Ατομικής Ενέργειας της Ινδίας.

Ο πρώτος Πρόεδρος της Επιτροπής της Ατομικής Ενέργειας της Ινδίας ήταν ο καθηγητής της Πυρηνικής Φυσικής Homi Bhabha (Πρόεδρος της Επιτροπής από το 1946 έως το 1966). Ο Bhabha ενδιαφερόταν για την εκμετάλλευση της ατομικής ενέργειας για ειρηνικούς σκοπούς. Όπως αναφέρει σε δήλωσή του «μέσα στις επόμενες δύο δεκαετίες, η ατομική ενέργεια θα παίξει σημαντικό ρόλο στην οικονομία και στην ανάπτυξη της βιομηχανίας, γιαυτό τον λόγο η Ινδία, εάν δεν θέλει να μείνει και άλλο πίσω από τις βιομηχανικά ανεπτυγμένες χώρες του κόσμου, είναι απαραίτητο να πάρει περισσότερα μέτρα για να αναπτύξει αυτόν το κλάδο της επιστήμης».76

Ο επόμενος Πρόεδρος της Επιτροπής της Ατομικής Ενέργειας της Ινδίας ήταν ο επιστήμονας Βίκραμ Σαραμπάι (Vikram Sarabhai), (Πρόεδρος της Επιτροπής από το 1966 έως το 1971). Ο Sarabhai, δεν ήταν ποτέ υπέρ της διάστασης της ασφάλειας⁷⁷. Σε μία δήλωσή του ανέφερε χαρακτηριστικά «τα κράτη πρέπει να παρέχουν ευκολίες και μέσα στους πολίτες τους για να

76. Ιστοσελίδα του Government of India, Department of Atomic Energy, <http://www.dae.nic.in>.

77. Rakesh Sood, Σχολιασμός στην παρουσίαση του βιβλίου 'Indian Nuclear Policy, Harsh Pant and Yoges Joshi, Oxford Press, 16 Αυγούστου 2018'.

κάνουν έρευνα με τους πόρους που διαθέτει το κράτος. Επίσης είναι το ίδιο απαραίτητο, έχοντας το ανθρώπινο δυναμικό που μπορεί να κάνει την έρευνα, να οργανώσει προγράμματα για να λυθούν τα πρακτικά προβλήματα του έθνους».78

Από τους τέσσερεις παραπάνω παράγοντες, οι πιο σημαντικοί είναι οι απαιτήσεις της εθνικής ασφάλειας και οι ιδιαιτερότητες των εγχώριων πολιτικών, δηλαδή τα εθνικά συμφέροντα και ο ρόλος των μηχανισμών του κράτους στη διαδικασία λήψης αποφάσεων.79 Η Ινδία «χρειάστηκε» σαράντα χρόνια μετά την έναρξη του πυρηνικού της προγράμματος για να γίνει πυρηνική δύναμη. Αυτή η χρονική διάρκεια οφείλεται αφενός μεν στην διαφύλαξη των εθνικών συμφερόντων μέσω των συμβατικών ενόπλων δυνάμεων και στις εσωτερικές πολιτικές της χώρας, οι οποίες απέβλεπαν στην ικανοποίηση άλλων πιο επειγόντων θεμάτων (οικονομία) για την Ινδία, και αφετέρου δε στην εξισορρόπηση της πυρηνικής Κίνας από τις ΗΠΑ. Βέβαια όταν κατέστη προφανές .ότι το Πακιστάν θα αποκτήσει πυρηνικά όπλα, τότε και η Ινδία, ωθούμενη από την ανάγκη της επιβίωσης του κράτους ανέπτυξε και αυτή πυρηνικά όπλα.

1.2. Το πυρηνικό δόγμα της Ινδίας

Στο κεφάλαιο αυτό θα αναφερθούμε αρχικά στα έγγραφα στα οποία περιγράφεται το Πυρηνικό Δόγμα της Ινδίας, στη συνέχεια θα το σχολιάσουμε και τέλος θα αναφερθούμε στην σημερινή κατάσταση.

78. Ιστοσελίδα του Government of India, Department of Atomic Energy, <http://www.dae.nic.in>.

79. Ηλίας Κουσκουβέλης, Αποτροπή και Πυρηνική Στρατηγική, Ποιότητα, Αθήνα,2000, σελ 40 και Harsh V. Pant, Σχολιασμός στην παρουσίαση του βιβλίου 'Indian Nuclear Policy, Harsh Pant and Yogesh Joshi, Oxford Press, 16 Αυγούστου 2018'.

α. Έγγραφα που περιέχουν το πυρηνικό δόγμα της Ινδίας

Κάτω από τον όρο πυρηνικό Δόγμα της Ινδίας υπάρχουν τρία έγγραφα⁸⁰. Το πρώτο έγγραφο⁸¹ είναι η ομιλία Πρωθυπουργού της Ινδίας Shri Atal Bihari Vajpayee στο κοινοβούλιο στις 27 Μαΐου 1998, μετά από πέντε επιτυχημένες υπόγειες δοκιμές πυρηνικών όπλων. Οι τρεις πρώτες πραγματοποιήθηκαν στις 11 Μαΐου 1998 και οι άλλες δύο στις 13 Μαΐου 1998. Το δεύτερο κείμενο, είναι ένα κείμενο⁸² που δόθηκε στην δημοσιότητα από την ινδική κυβέρνηση⁸³ την 17^η Αυγούστου 1999, με σκοπό την δημόσια διαβούλευση έτσι ώστε η Ινδία να αποκομίσει οφέλη από αυτή την συζήτηση.⁸⁴ Το κείμενο ονομάστηκε προσχέδιο (draft) του πυρηνικού Δόγματος της Ινδίας. Το τρίτο έγγραφο που δόθηκε στη δημοσιότητα και περιέχει το Πυρηνικό Δόγμα της Ινδίας, είναι η ανακοίνωση για ενημέρωση του Τύπου, που δόθηκε στην δημοσιότητα μετά από μια συνεδρίαση της Επιτροπής Εθνικής Ασφαλείας της Ινδίας τον Ιανουάριο του 2003.⁸⁵ Παρακάτω θα παραθέσουμε και τα τρία έγγραφα, τα οποία περιγράφουν το Πυρηνικό Δόγμα της Ινδίας.

80. Rakesh Sood, Ομιλία σε συνέδριο του International Institute for Strategic Studies (IISS) με θέμα 'India's nuclear doctrine and nuclear diplomacy', 10 Απριλίου 2017, στη διεύθυνση https://www.youtube.com/watch?v=5jN2_zW_MVk.

81 . URL: <http://www.fas.org/nuke/control/ctbt/text/ctbt1.htm>. Accessed March 24, 2007. India's Prime Minister Announces Nuclear Test (May 27, 1998).

82. <https://mea.gov.in/in-focus-article.htm?18916/Draft+Report+of+National+Security+Advisory+Board+on+Indian+Nuclear+Doctrine>

83. Το εν λόγω κείμενο δόθηκε στην δημοσιότητα από τον Σύμβουλο Εθνικής Ασφαλείας Mr. Brajesh Mishra

84. Rakesh Sood, Ομιλία σε συνέδριο του International Institute for Strategic Studies (IISS) με θέμα 'India's nuclear doctrine and nuclear diplomacy', 10 Απριλίου 2017, στη διεύθυνση https://www.youtube.com/watch?v=5jN2_zW_MVk

85. Rakesh Sood, Ομιλία σε συνέδριο του International Institute for Strategic Studies (IISS) με θέμα 'India's nuclear doctrine and nuclear diplomacy', 10 Απριλίου 2017, στη διεύθυνση https://www.youtube.com/watch?v=5jN2_zW_MVk

(1) Ομιλία του Ινδού Πρωθυπουργού Shri Atal Bihari Vajpayee στην ινδική βουλή (1998)⁸⁶

Η ομιλία του Ινδού Πρωθυπουργού στην ινδική βουλή, η οποία κατατέθηκε και ως έγγραφο, στην οποία περιέχεται για πρώτη φορά το Πυρηνικό Δόγμα της Ινδίας είναι η ακόλουθη:

«Ανακοινώνω στο Σώμα τις σημαντικές εξελίξεις που σημειώθηκαν κατά τη διάρκεια των διακοπών μας. Στις 11 Μαΐου, η Ινδία πραγματοποίησε με επιτυχία τρεις υπόγειες πυρηνικές δοκιμές. Δύο ακόμη υπόγειες δοκιμές στις 13 Μαΐου ολοκλήρωσαν τη σχεδιαζόμενη σειρά δοκιμών. Θα επιθυμούσα αυτό το Σώμα να συμμετάσχει μαζί μου στην καταβολή πλήρους φόρου τιμής στους επιστήμονες, τους μηχανικούς και το προσωπικό άμυνας των οποίων, τα μοναδικά επιτεύγματα μας έδωσαν μια ανανεωμένη αίσθηση εθνικής υπερηφάνειας και αυτοπεποίθησης.

Το 1947, όταν η Ινδία αναδύθηκε ως ελεύθερη χώρα για να πάρει τη νόμιμη θέση της ανάμεσα στα έθνη, η πυρηνική εποχή είχε ήδη ξεκινήσει. Οι ηγέτες μας πήραν τότε την κρίσιμη απόφαση να επιλέξουν την αυτοπεποίθηση και την ελευθερία σκέψης και δράσης. Απορρίψαμε το παράδειγμα του Ψυχρού Πολέμου και επιλέξαμε την πιο δύσκολη πορεία της μη ευθυγράμμισης με τις Μεγάλες Δυνάμεις. Οι ηγέτες μας επίσης συνειδητοποίησαν ότι ένας κόσμος χωρίς πυρηνικά όπλα θα ενίσχυε όχι μόνο την ασφάλεια της Ινδίας αλλά και την ασφάλεια όλων των εθνών. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο ο αφοπλισμός ήταν και εξακολουθεί να αποτελεί βασική και μείζονα αρχή της εξωτερικής μας πολιτικής.

Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 50, η Ινδία πήρε το προβάδισμα στην επιδίωξη του τέλους όλων των δοκιμών πυρηνικών όπλων. Απευθυνόμενος στο Κοινοβούλιο στις 2 Απριλίου 1954, ο πρωθυπουργός της χώρας Τζαβαχαρλάλ Νεχρού, στη μνήμη του οποίου σήμερα αποτίνουμε φόρο τιμής, δήλωσε ότι «η πυρηνική, χημική και βιολογική ενέργεια και ισχύς δεν θα

86. URL: <http://www.fas.org/nuke/control/ctbt/text/ctbt1.htm>. Accessed March 24, 2007. India's Prime Minister Announces Nuclear Test (May 27, 1998).

πρέπει να χρησιμοποιούνται για τη κατασκευή όπλων μαζικής καταστροφής». Κάλεσε για διαπραγματεύσεις για την απαγόρευση και την εξάλειψη των πυρηνικών όπλων και, για όσο διάστημα θα διεξαγόταν οι διαπραγματεύσεις, την επίτευξη μιας συμφωνίας σταθμό για τον τερματισμό των πυρηνικών δοκιμών. Αυτή η έκκληση όμως δεν εισακούστηκε.

Το 1965, μαζί με μια μικρή ομάδα χωρών οι οποίες δεν ανήκαν σε κάποια συμμαχία, η Ινδία πρότεινε την ιδέα μιας διεθνούς συμφωνίας για τη μη διάδοση των πυρηνικών, σύμφωνα με την οποία τα κράτη με πυρηνικά όπλα θα συμφωνούσαν να παραδώσουν τα οπλοστάσια τους, υπό τον όρο ότι άλλες χώρες θα απέχουν από την ανάπτυξη ή την απόκτηση τέτοιων όπλων. Αυτή η πρόταση για ισορροπία δικαιωμάτων και υποχρεώσεων δεν έγινε αποδεκτή. Τη δεκαετία του '60 οι ανησυχίες μας για την ασφάλεια μας, έγιναν βαθύτερες. Η χώρα ζήτησε εγγυήσεις ασφάλειας, αλλά οι χώρες στις οποίες απευθυνθήκαμε δεν ήταν σε θέση να μας δώσουν τις αναμενόμενες διαβεβαιώσεις. Ως αποτέλεσμα, καταστήσαμε σαφές ότι δεν θα μπορούσαμε να υπογράψουμε την Συνθήκη για τη μη διάδοση των πυρηνικών (NPT:Non Proliferation Treaty).

Το κοινοβούλιο συζήτησε το ζήτημα στις 5 Απριλίου 1968. Η Πρωθυπουργός Ίντιρα Γκάντι διαβεβαίωσε το Σώμα ότι «θα κατευθυνθούμε εξ ολοκλήρου από την δική μας διαφώτιση-έμπνευση και τις μελέτες μας για την εθνικής μας ασφάλεια». Αυτή ήταν μια καμπή και το Σώμα ενίσχυσε την απόφαση της τότε κυβέρνησης, αντικατοπτρίζοντας μια εθνική συναίνεση.

Η απόφασή μας να μην υπογράψουμε την Συνθήκη για τη μη διάδοση των πυρηνικών, ήταν σύμφωνη με τους βασικούς μας στόχους. Το 1974, καταδείξαμε την πυρηνική μας ικανότητα. Οι επόμενες κυβερνήσεις στη συνέχεια έλαβαν όλα τα απαραίτητα μέτρα για να τηρήσουν αυτή την αποφασιστικότητα και την εθνική βούληση, για να προστατεύσουν την πυρηνική επιλογή της Ινδίας. Αυτός ήταν ο πρωταρχικός λόγος πίσω από την απόφαση του 1996 για μη υπογραφή της Συμφωνίας για την διακοπή όλων των Πυρηνικών Δοκιμών (Comprehensive Nuclear-Test-Ban Treaty (CTBT)), απόφαση που επίσης απολάμβανε την συναίνεση του Σώματος.

Οι δεκαετίες του '80 και του '90 υπήρξαν, εν τω μεταξύ, μάρτυρες της βαθμιαίας επιδείνωσης του περιβάλλοντος ασφαλείας μας εξαιτίας της διάδοσης πυρηνικών όπλων και πυραύλων. Στη γειτονιά μας, τα πυρηνικά όπλα αυξήθηκαν και εγκαταστάθηκαν πιο εξελιγμένα συστήματα μεταφοράς τους (βαλλιστικοί πύραυλοι), για την επίτευξη πυρηνικού πλήγματος. Επιπλέον, η Ινδία υπήρξε επίσης θύμα τρομοκρατίας, η οποία είχε βοήθεια και συνέργεια από το εξωτερικό, και θύμα μαχητικού και παράνομου πόλεμου.

Σε παγκόσμιο επίπεδο, δεν βλέπουμε κανένα στοιχείο από την πλευρά των κρατών που διαθέτουν πυρηνικά όπλα να αναλάβουν αποφασιστικά και αμετάκλητα βήματα στην πορεία προς έναν κόσμο χωρίς πυρηνικά όπλα. Αντιθέτως, είδαμε ότι η NPT έχει επεκταθεί αόριστα και άνευ όρων, διαιωνίζοντας την ύπαρξη πυρηνικών όπλων στα χέρια των πέντε χωρών.

Υπό αυτές τις συνθήκες, η κυβέρνηση ήρθε αντιμέτωπη με μια δύσκολη απόφαση. Ο λυδία λίθος που μας οδήγησε στη σαφή επιλογή της σωστής απόφασης ήταν η εθνική ασφάλεια. Αυτές οι πυρηνικές δοκιμές είναι μια συνέχεια των πολιτικών που έχουν τεθεί σε κίνηση και έθεσαν αυτή τη χώρα στην πορεία της αυτοπεποίθησης και της ανεξαρτησίας της σκέψης και της δράσης.

Η Ινδία είναι πλέον ένα κράτος με πυρηνικά όπλα. Αυτή είναι μια πραγματικότητα που δεν μπορεί να αμφισβητηθεί. Δεν είναι μια κατάσταση που αναζητάμε, ούτε είναι ένα καθεστώς που οι άλλοι θα μας το χορηγούν. Είναι μια δωρεά στο έθνος από τους επιστήμονες και τους μηχανικούς μας. Είναι το δικαίωμα της Ινδίας, το δικαίωμα του ενός έκτου του ανθρώπινου είδους. Η ενισχυμένη μας ικανότητα προστίθεται στο αίσθημα ευθύνης της Ινδίας. **Δεν σκοπεύουμε να χρησιμοποιήσουμε αυτά τα όπλα για επίθεση ή για απειλές εναντίον οποιασδήποτε χώρας. Αυτά είναι όπλα αυτοάμυνας, για να διασφαλιστεί ότι η Ινδία δεν θα υποστεί πυρηνικές**

απειλές ή πειθαναγκασμό⁸⁷. Δεν σκοπεύουμε να συμμετάσχουμε σε κούρσα εξοπλισμών.

Είχαμε πάρει αρκετές πρωτοβουλίες στο παρελθόν. Λυπούμαστε που οι προτάσεις αυτές δεν έλαβαν θετική ανταπόκριση από άλλα κράτη που διαθέτουν πυρηνικά όπλα. Στην πραγματικότητα, αν η απάντησή τους ήταν θετική, δεν θα χρειαζόταν να έχουμε εισέλθει στο τρέχον πρόγραμμα δοκιμών. Ήμασταν και θα συνεχίσουμε να είμαστε στην πρώτη γραμμή των προσκλήσεων για την έναρξη διαπραγματεύσεων για Σύμβαση για τα Πυρηνικά Όπλα έτσι ώστε αυτή η πρόκληση να αντιμετωπιστεί με τον ίδιο τρόπο που αντιμετωπίσαμε τη μάστιγα δύο άλλων όπλων μαζικής καταστροφής - μέσω της Σύμβασης για τα Βιολογικά Όπλα και της Σύμβασης για τα Χημικά Όπλα.

Παραδοσιακά, η Ινδία υπήρξε μια εξωστρεφής χώρα. Η ισχυρή δέσμευσή μας για Διεθνή Συνεργασία αντανακλάται στην ενεργό συμμετοχή μας σε οργανώσεις όπως τα Ηνωμένα Έθνη. Αυτή η δέσμευση μας θα συνεχιστεί. Οι πολιτικές οικονομικής απελευθέρωσης που θεσπίστηκαν τα τελευταία χρόνια έχουν αυξήσει τις περιφερειακές και παγκόσμιες σχέσεις μας και η κυβέρνηση μου σκοπεύει να εμβαθύνει και να ενισχύσει αυτούς τους δεσμούς.

Η πυρηνική μας πολιτική χαρακτηρίστηκε από αυτοσυγκράτηση και ανοιχτό πνεύμα. Δεν παραβιάσαμε καμία διεθνή συμφωνία ούτε το 1974 ούτε τώρα, το 1998. Η αυτοσυγκράτηση που επιδεικνύουμε τα τελευταία 24 χρόνια, αφού αποδείξαμε την ικανότητά μας το 1974, είναι από μόνη της ένα μοναδικό παράδειγμα. Η αυτοσυγκράτηση, ωστόσο, πρέπει να προκύψει από τη δύναμη. Δεν μπορεί να βασιστεί σε αναποφασιστικότητα ή αμφιβολία. Η σειρά δοκιμών που πραγματοποίησε πρόσφατα η Ινδία οδήγησε στην άρση των αμφιβολιών. Η ενέργεια αυτή ήταν ισορροπημένη στο ότι ήταν η ελάχιστη απαραίτητη για να διατηρηθεί αυτό που αποτελεί αναντικατάστατη συνιστώσα της λογικής μας για την εθνική μας ασφάλεια.

87. Σχετικά με τον πειθαναγκασμό, βλέπε: Ηλίας Κουσκουβέλης, Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις, Ποιότητα, Αθήνα, 2007, σελ 210.

Συνεπώς, η κυβέρνηση έχει ήδη ανακοινώσει ότι η Ινδία θα τηρήσει ένα εθελοντικό μορατόριουμ και θα απέχει από τη διεξαγωγή υπόγειων πυρηνικών δοκιμαστικών εκρήξεων. Έχουμε επιδείξει επίσης την προθυμία να προχωρήσουμε προς μια νομική διατύπωση αυτής της διακήρυξης.

Το Σώμα γνωρίζει ασφαλώς τις διάφορες αντιδράσεις που έχουν προέλθει από τον λαό της Ινδίας και από διάφορα μέρη του κόσμου. Η ισχυρή υποστήριξη των πολιτών μας είναι η πηγή της δύναμης μας. Μας λέει όχι μόνο ότι αυτή η απόφαση ήταν σωστή, αλλά και ότι η χώρα μας θέλει μια επικεντρωμένη ηγεσία, η οποία ανταποκρίνεται στις ανάγκες ασφαλείας της. Αυτό, δεσμεύομαι να το κάνω ως ιερό καθήκον. Είμαστε επίσης πολύ ενθαρρυμένοι από την υποστήριξη από τους Ινδούς που μένουνε στο εξωτερικό. Έχουν μιλήσει, με μία φωνή, υπέρ της δράσης μας. Στον λαό της Ινδίας και στους Ινδούς στο εξωτερικό, μεταφέρω τη βαθιά ευγνωμοσύνη μου. Προσβλέπουμε προς τον λαό της Ινδίας και τους Ινδούς του εξωτερικού για υποστήριξη στη δύσκολη περίοδο που έχουμε μπροστά μας.

Σε αυτό, το πεντηκοστό έτος της ανεξαρτησίας μας, στεκόμαστε απέναντι σε μια καθοριστική στιγμή της ιστορίας μας. Το σκεπτικό για την απόφαση της κυβέρνησης βασίζεται στις ίδιες αρχές της πολιτικής που μας καθοδήγησαν για πέντε δεκαετίες. Αυτές οι πολιτικές διατηρήθηκαν επιτυχώς λόγω μιας αξιοσημείωτης εθνικής συναίνεσης. Είναι ζωτικής σημασίας να διατηρηθεί η συναίνεση καθώς πλησιάζουμε στην επόμενη χιλιετία. Στη δήλωσή μου σήμερα και στο έγγραφο που κατατέθηκε ενώπιον του Σώματος, ανέπτυξα το σκεπτικό πίσω από την απόφαση της κυβέρνησης και περιέγραψα την προσέγγισή μας για το μέλλον. Η παρούσα απόφαση και η μελλοντική δράση θα συνεχίσουν να αντικατοπτρίζουν μια δέσμευση για τις ευαισθησίες και τις υποχρεώσεις ενός αρχαίου πολιτισμού, ενός αισθήματος ευθύνης και αυτοσυγκράτησης, αλλά μιας αυτοσυγκράτησης που γεννήθηκε από τη διασφάλιση της δράσης, όχι από αμφιβολίες ή ανησυχίες. Αποφεύγοντας τον θρίαμβο, ας συνεργαστούμε για τον κοινό μας στόχο να διασφαλίσουμε ότι καθώς θα προχωρούμε προς μια νέα χιλιετία, η Ινδία θα πάρει τη σωστή θέση της στη διεθνή κοινότητα ».

(2) Προσχέδιο του Πυρηνικού Δόγματος της Ινδίας (1998).

Το κείμενο είναι το εξής:

« Προοίμιο

Η χρήση πυρηνικών όπλων ειδικότερα καθώς και άλλων όπλων μαζικής καταστροφής αποτελεί τη σοβαρότερη απειλή για την ανθρωπότητα και την ειρήνη και τη σταθερότητα στο διεθνές σύστημα. Σε αντίθεση με τις άλλες δύο κατηγορίες όπλων μαζικής καταστροφής, τα βιολογικά και χημικά όπλα που έχουν απαγορευτεί από διεθνείς συνθήκες, τα πυρηνικά όπλα παραμένουν όργανα εθνικής και συλλογικής ασφάλειας, η κατοχή των οποίων σε επιλεκτική βάση επιδιώχθηκε να νομιμοποιηθεί μέσω μόνιμης επέκτασης της συνθήκης για τη μη διάδοση των πυρηνικών όπλων (NPT) τον Μάιο του 1995. Τα κράτη που κατέχουν πυρηνικά όπλα έχουν ισχυριστεί ότι θα εξακολουθήσουν να βασίζονται σε πυρηνικά όπλα ενώ ορισμένα από αυτά υιοθετούν πολιτικές για τη χρήση τους ακόμη και σε ένα μη πυρηνικό πλαίσιο. Αυτές οι εξελίξεις ισοδυναμούν με την εικονική εγκατάλειψη του πυρηνικού αφοπλισμού. Αυτή είναι μια σοβαρή οπισθοδρόμηση στον αγώνα της διεθνούς κοινότητας για την κατάργηση των όπλων μαζικής καταστροφής.

Ο πρωταρχικός στόχος της Ινδίας είναι η επίτευξη οικονομικής, πολιτικής, κοινωνικής, επιστημονικής και τεχνολογικής ανάπτυξης σε ένα ειρηνικό και δημοκρατικό πλαίσιο. Αυτό απαιτεί ένα περιβάλλον σταθερής ειρήνης και διασφάλισης ενάντια στους πιθανούς κινδύνους για την ειρήνη και τη σταθερότητα. Συνεχής προσπάθεια της Ινδίας είναι, να προχωρήσει σε αυτόν τον γενικό στόχο σε συνεργασία με τις παγκόσμιες δημοκρατικές τάσεις και να διαδραματίσει εποικοδομητικό ρόλο στην προώθηση του διεθνούς συστήματος προς μια δίκαιη, ειρηνική και ισότιμη τάξη.

Η αυτονομία της λήψης αποφάσεων στην αναπτυξιακή διαδικασία και σε στρατηγικά θέματα είναι ένα αναφαίρετο δημοκρατικό δικαίωμα του Ινδικού λαού. Η Ινδία θα προστατεύσει σθεναρά αυτό το δικαίωμα σε έναν κόσμο όπου τα πυρηνικά όπλα επιδιώκονται να νομιμοποιηθούν για απεριόριστο

χρόνο, μόνο για λίγους, και όπου η χρήση της βίας για πολιτικούς σκοπούς γίνεται όλο και πιο περίπλοκη και συχνή.

Η ασφάλεια της Ινδίας αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο της αναπτυξιακής της διαδικασίας. Η Ινδία συνεχώς στοχεύει στην προώθηση ενός συνεχώς διευρυνόμενου χώρου ειρήνης και σταθερότητας γύρω από αυτήν, έτσι ώστε οι αναπτυξιακές προτεραιότητες να μπορούν να επιδιωχθούν χωρίς διακοπή.

Ωστόσο, η ύπαρξη επιθετικού δόγματος το οποίο αφορά την πρώτη χρήση πυρηνικών όπλων και η επιμονή ορισμένων κρατών που κατέχουν πυρηνικά όπλα, σχετικά με τη νομιμότητα της χρήσης τους ακόμη και έναντι των χωρών που δεν διαθέτουν πυρηνικά όπλα συνιστούν απειλή για την ειρήνη, τη σταθερότητα και την κυριαρχία των κρατών.

Το παρόν έγγραφο περιγράφει τις γενικές αρχές για την ανάπτυξη, την επιχειρησιακή ανάπτυξη και την χρήση των πυρηνικών δυνάμεων της Ινδίας. Λεπτομέρειες σχετικά με την πολιτική και τη στρατηγική σχετικά με τη διάρθρωση των δυνάμεων, την ανάπτυξη και την χρήση των πυρηνικών δυνάμεων θα προκύψουν από αυτό το πλαίσιο και θα καθοριστούν ξεχωριστά και θα υπόκεινται σε συνεχή επανεξέταση.

Αντικειμενικοί Σκοποί:

α. Ελλείψει παγκόσμιου πυρηνικού αφοπλισμού, τα στρατηγικά συμφέροντα της Ινδίας απαιτούν αποτελεσματική και αξιόπιστη πυρηνική αποτροπή και κατάλληλη ανταποδοτική ικανότητα εάν αποτύχει η αποτροπή. Αυτό συμβαδίζει με τον Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, ο οποίος επικυρώνει το δικαίωμα της αυτοάμυνας.

β. Οι απαιτήσεις αποτροπής θα πρέπει να σταθμίζονται προσεκτικά στο σχεδιασμό των ινδικών πυρηνικών δυνάμεων και στη στρατηγική για την εξασφάλιση ενός επιπέδου ικανότητας συμβατού με τη μέγιστη αξιοπιστία, την επιβιωσιμότητα, την αποτελεσματικότητα, την ασφάλεια από ατυχήματα και την ασφάλεια από εξωτερική απειλή.

γ. Η Ινδία θα ακολουθήσει ένα δόγμα για μια αξιόπιστη, ελάχιστη πυρηνική αποτροπή (**credible minimum nuclear deterrence**). Σε αυτή την πολιτική, της χρήσης των πυρηνικών όπλων "**μόνο για αντίποινα**", η επιβίωση του οπλοστασίου μας είναι κρίσιμη. Πρόκειται για μια δυναμική διαδικασία που σχετίζεται με το στρατηγικό περιβάλλον, τις τεχνολογικές επιταγές και τις ανάγκες της εθνικής ασφάλειας. Το πραγματικό μέγεθος, η ανάπτυξη και η χρήση των πυρηνικών δυνάμεων θα αποφασιστούν υπό το πρίσμα αυτών των παραγόντων. Η ειρηνική στάση της Ινδίας στοχεύει να πείσει κάθε πιθανό επιτιθέμενο ότι:

α) Κάθε απειλή χρήσης πυρηνικών όπλων κατά της Ινδίας θα προκαλέσει μέτρα για την εξουδετέρωση της απειλής και

β) κάθε πυρηνική επίθεση κατά της Ινδίας και των δυνάμεών της θα έχει ως αποτέλεσμα την **επιβολή τιμωρητικών αντιποίνων (punitive retaliation) με πυρηνικά όπλα για να προκληθεί απαράδεκτη βλάβη στον επιτιθέμενο.**

δ. Ο βασικός σκοπός των ινδικών πυρηνικών όπλων είναι να αποτρέψουν τη χρήση και την απειλή χρήσης πυρηνικών όπλων από οποιοδήποτε κράτος ή οντότητα κατά της Ινδίας και των δυνάμεών της. **Η Ινδία δεν θα είναι η πρώτη που θα ξεκινήσει ένα πυρηνικό πλήγμα, αλλά θα απαντήσει με τιμωρητικά αντίποινα, εάν αποτύχει η αποτροπή.**

ε. Η Ινδία δεν θα καταφύγει στη χρήση ή την απειλή χρήσης πυρηνικών όπλων εναντίον κρατών που δεν διαθέτουν πυρηνικά όπλα ή δεν είναι σύμμαχοι με πυρηνικές δυνάμεις.

στ. Η αποτροπή απαιτεί από την Ινδία να διατηρήσει:

α) Επαρκείς, επιβιώσιμες και επιχειρησιακά προετοιμασμένες πυρηνικές δυνάμεις.

β) Ένα ισχυρό σύστημα εντολών και ελέγχου (Command and Control System).

γ) Αποτελεσματικές δυνατότητες συλλογής πληροφοριών και έγκαιρης προειδοποίησης (intelligence and early warning capabilities).

δ) Αποτελεσματικός και πλήρης προγραμματισμός, και εκπαίδευση για επιχειρήσεις σύμφωνα με τη στρατηγική.

ε) Τη βούληση να χρησιμοποιηθούν οι πυρηνικές δυνάμεις και τα πυρηνικά όπλα.

Θα διατηρηθούν εξαιρετικά αποτελεσματικές συμβατικές στρατιωτικές ικανότητες για να αυξηθεί το κατώτατο όριο έναρξης, τόσο της συμβατικής στρατιωτικής σύγκρουσης, όσο και της απειλής χρήσης ή της χρήσης των πυρηνικών όπλων.

Πυρηνικές Δυνάμεις

Οι πυρηνικές δυνάμεις της Ινδίας θα είναι αποτελεσματικές, διαρκείς, ποικίλες, ευέλικτες και ανταποκρινόμενες στις απαιτήσεις σύμφωνα με την έννοια της **αξιόπιστης ελάχιστης αποτροπής (credible minimum deterrence)**. Οι δυνάμεις αυτές θα βασίζονται σε μια τριάδα η οποία θα αποτελείται από αεροσκάφη, κινητούς χερσαίους πυραύλους και σε εξοπλισμούς με βάση τη θάλασσα, σύμφωνα με τους στόχους που περιγράφονται παραπάνω. Η επιβίωση των δυνάμεων θα ενισχυθεί με τον συνδυασμό πολλαπλών συστημάτων, της κινητικότητας, της διασποράς και της εξαπάτησης.

Το δόγμα προβλέπει τη διαβεβαιωμένη ικανότητα των πυρηνικών δυνάμεων να μετασχηματιστούν από την ειρηνική διάταξη μάχης σε πολεμική διάταξη μάχης το συντομότερο δυνατόν και την ικανότητα να εκτελεστούν αποτελεσματικά αντίποινα ακόμη και σε περίπτωση σημαντικής υποβάθμισης των δυνάμεων από εχθρικές προσβολές.

Αξιοπιστία και Επιβίωση

Οι ακόλουθες αρχές είναι καίριες για την πυρηνική αποτροπή της Ινδίας:

Αξιοπιστία: Οποιοσδήποτε αντίπαλος πρέπει να γνωρίζει ότι, η Ινδία μπορεί και θα εκδικηθεί με επαρκή πυρηνικά όπλα για να προκαλέσει καταστροφή και τιμωρία σε τέτοιο βαθμό που ο επιτιθέμενος θα το κρίνει μη αποδεκτό, εάν χρησιμοποιηθούν πυρηνικά όπλα εναντίον της Ινδίας και των δυνάμεών της.

Αποτελεσματικότητα: Η αποτελεσματικότητα της πυρηνικής αποτροπής της Ινδίας μεγιστοποιείται μέσω της συνέργειας μεταξύ όλων των στοιχείων που αφορούν την αξιοπιστία, τον ακριβή συγχρονισμό, την ακρίβεια και το βάρος της επίθεσης.

Ικανότητα επιβίωσης:

1. Οι πυρηνικές δυνάμεις της Ινδίας, και η διοίκηση και ο έλεγχός τους θα οργανωθούν με τέτοιο τρόπο έτσι ώστε να εξασφαλιστεί υψηλή επιβιωσιμότητα έναντι αιφνιδιαστικών επιθέσεων, και για να έχουν την ικανότητα ταχείας επιβολής αντιποίνων. Θα σχεδιαστούν και θα αναπτυχθούν έτσι ώστε να εξασφαλίζεται η επιβίωση τους κατά την πρώτη εχθρική προσβολή, και να αντέχουν επαναλαμβανόμενες εχθρικές προσπάθειες τριβής με επαρκείς ικανότητες επιβολής αντιποίνων, για μια επιβολή τιμωρίας που θα ήταν απαράδεκτη για τον επιτιθέμενο.

2. Οι διαδικασίες για τη συνοχή της πυρηνικής διοίκησης και ελέγχου θα πρέπει να εξασφαλίζουν μια συνεχή ικανότητα αποτελεσματικής χρήσης πυρηνικών όπλων.

Διοίκηση και έλεγχος

Τα πυρηνικά όπλα πρέπει να επιβλέπονται αυστηρά και η εντολή για χρήση να δίνεται από το υψηλότερο πολιτικό επίπεδο. Η εξουσία χρήσης των πυρηνικών όπλων ανήκει στον πρωθυπουργό της Ινδίας ή των νόμιμων αντικαταστάτών του.

Πρέπει να υπάρχει ένα αποτελεσματικό και επιβιώσιμο σύστημα Διοίκησης και Ελέγχου με την απαιτούμενη ευελιξία και ανταπόκριση. Ένα ολοκληρωμένο επιχειρησιακό σχέδιο, ή μια σειρά διαδοχικών σχεδίων, που βασίζονται σε

στρατηγικούς αντικειμενικούς σκοπούς και η πολιτική στοχοποίησης των στόχων του αντιπάλου θα αποτελούν ένα μέρος του συστήματος.

Για την αποτελεσματική χρησιμοποίηση των πυρηνικών όπλων, πρέπει να εξασφαλιστεί η ενότητα της διοίκησης και του ελέγχου των πυρηνικών δυνάμεων, συμπεριλαμβανομένων και των συστημάτων που θα μεταφέρουν τα πυρηνικά όπλα.

Πρέπει να εξασφαλίζεται η ικανότητα επιβίωσης του πυρηνικού οπλοστασίου και η ύπαρξη συστημάτων αποτελεσματικής διοίκησης, ελέγχου, επικοινωνιών, πληροφορικής, πληροφοριών (C4i).

Οι ινδικές αμυντικές δυνάμεις πρέπει να είναι σε θέση να εκτελούν επιχειρήσεις σε περιβάλλον NBC (nuclear biological chemical warfare) με ελάχιστη υποβάθμιση των ικανοτήτων τους.

Πρέπει να δημιουργηθούν διαστημικά και άλλα συστήματα έτσι ώστε να παρέχουν έγκαιρη προειδοποίηση, επικοινωνία, αξιολόγηση ζημιών / εκρήξεων.

Προστασία και ασφάλεια

Προστασία: Πρέπει να λαμβάνονται εξαιρετικές προφυλάξεις ώστε να εξασφαλίζεται ότι τα πυρηνικά όπλα, η κατασκευή, η μεταφορά και η αποθήκευσή τους, προστατεύονται πλήρως από τυχόν κλοπή, απώλεια, δολιοφθορά, ζημιά ή μη εξουσιοδοτημένη πρόσβαση ή χρήση.

Ασφάλεια: Η ασφάλεια είναι μια απόλυτη απαίτηση και πρέπει να θεσπιστούν διαδικασίες και συστήματα αποφυγής παραβιάσεων, ώστε να διασφαλιστεί ότι δεν θα πραγματοποιηθεί μη εξουσιοδοτημένη ή ακούσια ενεργοποίηση / χρήση πυρηνικών όπλων και θα αποφευχθούν κίνδυνοι ατυχήματος.

Έλεγχος καταστροφών: Η Ινδία θα αναπτύξει κατάλληλο σύστημα ελέγχου καταστροφών ικανό να χειριστεί τις μοναδικές απαιτήσεις για πιθανά ατυχήματα που αφορούν πυρηνικά όπλα και υλικά.

Έρευνα και Ανάπτυξη

Η Ινδία πρέπει να εντείνει τις προσπάθειές της στον τομέα της έρευνας και της ανάπτυξης για να συμβαδίσει με την τεχνολογική πρόοδο στον τομέα αυτό.

Ενώ η Ινδία έχει δεσμευτεί να διατηρήσει την ανάπτυξη μιας αποτροπής που είναι ελάχιστη και αξιόπιστη, δεν θα δεχτεί περιορισμούς στην οικοδόμηση της ικανότητάς της για Έρευνα και Ανάπτυξη.

Αφοπλισμός και έλεγχος των εξοπλισμών

Ο πυρηνικός αφοπλισμός που θα είναι παγκόσμιος, θα μπορεί να επαληθευθεί και θα είναι χωρίς διακρίσεις, αποτελεί στόχο εθνικής ασφάλειας. Η Ινδία θα συνεχίσει τις προσπάθειές της για την επίτευξη του στόχου ενός κόσμου χωρίς πυρηνικά όπλα σε σύντομο χρονικό διάστημα.

Δεδομένου ότι η μη πρώτη χρήση (no first use) των πυρηνικών όπλων είναι η βασική δέσμευση της Ινδίας, πρέπει να καταβληθεί κάθε δυνατή προσπάθεια για να πεισθούν άλλα κράτη που διαθέτουν πυρηνικά όπλα να προσχωρήσουν σε μια διεθνή συνθήκη που απαγορεύει την πρώτη χρήση.

Αφού παρέσχε ανεπιβεβαίωτες διαβεβαιώσεις ασφαλείας, η Ινδία θα εργαστεί για διεθνώς δεσμευτικές, ανεπιφύλακτες, αρνητικές εγγυήσεις ασφαλείας από κράτη που διαθέτουν πυρηνικά όπλα σε κράτη που δεν διαθέτουν πυρηνικά όπλα.

Απαιτούνται μέτρα ελέγχου των πυρηνικών όπλων στο πλαίσιο της πολιτικής εθνικής ασφάλειας για τη μείωση των πιθανών απειλών και την προστασία της δικής μας ικανότητας και αποτελεσματικότητας.

Λαμβάνοντας υπόψη το πολύ υψηλό καταστρεπτικό δυναμικό των πυρηνικών όπλων, επιδιώκονται, διαπραγματεύονται και θεσπίζονται κατάλληλα μέτρα για τη μείωση του πυρηνικού κινδύνου και την οικοδόμηση εμπιστοσύνης.»⁸⁸

88. Ιστοσελίδα Arms Control Association, https://www.armscontrol.org/act/1999_07-08/ffja99.

Όπως αναφέρθηκε, την κοινοποίηση αυτού του πυρηνικού δόγματος την έκανε ο Σύμβουλος Εθνικής Ασφαλείας της Ινδίας κ. Brajesh Mishra. Έχει ενδιαφέρον να δούμε τις επισημάνσεις που έκανε κατά την κοινοποίηση του εν λόγω Δόγματος, διότι εμπεριέχουν στοιχεία της Πυρηνικής Πολιτικής της Ινδίας και του Πυρηνικού της Δόγματος. Οι επισημάνσεις ήταν οι εξής:

«Κυρίες και Κύριοι, είμαι στην ευχάριστη θέση να σας παρουσιάσω το προσχέδιο της Πυρηνικού Δόγματος της Ινδίας που προετοιμάστηκε από το Συμβούλιο Εθνικής Ασφάλειας. Ένα αντίγραφο έχει τοποθετηθεί σε κάθε μια από τις θέσεις στην αίθουσα. Αποφασίσαμε να δημοσιοποιήσουμε αυτό το έγγραφο σύμφωνα με τη θέση μας υπέρ της μεγαλύτερης διαφάνειας στη λήψη αποφάσεων. Σημειώστε ότι πρόκειται για σχέδιο που προτάθηκε από το Συμβούλιο Εθνικής Ασφάλειας και δεν έχει ακόμη εγκριθεί από την Κυβέρνηση. Αυτό θα πραγματοποιηθεί μετά τις γενικές εκλογές.

Καθώς η σκέψη μας για τις πυρηνικές δοκιμές έχει ευρέως δημοσιευθεί, δεν προτίθεμαι να επανέλθω στο θέμα. Αρκεί να πούμε ότι αυτό ήταν ένα βήμα που απαιτείτο από το περιβάλλον ασφάλειας και την ανάγκη μας να διασφαλίσουμε για τον εαυτό μας το στοιχείο της στρατηγικής αυτονομίας στη λήψη αποφάσεων που θα χρειαστούμε τα επόμενα χρόνια. Η θέση μας ήταν από πάντα ότι η παγκόσμια ασφάλεια θα ενισχυόταν από την καθολική εξάλειψη όλων των πυρηνικών όπλων και αυτό παραμένει και σήμερα η πεποίθησή μας. Δυστυχώς, η αόριστη επέκταση της συνθήκης για τη μη διάδοση των πυρηνικών όπλων το 1995 ήταν προς την αντίθετη κατεύθυνση.

Τα πυρηνικά μας όπλα δεν είναι εναντίον κάποιας συγκεκριμένης χώρας αλλά, όπως ανέφερα προηγουμένως, αποσκοπούν στην παροχή της αυτονομίας στην άσκηση στρατηγικών επιλογών προς το συμφέρον τη χώρα μας, χωρίς φόβο ή εξαναγκασμό που προέρχονται από ένα πυρηνικό περιβάλλον. **Υπό τις συνθήκες αυτές, υιοθετήσαμε μια πολιτική ελάχιστης αποτροπής ως το βασικό δομικό στοιχείο της πυρηνικής μας σκέψης. Ελάχιστο αλλά αξιόπιστο αποτρεπτικό είναι το σύνθημα τους πυρηνικού μας δόγματος.** Από αυτό, απορρέει η απόφαση μας να υιοθετηθεί η μη πρώτη χρήση. Ως εκ τούτου, έχουμε δώσει ανεπιφύλακτες

εγγυήσεις σε κράτη που δεν διαθέτουν πυρηνικά όπλα ή δεν είναι σύμμαχοι με τις δυνάμεις πυρηνικών όπλων.

Μια βασική αρχή σχετικά με τη χρήση των πυρηνικών όπλων είναι αυτή του πολιτικού ελέγχου. Μόνο ο εκλεγμένος πολιτικός ηγέτης της χώρας είναι εξουσιοδοτημένος να επιτρέψει τη χρήση πυρηνικών όπλων. Όπως έχουν αποδείξει οι πρόσφατες επιχειρήσεις στο Kargil, το σύστημά μας και η πολιτική ηγεσία, πιστεύει με μεγάλη ευθύνη και αυτοσυγκράτηση, όπως θα περιμένατε από τη μεγαλύτερη δημοκρατία στον κόσμο. Αυτή η αίσθηση ευθύνης θα καθοδηγήσει επίσης τις ενέργειές μας όσον αφορά τα πυρηνικά όπλα. Με αυτά τα λόγια, χαίρομαι πολύ που κυκλοφόρησα το έγγραφο για δημόσια συζήτηση.»⁸⁹

(3) Η ανασκόπηση του ινδικού Πυρηνικού Δόγματος από την Επιτροπή Εθνικής Ασφαλείας (2003).

Το έγγραφο αυτό αναφέρει τα εξής⁹⁰:

«1. Η Επιτροπή Ασφάλειας του Υπουργικού Συμβουλίου συναντήθηκε σήμερα για να εξετάσει την πρόοδο στην υλοποίηση του πυρηνικού δόγματος της Ινδίας. Η επιτροπή αποφάσισε ότι οι ακόλουθες πληροφορίες σχετικά με το πυρηνικό δόγμα και τις επιχειρησιακές ρυθμίσεις που διέπουν τα πυρηνικά στοιχεία της Ινδίας πρέπει να μοιράζονται στο κοινό.

2. Το πυρηνικό δόγμα της Ινδίας μπορεί να συνοψιστεί ως εξής:

I. Δημιουργία και διατήρηση μιας ελάχιστης και αξιόπιστης αποτροπής.

89. Government of India, Ministry of external affairs, Public Diplomacy, "Opening Remarks by National Security Adviser Mr. Brajesh Mishra at the Release of Draft Indian Nuclear Doctrine".

90. Government of India, Ministry of External Affairs, Media Center, "The Cabinet Committee on Security Reviews operationalization of India's Nuclear Doctrine, στη διεύθυνση: https://mea.gov.in/press-releases.htm?dtl/20131/The_Cabinet_Committee_on_Security_Reviews_operationalization_of_Indias_Nuclear_Doctrine+Report+of+National+Security+Advisory+Board+on+Indian+Nuclear+Doctrine.

II. Η θέση της «μη πρώτης χρήσης»: τα πυρηνικά όπλα θα χρησιμοποιηθούν μόνο **για αντίποινα εναντίον πυρηνικής επίθεσης** στην ινδική επικράτεια ή στις ινδικές δυνάμεις οπουδήποτε.

III. Τα πυρηνικά αντίποινα εναντίον μιας πρώτης χρήσης από αντίπαλο, **θα είναι μαζικά και σχεδιασμένα** για να προκαλέσουν μη αποδεκτές από αυτόν, ζημιές.

IV. Οι πυρηνικές επιθέσεις αντιποίνων, μπορούν να εγκριθούν μόνο από την πολιτική ηγεσία μέσω της Αρχής Πυρηνικής Διοίκησης.

V. Μη χρήση πυρηνικών όπλων κατά των κρατών που δεν διαθέτουν πυρηνικά όπλα.

VI. Εντούτοις, σε περίπτωση σοβαρής επίθεσης εναντίον της Ινδίας ή των ινδικών δυνάμεων οπουδήποτε, **με βιολογικά ή χημικά όπλα**, η Ινδία θα διατηρήσει τη δυνατότητα εκδίκησης (αντιποίνων) με πυρηνικά όπλα.

VII. Συνέχιση των αυστηρών ελέγχων στις εξαγωγές πυρηνικών υλικών και τεχνολογιών που σχετίζονται με πυρηνικά όπλα και πυραύλους, συμμετοχή στις διαπραγματεύσεις της συνθήκης για την απαγόρευση των σχάσιμων υλικών και συνέχιση της εφαρμογής του μορατόριουμ για τις πυρηνικές δοκιμές.

VIII. Συνέχιση της δέσμευσης για το στόχο ενός κόσμου ελεύθερου από πυρηνικά όπλα, μέσω του παγκόσμιου, επαληθεύσιμου και αμερόληπτου πυρηνικού αφοπλισμού.

3. Η Αρχή Πυρηνικής Διοίκησης αποτελείται από ένα Πολιτικό Συμβούλιο και ένα Εκτελεστικό Συμβούλιο. Στο πολιτικό συμβούλιο πρόεδρος είναι ο Πρωθυπουργός. Είναι το μοναδικό όργανο που μπορεί να επιτρέψει τη χρήση πυρηνικών όπλων.

4. Το Εκτελεστικό Συμβούλιο προεδρεύεται από τον Σύμβουλο Εθνικής Ασφάλειας. Παρέχει στοιχεία για τη λήψη αποφάσεων από την Αρχή

Πυρηνικής Διοίκησης και εκτελεί τις οδηγίες που της έχουν δοθεί από το Πολιτικό Συμβούλιο.

5. Η Επιτροπή Εθνικής Ασφαλείας επανεξέτασε τις υπάρχουσες δομές διοίκησης και ελέγχου, την κατάσταση ετοιμότητας, τη στρατηγική στόχευσης για επιθέσεις αντιποίνων και τις διαδικασίες λειτουργίας για διάφορα στάδια προειδοποίησης και εκτόξευσης. Η επιτροπή εξέφρασε την ικανοποίησή της για τη συνολική ετοιμότητα. Η Επιτροπή Εθνικής Ασφαλείας ενέκρινε τον διορισμό Αρχηγού Διοικήσεως Στρατιωτικών Δυνάμεων για τη διαχείριση και τη διαχείριση όλων των Στρατηγικών Δυνάμεων.

6. Η CCS επίσης επανεξέτασε και ενέκρινε τις ρυθμίσεις για τις εναλλακτικές αλυσίδες διοίκησης για τις πυρηνικές επιθέσεις αντιποίνων σε όλες τις περιπτώσεις.

Νέο Δελχί 4 Ιανουαρίου 2003».

1.3. Σχολιασμός του Πυρηνικού Δόγματος της Ινδίας

Στο Πυρηνικό Δόγμα της Ινδίας διατυπώνονται οι παρακάτω Αρχές:

α. Η Αρχή της μη πρώτης χρήσης.

Τα Πυρηνικά όπλα θα χρησιμοποιηθούν μόνο για αντίποινα. Θα πρέπει δηλαδή να έχει πρώτα εκδηλωθεί επίθεση εναντίον της Ινδίας για να απαντήσει η ίδια στη συνέχεια. Το 1998, στο προσχέδιο του Πυρηνικού Δόγματος, αναφέρεται ρητά ότι η Ινδία θα απαντήσει μόνο σε Πυρηνική Επίθεση εναντίον της. Η αρχή της μη πρώτης χρήσης, είναι⁹¹, περισσότερο αρχή που προέρχεται από την κουλτούρα της Ινδίας παρά από στρατηγική επιλογή. Αυτό εξάλλου φαίνεται ξεκάθαρα και στη πρώτη ανακοίνωση του Ινδού Πρωθυπουργού Shri Atal Bihari Vajpayee το 1998 στην ινδική βουλή.

91 Raja Menon, "Just One Shark in the Deep Blue Sea," Outlook, August 10, 2009, <http://www.outlookindia.com/article/Just-One-Shark-In-The-Deep-Blue-Ocean/261048>.

β. Η Αρχή των αντιποίνων εναντίων και χημικών και βιολογικών επιθέσεων

Στην ανασκόπηση του Δόγματος το 2003, από την Επιτροπή Εθνικής Ασφάλειας, επεκτάθηκε το πεδίο των εχθρικών επιθέσεων, οι οποίες θα απαντηθούν με την χρήση των Πυρηνικών όπλων. Προστέθηκαν και οι επιθέσεις εναντίον των ινδικών δυνάμεων οπουδήποτε και οι εχθρικές επιθέσεις με χημικά ή βιολογικά όπλα. Συνεπώς η Ινδία προτίθεται να προστατεύσει τις δυνάμεις της, οπουδήποτε και αν βρίσκονται από πυρηνική, χημική ή βιολογική επίθεση.

Πυρηνικά κατέχει και το Πακιστάν αλλά και η Κίνα, οι δύο βασικοί αντίπαλοι της Ινδίας στην περιοχή, με το Πακιστάν να είναι η μεγαλύτερη απειλή. Πλέον των πυρηνικών όπλων, η Κίνα κατέχει και χημικά και βιολογικά όπλα⁹², ενώ το Πακιστάν παρόλο που δημόσια αρνείται ότι κατέχει χημικά όπλα, υπάρχουν πληροφορίες⁹³ ότι κατέχει χημικά όπλα, ενώ δεν υπάρχουν ενδείξεις ότι έχει υπό την κατοχή του βιολογικά όπλα.⁹⁴ Η Ινδία δηλαδή, το 2003 επέκτεινε την χρήση των πυρηνικών όπλων για αποτροπή επιθέσεων εναντίον της με χημικά και βιολογικά όπλα από τους δύο βασικούς της αντιπάλους.

γ. Η αρχή της δημιουργίας πυρηνικών δυνάμεων ικανών να προκαλέσουν μία αξιόπιστη και ελάχιστη αποτροπή (credible minimum deterrence).

Μία άλλη αρχή του ινδικού πυρηνικού δόγματος είναι η αρχή της δημιουργίας δυνάμεων για την ελάχιστη αλλά αξιόπιστη αποτροπή. Ο Ινδός δημοσιογράφος K. Subrahmanyam ⁹⁵ επεσήμανε ότι «η αξιοπιστία είναι συνάρτηση του πόσο καλά λειτουργούν η διοίκηση και ο έλεγχος. Η ουσία του

92 Federation of American Scientists, 'Chemical and Biological Weapons', στην διεύθυνση <https://fas.org/nuke/guide/china/cbw>.

93. Federation of American Scientists, 'Pakistan chemical weapons', στην διεύθυνση <https://fas.org/nuke/guide/pakistan/cw/index.html>.

94. US Department of State, "2015 Report on Adherence to and Compliance with Arms Control, Nonproliferation, and Disarmament Agreements and Commitments," 5 June 2015, www.state.gov

95. K. Subrahmanyam, "The Essence of Deterrence," *Times of India*, January 7, 2003.

αποτρεπτικού παράγοντα, είναι να υπάρχει μια αλυσίδα εντολών και ελέγχου "από το πολιτικό επίπεδο στο επίπεδο υλοποίησης" που να αποδεικνύει την "επιβιωσιμότητα του κάτω από τις χειρότερες συνθήκες της επίθεσης εναντίον του».

Όσον αφορά την ελάχιστη δύναμη, αυτή δεν μπορεί να δοθεί με αριθμούς. Θα πρέπει να είναι τόση ώστε να προκαλέσει ζημιά στον αντίπαλο που δεν θα είναι αποδεκτή από αυτόν⁹⁶. Ειδικά για τα πυρηνικά όπλα η ζημιά που θα υποστεί θα είναι πέρα από κάθε φαντασία.⁹⁷ Συμπερασματικά, η ελάχιστη δύναμη για αποτροπή είναι οι πυρηνικοί πύραυλοι που θα επιβιώσουν από την πρώτη επίθεση και θα μπορούν να εκτελέσουν ανταποδοτικά χτυπήματα. Αυτοί οι πύραυλοι είναι:

1. Όσοι βρίσκονται στα υποβρύχια και δεν μπορούν να εξουδετερωθούν. Αυτό το έχει κατορθώσει η Ινδία με το πρώτο της πυρηνικό υποβρύχιο το SSBN (submarine, ballistic missile, nuclear powered) Arihant.

2. Όσοι έχουν την κατάλληλη παραλλαγή, απόκρυψη και την κινητικότητα (mobility) έτσι ώστε να μην μπορούν να εντοπιστούν και να προσβληθούν από τις αντίπαλες δυνάμεις. Όλοι οι βαλλιστικοί πύραυλοι της Ινδίας έχουν την ικανότητα κίνησης.

3. Οι βαλλιστικοί πύραυλοι να μπορούν να πλήξουν όλη την επικράτεια του αντιπάλου. Εάν οι βαλλιστικοί πύραυλοι ή οποιοδήποτε όπλο που μεταφέρει την πυρηνική κεφαλή δεν έχει την κατάλληλη εμβέλεια για να φτάσει στον στόχο του τότε δεν προκαλούν καθόλου αποτροπή, ούτε καν την ελάχιστη. Η Ινδία είχε πρόβλημα με την αποτροπή εναντίον της Κίνας διότι οι βαλλιστικοί της πύραυλοι δεν μπορούσαν να πλήξουν όλη την επικράτεια της Κίνας, ενώ αντιθέτως μπορούσαν να πλήξουν το Πακιστάν. Οι δύο όμως

96. Ηλίας Κουσκουβέλης, Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις, Ποιότητα, Αθήνα, 2007, σελ 422.

97. Ηλίας Κουσκουβέλης, Παραδόσεις μαθήματος Διεθνής Σχέσεις II, Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στις Διεθνείς Σχέσεις και Ασφάλεια 2017-2018.

τελευταίοι πύραυλοι ο Agni-IV και ο Agni-V, μπορούν να πλήξουν όλη την επικράτεια της Κίνας, οπότε η αποτροπή είναι αξιόπιστη.⁹⁸

δ. Η Αρχή των μαζικών αντιποίνων (massive retaliation) έτσι ώστε να προκληθεί μια μη αποδεκτή ζημιά στον αντίπαλο.

Τα αντίποινα του πυρηνικού δόγματος ήταν αρχικά τιμωρικά «punitive retaliation» σύμφωνα με το προσχέδιο πυρηνικού Δόγματος του 1998, και στη συνέχεια χρησιμοποιήθηκε ο όρος «massive» σύμφωνα με το έγγραφο που εκδόθηκε το 2003 από την ινδική Επιτροπή Εθνικής Ασφαλείας. Επειδή το τελευταίο έγγραφο ήταν απόφαση της Επιτροπής Εθνικής Ασφαλείας μετά από σύσκεψη η οποία είχε ως σκοπό την ανασκόπηση του Πυρηνικού Δόγματος, αποδεχόμαστε ότι είναι αυτό που ισχύει μέχρι σήμερα. Δηλαδή το Πυρηνικό Δόγμα της Ινδίας εμπερικλείει την αρχή της «μη πρώτης χρήσης» των Πυρηνικών όπλων, αλλά εάν δεχθεί επίθεση τότε τα αντίποινα θα είναι μαζικά.

Δεν καθορίζει τι εννοεί με τον όρο μαζικά. Με τον όρο «massive retaliation» ονομάστηκε το αμερικανικό πυρηνικό δόγμα που εξαγγέλθηκε από τον Αϊζενχάουερ. Αυτό το Δόγμα «απειλούσε με χρήση πυρηνικών όπλων εναντίον οποιουδήποτε αντιπάλου ο οποίος θα επιχειρούσε να εκμεταλλευτεί ένα τοπικό ή περιφερειακό πλεονέκτημα. Με αυτό τον τρόπο οι Αϊζενχάουερ και Ντάλες επιχειρούσαν και θεωρούσαν ότι μπορούσαν να αποτρέψουν όχι μία μαζική επίθεση έναντι της επικράτειας τους αλλά κυρίως συμβατικούς πολέμους».⁹⁹ Δηλαδή οι Αμερικανοί απειλούσαν ότι «όπου και να χτυπηθούν θα διαλέξουν τον τρόπο, τον τόπο και τα μέσα για να απαντήσουν».¹⁰⁰

98. Rajesh Rajagopalan, 'India's Nuclear Doctrine Debate', στη διεύθυνση <http://carnegieendowment.org/2016/06/30/india-s-nuclear-doctrine-debate-pub-63950>.

99. Ηλίας Κουσκουβέλης, Θεωρία Διεθνών Σχέσεων στον Ψυχρό Πόλεμο, Αποτροπή και Πυρηνική Στρατηγική,, Ποιότητα, Αθήνα, 200, σελ 89.

100. Ηλίας Κουσκουβέλης, Παραδόσεις μαθήματος Διεθνείς Σχέσεις II, Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στις Διεθνείς Σχέσεις και Ασφάλεια 2017-2018.

Αντιθέτως η Ινδία δηλώνει ξεκάθαρα ότι το Πυρηνικό της Δόγμα είναι μόνο για να αποτρέψει πυρηνικές, χημικές και βιολογικές επιθέσεις και όχι συμβατικούς πολέμους. Σύμφωνα με τον καθηγητή του ινδικού πανεπιστημίου Jawaharlal Nehru Ράτζες Ρατζαγκοπάλαν «Είναι πολύ πιθανό ότι μερικοί αναλυτές παρανοούν το τι αναφέρεται στο δόγμα. Πολλοί Ινδοί αναλυτές συνεχίζουν να αναφέρονται τον όρο "μαζικά αντίποινα" ως το ινδικό δόγμα, αν και το δόγμα στην πραγματικότητα δεν χρησιμοποιεί αυτή τη φράση, λέγοντας αντί αυτού ότι "τα πυρηνικά αντίποινα σε ένα πρώτο εχθρικό χτύπημα θα είναι μαζικά και σχεδιασμένα έτσι ώστε να προκαλέσουν απaráδεκτες ζημιές." Λέγοντας ότι τα αντίποινα θα είναι "μαζικά", είναι διαφορετικό από τον όρο μαζικά αντίποινα. Κατά πάσα πιθανότητα, οι δημιουργοί του δόγματος αγνοούσαν την έννοια των "μαζικών αντιποίνων" στην πυρηνική θεωρία και απλά ήθελαν μια πιο σκληρή λέξη να αντικαταστήσει τη φράση του δόγματος του 1999 «τιμωρητικά αντίποινα».¹⁰¹

Με τις παραπάνω αρχές γίνεται σαφές ότι «ο μοναδικός σκοπός του ινδικού πυρηνικού δόγματος είναι να αποτρέψει πυρηνική απειλή ή πυρηνική επίθεση εναντίον της Ινδίας (δεν είναι ένα Δόγμα που παρέχει αποτροπή σε όλο το φάσμα των συγκρούσεων) και δεν είναι να αποτρέψει οποιοδήποτε είδος σύγκρουσης»¹⁰².

Το πυρηνικό Δόγμα της Ινδίας έχει υιοθετήσει την αρχή της μη πρώτης χρήσης διότι, το Πακιστάν που είναι και ο βασικότερος αντίπαλός της είναι πιο αδύναμο σε συμβατικό επίπεδο.¹⁰³ Παρόλαυτα το υπάρχον πυρηνικό δόγμα δεν μπορεί να αντιμετωπίσει χτυπήματα στο συμβατικό επίπεδο αλλά και σε επίπεδο πιο κάτω από αυτό του συμβατικού, όπως φαίνεται από τις συγκρούσεις στο Κασμίρ, όπου το Πακιστάν υποκινεί τον πληθυσμό για

101. Rajesh Rajagopalan, 'India's Nuclear Doctrine Debate', στη διεύθυνση <http://carnegieendowment.org/2016/06/30/india-s-nuclear-doctrine-debate-pub-63950>.

102. Rakesh Sood, Ομιλία σε συνέδριο του International Institute for Strategic Studies (IISS) με θέμα 'India's nuclear doctrine and nuclear diplomacy', 10 Απριλίου 2017, στη διεύθυνση https://www.youtube.com/watch?v=5jN2_zW_MVk

103. Harsh V. Pant, Σχολιασμός στην παρουσίαση του βιβλίου 'Indian Nuclear Policy, Harsh Pant and Yogesh Joshi, Oxford Press, 16 Αυγούστου 2018'.

συγκρούσεις, χωρίς να εμπλέκεται με στρατό και όπως φάνηκε από την επίθεση στο ινδικό κοινοβούλιο το 2001. Βέβαια, όπως προαναφέρθηκε δεν είναι αυτός ο σκοπός του πυρηνικού δόγματος της Ινδίας, αλλά από ότι φαίνεται το Πακιστάν έχει μετατοπίσει την σύγκρουση σε ένα πεδίο στο οποίο δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν τα πυρηνικά, και στο οποίο η Ινδία δεν μπορεί να βρει λύση.

Όσον αφορά την Κίνα, η Κίνα έχει συμβατική υπεροχή απέναντι στην Ινδία. Αυτό αναγκάζει την Ινδία να αυξήσει το πυρηνικό της οπλοστάσιο έτσι ώστε να αποτρέψει την Κίνα. Κάνει δηλαδή το ίδιο με αυτό που κάνει το Πακιστάν απέναντι στην Ινδία. Η Κίνα όμως ανταγωνίζεται με τις ΗΠΑ και έτσι αυξάνει και αυτή το πυρηνικό της οπλοστάσιο, αναγκάζοντας την Ινδία να ακολουθήσει.

Τα τελευταία δέκα χρόνια υπάρχει μια έντονη συζήτηση και ανταλλαγή απόψεων σχετικά με το πυρηνικό Δόγμα της Ινδίας¹⁰⁴. Όπως προαναφέρθηκε στην προηγούμενη παράγραφο, επειδή η Κίνα είναι ανώτερη σε συμβατικό επίπεδο από την Ινδία, θα πρέπει η Ινδία να ξανακοιτάξει το Δόγμα της έτσι ώστε να καλύψει αυτή την διαφορά μέσω της Πυρηνικής Αποτροπής, όπως έκανε το Πακιστάν με την Ινδία. Δηλαδή θα πρέπει η Ινδία να¹⁰⁵ αυξήσει την Πυρηνική της Δύναμη για να αποτρέψει την συμβατική διαφορά με την Κίνα.

Δύο ακόμα σημεία το οποία προκαλούν συζήτηση είναι αυτό της μη πρώτης χρήση (no first use) και το ότι τα πυρηνικά θα πρέπει να χτυπήσουν πρώτα τις αντίπαλες πόλεις και όχι τις αντίπαλες πυρηνικές δυνάμεις.¹⁰⁶ Η αιτία είναι ότι η Ινδία έχει μεγάλο πρόβλημα στο τακτικό επίπεδο με τα Τακτικά Πυρηνικά

104. Πρώην Υπουργός Εξωτερικών της Ινδίας (1999-2000) Lalit Mansingh Σχολιασμός στην παρουσίαση του βιβλίου 'Indian Nuclear Policy, Harsh Pant and Yogesh Joshi, Oxford Press, 16 Αυγούστου 2018'.

105 Πρώην Υπουργός Εξωτερικών της Ινδίας (1999-2000) Lalit Mansingh Σχολιασμός στην παρουσίαση του βιβλίου 'Indian Nuclear Policy, Harsh Pant and Yogesh Joshi, Oxford Press, 16 Αυγούστου 2018'.

106 Shashank Joshi, 'India's nuclear doctrine should no longer be taken for granted'. The Interpreter, 22 March 2017, στην διεύθυνση <https://www.lowyinstitute.org/the-interpreter/indias-nuclear-doctrine-should-no-longer-be-taken-granted>.

όπλα¹⁰⁷ που έχει το Πακιστάν. Τα Τακτικά πυρηνικά όπλα είναι τα Πυρηνικά όπλα που:

«χρησιμοποιούνται από δυνάμεις στο έδαφος, στον αέρα, στην θάλασσα εναντίον αντίπαλων στρατιωτικών σχηματισμών ή των εγκαταστάσεων υποστήριξής τους, για την υποστήριξη των επιχειρήσεων που συνεισφέρουν στην επιτυχία μιας στρατιωτικής επιχείρησης περιορισμένου σκοπού ή για υποστήριξη ενός ελιγμού του Στρατιωτικού Διοικητή ο οποίος συνήθως περιορίζεται στο στρατιωτικό επίπεδο». ¹⁰⁸ Η χρήση τους εναντίον των στρατιωτικών σχηματισμών στο πεδίο της μάχης θα έχει ως συνέπεια εκατόμβες νεκρών και απώλεια την συμβατικού πλεονεκτήματος από την Ινδία.

Ως πρόταση αντίδρασης σε αυτό το πρόβλημα προτείνεται¹⁰⁹ η μετατόπιση του ινδικού Πυρηνικού Δόγματος από τα αντίποινα που θα είναι μαζικά προς το αμερικανικό δόγμα: «ευέλικτη ανταπόδοση: πυρηνική στρατηγική αντιδυνάμεων». Σύμφωνα με αυτό το Δόγμα:

«η στρατηγική αυτή καλεί στην δημιουργία μιας στρατιωτικής δύναμης ικανής να αναλάβει κατάλληλες δράσεις 'ευέλικτες, πυρηνικές ή συμβατικές»¹¹⁰ και «προσβάλλονται τα κέντρα ισχύος του αντιπάλου βήμα-βήμα. Δηλαδή πρώτα θα εξουδετερωθεί η πολεμική μηχανή του αντιπάλου, και στη συνέχεια θα προβληθεί ο εχθρός αναλόγως με την δράση του, έτσι ώστε να προκληθεί ακόμα μεγαλύτερη ζημιά». ¹¹¹

108. Amy F. Woolf, Specialist in Nuclear Weapons Policy, 'Nonstrategic Nuclear Weapons', Congressional Research Service, 13 Feb 2018, σελ 8.

109. Shashank Joshi, 'India's nuclear doctrine should no longer be taken for granted'. The Interpreter, 22 March 2017, στην διεύθυνση <https://www.lowyinstitute.org/the-interpreter/indias-nuclear-doctrine-should-no-longer-be-taken-granted>.

110. Ηλίας Κουσκουβέλης, Θεωρία Διεθνών Σχέσεων στον Ψυχρό Πόλεμο, Αποτροπή και Πυρηνική Στρατηγική,, Ποιότητα, Αθήνα, 200, σελ 142.

111. Ηλίας Κουσκουβέλης, Παραδόσεις μαθήματος Διεθνείς Σχέσεις II, Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στις Διεθνείς Σχέσεις και Ασφάλεια 2017-2018.

Για να υιοθετηθεί όμως ένα τέτοιο Δόγμα όμως από τις ΗΠΑ υπήρχαν δύο παράγοντες:

«Η ανάπτυξη των αναγνωριστικών δορυφόρων, οι οποίοι τους επέτρεψαν να γνωρίζουν την ακριβή κατάσταση της πυρηνικής δύναμης και να καθορίσουν τους σοβιετικούς στόχους και η ποσοτική υπεροχή σε πυραύλους»¹¹².

Τι κατάσταση επικρατεί όμως τώρα στην Ινδία; Η Ινδία έχει δεκατρείς στρατιωτικούς δορυφόρους.¹¹³ Η κατάσταση όμως που επικρατεί στους δορυφόρους της Ινδίας, απέχει πολύ από το να είναι ικανοί να στοχοποιήσουν το σύνολο των πυρηνικών όπλων του Πακιστάν.¹¹⁴ Επιπλέον δεν υπάρχει υπεροχή στον αριθμό των βαλλιστικών πυραύλων και στον αριθμό των πυρηνικών κεφαλών. Αντιθέτως το Πακιστάν έχει ένα προβάδισμα στον αριθμό των πυρηνικών κεφαλών. Εάν το Δόγμα της Ινδίας αλλάξει και μετακινηθεί προς την πρώτη χρήση και την προσβολή των πακιστανικών πυρηνικών δυνάμεων τότε θα οδηγηθεί το Πακιστάν στην αύξηση των πυρηνικών του κεφαλών και στην αποσταθεροποίηση της ισορροπίας του αριθμού των πυρηνικών κεφαλών μεταξύ των δύο κρατών¹¹⁵ Γιαυτό το λόγο η Ινδία δεν αλλάζει ακόμα το πυρηνικό της Δόγμα. Εξάλλου για να ανακοινωθεί και να εφαρμοστεί ένα δόγμα θα πρέπει «πρώτα να έχεις τα απαραίτητα μέσα για να το εφαρμόσεις».¹¹⁶

112. Ηλίας Κουσκουβέλης, Θεωρία Διεθνών Σχέσεων στον Ψυχρό Πόλεμο, Αποτροπή και Πυρηνική Στρατηγική,, Ποιότητα, Αθήνα, 200, σελ 144.

113. Surenda Singh, Military using 13 satellites to keep eye on foes , The Times of India, 26 Jun 2017, στη διεύθυνση http://timesofindia.indiatimes.com/articleshow/59314610.cms?utm_source=contentofinterest&utm_medium=text&utm_campaign=cppst.

114. Shashank Joshi, 'India's nuclear doctrine should no longer be taken for granted'. The Interpreter, 22 March 2017, στην διεύθυνση <https://www.lowyinstitute.org/the-interpreter/indias-nuclear-doctrine-should-no-longer-be-taken-granted>.

115. Shashank Joshi, 'India's nuclear doctrine should no longer be taken for granted'. The Interpreter, 22 March 2017, στην διεύθυνση <https://www.lowyinstitute.org/the-interpreter/indias-nuclear-doctrine-should-no-longer-be-taken-granted>.

116 Ηλίας Κουσκουβέλης, Παραδόσεις μαθήματος Διεθνής Σχέσεις II, Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στις Διεθνείς Σχέσεις και Ασφάλεια 2017-2018.

2. ΠΑΚΙΣΤΑΝ

2.1 Η πυρηνική πολιτική του Πακιστάν

Ο κύριος λόγος για τον οποίο το Πακιστάν απέκτησε πυρηνικά όπλα ήταν η αντιμετώπιση της «πυρηνικής» Ινδίας. Σύμφωνα με τον πακιστανό Ταξίαρχο Zahir Kazmi¹¹⁷, στελέχους του Strategic Plans Division¹¹⁸ του Πακιστάν, «η πυρηνική σκέψη του Ισλαμαμπάντ επηρεαζόταν πάντα από την αντίστοιχη πυρηνική σκέψη που είχε το Νέο Δελχί. Οι επιλογές για την θέση και την στάση των Ενόπλων Δυνάμεων του Πακιστάν αλλά και για την κατεύθυνση των Στρατιωτικών Δογμάτων προερχόταν από την απειλή της Ινδίας.»

Η απόφαση για την απόκτηση πυρηνικών όπλων από το Πακιστάν πάρθηκε αμέσως μετά από την στρατιωτική ήττα του πακιστανικού στρατού από τον ινδικό στρατό και την πτώση του ανατολικού Πακιστάν τον Δεκέμβριο του 1971. Σε μία συνάντηση του νεοεκλεγέντα Πρωθυπουργού του Πακιστάν Zulfikar Ali Bhutto με Πακιστανούς επιστήμονες, τους κάλεσε να βοηθήσουν στην κατασκευή πυρηνικών όπλων. Σύμφωνα με ένα συμμετέχοντα:

«Η μία και μοναδική ερώτηση που έθετε επανειλημμένα στους επιστήμονες ο Bhutto ήταν: πώς θα μπορούσαν να βοηθήσουν στην αντιμετώπιση της απειλής για την ασφάλεια του Πακιστάν που υπάρχει, όχι μόνο από την μεγάλη υπεροχή σε συμβατικό στρατό από την Ινδία, αλλά και η αυξανόμενη πυρηνική πρόκληση πέρα από τα σύνορα (με την Ινδία).»¹¹⁹

Το Πακιστάν ποτέ δεν παραδέχτηκε δημόσια, πριν τις πυρηνικές δοκιμές του 1998, ότι κατέχει πυρηνικά όπλα. Η είσοδος του Πακιστάν στην πυρηνική

117. Ομιλία σε συνέδριο του IISS (The International Institute for Strategic Studies) με θέμα «South Asia strategic stability a Pakistani perspective», 4 Απριλίου 2017, στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <https://www.youtube.com/watch?v=xFs1W4kU3Mo>.

118. SPD: Strategic Plans Division. Ιδρύθηκε το 2001, και υπάγεται στην Εθνική Αρχή Διοίκησης (NCA: National Command Authority) του Πακιστάν. Εφαρμόζει τις Πολιτικές της NCA για τα Πυρηνικά όπλα και τους πυραύλους. Ιδιαίτερα για τους πυραύλους, έχει σημαντική εξουσία στην έρευνα, ανάπτυξη και κατασκευή των πακιστανικών βαλλιστικών πυραύλων και των πυραύλων κρουαζιέρας. Πληροφορίες από την ιστοσελίδα του NTI: Nuclear Threat Initiative.

119. Babar, Farhatullah (1999): "A Historic Meeting Recalled," *Frontier Post*, 4 April.

εποχή έγινε το 1956, με την ίδρυση της πακιστανικής Επιτροπής Ατομικής Ενέργειας (PAEC: Pakistan Atomic Energy Commission), Σκοπός αυτής της επιτροπής ήταν και είναι, η έρευνα και ανάπτυξη για την Ατομική Ενέργεια έτσι ώστε να χρησιμοποιηθεί για ειρηνικούς σκοπούς.

Τα πράγματα άρχισαν να επιταχύνονται το 1960. Το πυρηνικό πρόγραμμα απέκτησε έναν νέο προστάτη - τον Υπουργό Ορυκτών και Φυσικών Πόρων, που ονομαζόταν Zulfikar Ali Bhutto. Το 1960 ο Dr Ishrat H. Usmani διορίστηκε πρόεδρος του PAEC. Ο Usmani θα ήταν υπεύθυνος για την ενεργοποίηση πολλών από τα κρίσιμα προγράμματα και ιδρύματα που αργότερα θα 'έδιναν' στο Πακιστάν τα πυρηνικά όπλα. Ο Usmani δημιούργησε το πακιστανικό Ινστιτούτο πυρηνικής επιστήμης και τεχνολογίας (Pakistan Institute of Nuclear Science and Technology (PINSTECH)) και τον πυρηνικό σταθμό του Καρατσι.

Επίσης, το 1960 οι ΗΠΑ έδωσαν στο Πακιστάν επιχορήγηση ύψους 350.000 δολαρίων για να βοηθήσουν στην προετοιμασία του Πακιστάν για τον πρώτο ερευνητικό αντιδραστήρα, τον οποίο οι ΗΠΑ συμφώνησαν να προμηθεύσουν δύο χρόνια αργότερα. Αυτός ο αντιδραστήρας, ένας ερευνητικός αντιδραστήρας ελαφρού ύδατος 5 MW γνωστός ως αντιδραστήρας έρευνας του Ατλαντικού Πακιστάν (PARR-1), άρχισε να λειτουργεί το 1965 στην PINSTECH.

Το 1963 ο Zulfikar Ali Bhutto έγινε υπουργός Εξωτερικών, μεταφέροντας μαζί του το ενδιαφέρον του για τις πυρηνικές ικανότητες. Κατά τη διάρκεια του 1964, όταν η πρώτη πυρηνική δοκιμή της Κίνας φαινόταν επικείμενη, οι παρατάξεις στην Ινδία, συμπεριλαμβανομένου και του πιο διακεκριμένου επιστήμονα της Ινδίας, του Homi Bhabha, ο οποίος οδηγούσε τότε το πυρηνικό πρόγραμμα της Ινδίας, προπαγάνδιζαν ανοιχτά για την απόκτηση πυρηνικών όπλων. Τον Μάρτιο του 1965 ο Πρόεδρος του Πακιστάν Ayub Khan και ο υπουργός Εξωτερικών του, ο οποίος δεν ήταν άλλος από τον Ali Bhutto συναντήθηκαν με τον τρίτο στην ιεραρχία του κινεζικού κομμουνιστικού κόμματος, Chou En-lai στο Πεκίνο, μια συνάντηση που είχε πολύ θετικά αποτελέσματα και ανέπτυξε κινεζική υποστήριξη για το Πακιστάν. Λίγο

αργότερα, στα μέσα του 1965¹²⁰, ο Bhutto εξέφρασε τον διάσημο και προφητικό όρκο του για την προσαρμογή του Πακιστάν στην πυρηνική ικανότητα της Ινδία:

«Εάν η Ινδία κατασκευάσει την βόμβα, θα φάμε γρασίδι ή φύλλα, μπορεί και να πεινάσουμε, αλλά θα αποκτήσουμε βόμβα και για εμάς. Δεν υπάρχει άλλη εναλλακτική λύση.»¹²¹

Όπως προαναφέρθηκε, η ήττα του Πακιστάν από την Ινδία το 1971, έπαιξε κομβικό ρόλο στην επιτάχυνση της προσπάθειας του Πακιστάν να αποκτήσει πυρηνικά όπλα. Σε αυτόν τον πόλεμο το Πακιστάν έχασε όλο το ανατολικό του έδαφος και τον μισό περίπου πληθυσμό. Στη συνέχεια, παρόλο που το πακιστανικό Ινστιτούτο πυρηνικής επιστήμης και τεχνολογίας (Pakistan Institute of Nuclear Science and Technology (PINSTECH)) είχε είδη δημιουργήσει μια ομάδα για την κατασκευή πυρηνικού όπλου, η πρώτη πυρηνική δοκιμή της Ινδίας το 1974, έπαιξε πολύ σημαντικό ρόλο στην κατασκευή της πακιστανικής πυρηνικής βόμβας.¹²² Επιπλέον το 1975 επιστρέφει στο Πακιστάν από την Ευρώπη ο Πακιστανός επιστήμονας Ahmad Khan για να βοηθήσει την χώρα του στην κατασκευή πυρηνικής βόμβας.¹²³

Μία άλλη σημαντική παράμετρος, για την δημιουργία της πακιστανικής πυρηνικής βόμβας και της ικανότητάς του για πυρηνική αποτροπή ήταν η βοήθεια που έλαβε από την Κίνα. Μετά από μία δεκαετία περίπου από την συνάντηση του Πακιστανού Προέδρου Ali Bhutto με υψηλά ιστάμενο στέλεχος του κινεζικού κομμουνιστικού κόμματος στο Πεκίνο, το Πακιστάν άρχισε να λαμβάνει κινεζική βοήθεια που αφορούσε πυρηνική τεχνολογία, πυρηνικά

120. Khushwant Singh, 'FOREIGN AFFAIRS Pakistan, India and The Bomb', The New York Times, 1 July 1979.

121. Khushwant Singh, 'FOREIGN AFFAIRS Pakistan, India and The Bomb', The New York Times, 1 July 1979.

122. *Nuclear Black Markets: Pakistan, A.Q. Khan and the Rise of Proliferation Networks*, (International Institute for Strategic Studies: London, 2007).

123. *Nuclear Black Markets: Pakistan, A.Q. Khan and the Rise of Proliferation Networks*, (International Institute for Strategic Studies: London, 2007).

όπλα και τεχνολογία για την ανάπτυξη και κατασκευή βαλλιστικών πυραύλων.¹²⁴ Αποτέλεσμα αυτών των ενεργειών ήταν, το 1984 να μπορεί το Πακιστάν να συναρμολογήσει ένα «πυρηνικό μηχανισμό» πρώτης γενιάς.¹²⁵

Στις 11 και 13 Μαΐου του 1998, η Ινδία πραγματοποιεί συνολικά πέντε πυρηνικές δοκιμές, στις οποίες το Πακιστάν έπρεπε να απαντήσει. Έτσι στις 28 Μαΐου 1998 το Πακιστάν πραγματοποιεί πέντε πυρηνικές δοκιμές και στις 30 Μαΐου άλλες έξι.¹²⁶ Στις 28 Μαΐου 1998 ο Πακιστανός Πρωθυπουργός Muhammad Nawaz Sharif, δηλώνει σε συνέντευξη τύπου:

«Το Πακιστάν σήμερα διενήργησε με επιτυχία πέντε πυρηνικές δοκιμές. Τα αποτελέσματα ήταν τα αναμενόμενα. Δεν υπήρξε καμία απελευθέρωση ραδιενέργειας. Συγχαίρω όλους τους πακιστανούς επιστήμονες, μηχανικούς και τεχνικούς για την αφοσιωμένη ομαδική εργασία τους και την βαθιά τους γνώση επάνω σε σύνθετες και προηγμένες τεχνολογίες. Ολόκληρο το έθνος έχει δικαιολογημένη υπερηφάνεια για τα επιτεύγματα της Πακιστανικής Επιτροπής Ατομικής Ενέργειας, των εργαστηρίων έρευνας 'Dr A.Q. Khan' και όλα των συνδεδεμένων Οργανισμών. Έχουν επιδείξει την ικανότητα του Πακιστάν **να αποτρέψει την επιθετικότητα**. Το Πακιστάν ήταν υποχρεωμένο να ασκήσει την πυρηνική επιλογή λόγω της στροφής του πυρηνικού προγράμματος της Ινδίας στα πυρηνικά όπλα. Αυτό είχε οδηγήσει στην κατάρρευση της "υπάρχουσας αποτροπής " και άλλαξε ριζικά τη στρατηγική ισορροπία στην περιοχή μας. Αμέσως μετά τις πυρηνικές δοκιμές, η Ινδία είχε αδιάντροπα απαιτήσει: το Ισλαμαμπάντ θα πρέπει να συνειδητοποιήσει την αλλαγή στο γεωστρατηγική κατάσταση στην περιοχή "και απείλησε ότι" η Ινδία θα ασχοληθεί σταθερά και έντονα με το Πακιστάν".

124. T.V. Paul, "Chinese-Pakistani Nuclear/Missile Ties and the Balance of Power," *The Nonproliferation Review*, Summer 2003.

125. "Interview with Abdul Qadeer Khan," *The News* (Islamabad), 30 May 1998, <http://nuclearweaponarchive.org>.

126. Rai Muhammad Saleh Azam, "When Mountains Move – The Story of Chagai," *The Nation*, www.defencejournal.com.

Η ασφάλεια μας, η ειρήνη και η σταθερότητα ολόκληρης της περιοχής απειληθήκαν σοβαρά. Ως έθνος που σέβεται τον εαυτό του, δεν είχαμε άλλη επιλογή. Το χέρι μας οδηγήθηκε από τις απερίσκεπτες ενέργειες της σημερινής ινδικής ηγεσίας. Μετά την βαθιά μελέτη και την προσεκτική εξέταση όλων των επιλογών, πήραμε την απόφαση **να αποκαταστήσουμε τη στρατηγική ισορροπία**. Το έθνος δεν θα περίμενε τίποτα λιγότερο από την ηγεσία του. Τις τελευταίες τρεις δεκαετίες, το Πακιστάν επέστησε επανειλημμένα την προσοχή της διεθνούς κοινότητας στα αυξημένα βήματα της Ινδίας στην πυρηνική και βαλλιστική σκάλα. Οι προειδοποιήσεις μας αγνοήθηκαν. Παρά τη συνεχιζόμενη επιδείνωση του περιβάλλοντος ασφαλείας για το Πακιστάν, εμείς δείξαμε απόλυτη αυτοσυγκράτηση. Επιδιώξαμε τον στόχο της μη διάδοσης πυρηνικών όπλων στη νοτιοανατολική Ασία. Οι πρωτοβουλίες μας να διατηρηθεί η Νότια Ασία χωρίς πυρηνικά και βαλλιστικά συστήματα όπλων απορρίφθηκαν περιφρονητικά. Η διεθνής απάντηση στις ινδικές πυρηνικές δοκιμές δεν επηρέασε την κατάσταση ασφαλείας στην περιοχή μας. Ενώ μας ζητούσαν να ασκήσουμε αυτοσυγκράτηση, ισχυρές φωνές προέτρεψαν την αποδοχή της ινδικής όπλισης ως τετελεσμένου. Οι δικαιολογημένες ανησυχίες του Πακιστάν δεν ελήφθησαν υπόψη, ακόμη και μετά την απειλή χρήσης πυρηνικών όπλων και πυρηνικού εκβιασμού. Δεν θα μπορούσαμε να έχουμε παραμείνει εφησυχασμένοι για τις απειλές για την ασφάλειά μας. Δεν θα μπορούσαμε να αγνοήσουμε το μέγεθος της απειλής.

Σε καμία περίπτωση το πακιστανικό έθνος δεν θα συμβιβαζόταν σε θέματα που σχετίζονταν με τη ζωή και την ύπαρξή του. Η απόφασή μας να ασκήσουμε την πυρηνική επιλογή ελήφθη προς όφελος της εθνικής μας αυτοάμυνας. **Αυτά τα όπλα είναι για να αποτρέψουν την επιθετικότητα, είτε πυρηνική είτε συμβατική**. Το Πακιστάν θα συνεχίσει να υποστηρίζει τους στόχους του πυρηνικού αφοπλισμού και της μη διάδοσης των πυρηνικών όπλων, ιδίως στη Διάσκεψη για τον Αφοπλισμό, λαμβάνοντας υπόψη τη νέα πραγματικότητα. Ξεκινάμε εκ νέου, την αξιολόγηση της δυνατότητας εφαρμογής του παγκόσμιου κινήματος για την μη διάδοση των πυρηνικών στην πυρηνικοποιημένη Νότια Ασία. Είμαστε έτοιμοι να ξεκινήσουμε έναν εποικοδομητικό διάλογο με άλλες χώρες, ιδίως τις μεγάλες

δυνάμεις, σχετικά με τους τρόπους και τα μέσα για την προώθηση αυτών των στόχων, υπό τις νέες συνθήκες. Το Πακιστάν έχει ενεργήσει πάντα με απόλυτη αυτοσυγκράτηση και υπευθυνότητα. Θα συνεχίσουμε να το πράττουμε στο μέλλον. Είμαστε έτοιμοι να επαναλάβουμε τον διάλογο μεταξύ Πακιστάν και Ινδίας για την αντιμετώπιση όλων των εκκρεμών ζητημάτων, συμπεριλαμβανομένου του βασικού ζητήματος του Τζαμού και Κασμίρ, καθώς και την ειρήνη και την ασφάλεια. Αυτά θα πρέπει να περιλαμβάνουν επείγοντα μέτρα για αμοιβαία αυτοσυγκράτηση και ίδια μέτρα για την πυρηνική σταθεροποίηση. Το Πακιστάν έχει ήδη προσφέρει ένα σύμφωνο μη επιθετικότητας στην Ινδία βάσει μιας δίκαιης διευθέτησης της διαμάχης στο Τζαμού και Κασμίρ. Θα ήθελα να επαναλάβω αυτή την προσφορά. Έχουμε θεσπίσει αποτελεσματικές δομές διοίκησης και ελέγχου. Έχουμε πλήρη επίγνωση της ανάγκης να χειριστούμε αυτά τα συστήματα όπλων με την υψηλότερη αίσθηση ευθύνης. Δεν έχουμε και δεν θα μεταφέρουμε ευαίσθητες τεχνολογίες σε άλλα κράτη ή οντότητες.

Ταυτόχρονα, το Πακιστάν θα αντιπαχθεί σε όλα τα άδικα εμπάργκο που αποσκοπούν στην αποτροπή της άσκησης του δικαιώματός του, να αναπτύξει διάφορες τεχνολογίες για αυτοάμυνα ή ειρηνικούς σκοπούς. Θα ήθελα να διαβεβαιώσω και πάλι όλες αυτές τις χώρες ότι, τα πυρηνικά μας όπλα προορίζονται μόνο για αυτοάμυνα και δεν πρέπει να υπάρχει καμία ανησυχία για αυτό το θέμα. Ο λαός του Πακιστάν είναι ενωμένος και αποφασισμένος να διασφαλίσει με κάθε κόστος την ανεξαρτησία του Πακιστάν, την κυριαρχία και την εδαφική ακεραιότητα. Θα ήθελα να συγχαρώ το έθνος για τα επιτεύγματα των επιστημόνων μας και των μηχανικών μας. Έχουν δώσει τη δυνατότητα στον λαό του Πακιστάν να εισέλθει στον επόμενο αιώνα με εμπιστοσύνη στον εαυτό του και πίστη στο πεπρωμένο τους.»¹²⁷

Από την δήλωση του πακιστανού πρωθυπουργού βλέπουμε ότι, η πυρηνική πολιτική του Πακιστάν επηρεάστηκε από τα ζητήματα ασφαλείας του Πακιστάν και από την διαμάχη του με την Ινδία. Η ανάπτυξη και η κατοχή των

127. "Text of Prime Minister Muhammad Nawaz Sharif Statement at a Press Conference on Pakistan Nuclear Tests," *Islamabad*, 26 May 1998, <http://nuclearweaponarchive.org>.

πυρηνικών όπλων από το Πακιστάν δεν έγινε για λόγους status¹²⁸ αλλά για λόγους αποτροπής της επιθετικότητας της Ινδίας και της αποκατάστασης της στρατηγικής ισορροπίας ανάμεσα στο Πακιστάν και στην Ινδία. Μέσα σε αυτή την δήλωση όμως περιέχονται και κάποιες αρχές οι οποίες κατευθύνουν το Πυρηνικό Δόγμα του Πακιστάν, δηλαδή του πότε και γιατί θα χρησιμοποιηθούν τα πυρηνικά όπλα.

2.2. Το πυρηνικό δόγμα του Πακιστάν

Όσον αφορά το Πακιστάν και την χρήση των πυρηνικών του όπλων υπάρχει το εξής δεδομένο, το Πακιστάν δεν έχει ανακοινώσει ποτέ επίσημα μέχρι σήμερα ένα Πυρηνικό Δόγμα.¹²⁹ Παρόλαυτα το γενικό περίγραμμα και οι αρχές του Πυρηνικού του Δόγματος έχουν περιγραφεί κατά καιρούς σε επίσημες δηλώσεις πακιστανών αξιωματούχων ή σε ομιλίες τους σε διεθνή συνέδρια Στρατηγικής και Ασφάλειας.

Σύμφωνα με τον πρώην πακιστανό Πρέσβη στον ΟΗΕ Zamir Akram:

«Το “κλειδί” στην φιλοσοφία της χρησιμοποίησης των πυρηνικών όπλων από το Πακιστάν είναι η αποτροπή εναντίον μιας πολύ ισχυρής συμβατικής και πυρηνικής απειλής από την Ινδία. Το αρχικό Δόγμα του Πακιστάν ήταν η ανάπτυξη και χρησιμοποίηση των πυρηνικών του όπλων για την ελάχιστη δυνατή και αξιόπιστη αποτροπή (credible minimum deterrence). Στη συνέχεια όμως λόγω της ανάπτυξης του ινδικού συμβατικού στρατιωτικού Δόγματος με την ονομασία Cold Start, αναπτύχθηκε το πυρηνικό Δόγμα της αποτροπής σε όλο το φάσμα των επιχειρήσεων (full spectrum deterrence), συμβατικών και πυρηνικών.

128. Zamir Akram on the Evolution of Pakistan's Nuclear Doctrine and Posture, 22 Ιουν 2017, στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <https://www.youtube.com/watch?v=QP5YLBSJJPc>.

129. Siddique, F., and M. Faisal. 2016. “Pakistan’s Strategic Nuclear Policy and Implications for Deterrence Stability.” σελ 2, *CISS Insight: Quarterly News and Views IV* (1): 1–17. Center for International Strategic Studies, March. <http://ciss.org.pk/wp-content/uploads/2016/05/1-Article-Farzana-Faisal.pdf>

Η αρχική δηλαδή αποτροπή, ήταν η αποτροπή μιας πυρηνικής επίθεσης από την Ινδία. Επειδή όμως η Ινδία μετακινήθηκε προς ένα νέο Δόγμα χρησιμοποίησης των συμβατικών της δυνάμεων εναντίον του Πακιστάν, το Δόγμα Cold Start, το Πακιστάν αντέδρασε σε αυτό το Δόγμα με το Δόγμα της αποτροπής σε όλο το φάσμα (Full Spectrum Deterrence), έχοντας ως αντικειμενικό σκοπό, με την χρήση των πυρηνικών όπλων την αποτροπή τόσο μιας συμβατικής όσο και μιας πυρηνικής επίθεσης από την Ινδία.»¹³⁰

Επίσης, σύμφωνα με τον πακιστανό Ταξίαρχο Zahir Kazmi:

«Οι επιλογές που έχει το Πακιστάν για την δημιουργία των Δογμάτων του και για την διάταξη των δυνάμεων του επηρεάζονται από:

α. Το Ισλαμαμπάντ προσπαθεί να έχει πάντα ισορροπία με την Ινδία, εφαρμόζοντας αναλογικές και συγκρατημένες αντιδράσεις στις ενέργειες της Ινδίας.

β. Το δεδομένο της ασυμμετρίας των στρατιωτικών δυνάμεων που υπάρχει ανάμεσα στο Πακιστάν και στην Ινδία. Η Ινδία επενδύει στην συμβατική της άμυνα τα περισσότερα χρήματα από όλες τις αναπτυσσόμενες χώρες, ενώ έχει και πυρηνικές δυνάμεις. Το Πακιστάν επενδύει στις συμβατικές του δυνάμεις το 1/7 των χρημάτων που επενδύει η Ινδία.

Επίσης η Ινδία διαθέτει μηχανοκίνητες και βαριά εξοπλισμένες δυνάμεις στα σύνορα με το Πακιστάν, δυνάμεις οι οποίες δεν έχουν ως στόχο ούτε την Κίνα ούτε το Μπανγκλαντές, αλλά το Πακιστάν.

γ. Το πυρηνικό Δόγμα που έχει εξαγγείλει η Ινδία είναι αποσταθεροποιητικό για την περιοχή. Το Πακιστάν δεν πιστεύει ότι, η Ινδία δεν θα επιτεθεί πρώτη, δηλαδή δεν πιστεύει ότι θα εφαρμόσει το Δόγμα «no first use». Απόδειξη είναι οι βαλλιστικοί πύραυλοι της Ινδίας οι οποίοι είναι

130. Zamir Akram on the Evolution of Pakistan's Nuclear Doctrine and Posture, 22 Ιουν 2017, στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <https://www.youtube.com/watch?v=QP5YLBSJJPc>.

μέσα σε κάνιστρα και για τους οποίους δεν μπορεί να υπάρξει έγκαιρη προειδοποίηση για επικείμενη εκτόξευσή τους.

Επίσης το Πακιστάν πιστεύει ότι το Δόγμα της Ινδίας περιέχει και τον όρο «Μαζικά Αντίποινα»¹³¹ και δεν είναι απλώς μια τυχαία φράση που αντικατέστησε των όρο «τιμωρητικά αντίποινα». Στο πλαίσιο αυτού του Δόγματος, η Ινδία άλλαξε από το 2013 και μετά και το συμβατικό της Δόγμα εναντίον του Πακιστάν, κινούμενη προς έναν περιορισμένο συμβατικό πόλεμο (limited conventional war), γιατί πιστεύει ότι το Πακιστάν δεν θα απαντήσει σε έναν τέτοιο πόλεμο λόγω της απειλής των «Μαζικών Αντιποίνων».

Στο πλαίσιο του περιορισμένου συμβατικού πολέμου, η Ινδία ανέπτυξε το Δόγμα «Cold Start», και ως απάντηση το Πακιστάν ανέπτυξε τον βαλλιστικό πύραυλο μικρού βεληνεκούς Nasr, που προορίζεται να μεταφέρει τακτικά πυρηνικά όπλα (Tactical Nuclear Weapon:TNW).

δ. Την τρομοκρατία που ασκεί και θα ασκήσει η Ινδία εναντίον του Πακιστάν.

ε. Το Πολεμικό Ναυτικό της Ινδίας σε λίγο θα έχει μεγαλύτερες πυρηνικές ικανότητες από ότι το βρετανικό ή το γαλλικό Πολεμικό Ναυτικό.

131. «Το Δόγμα των μαζικών αντιποίνων «απειλεί με χρήση πυρηνικών όπλων εναντίον οποιουδήποτε αντιπάλου ο οποίος θα επιχειρούσε να εκμεταλλευτεί ένα τοπικό ή περιφερειακό πλεονέκτημα. Με αυτό τον τρόπο οι Αϊζενχάουερ και Ντάλες επιχειρούσαν και θεωρούσαν ότι μπορούσαν να αποτρέψουν μια μαζική επίθεση έναντι της επικράτειάς τους αλλά κυρίως συμβατικούς πολέμους.» Ηλίας Ι. Κουσκουβέλης, Θεωρία Διεθνών Σχέσεων στον Ψυχρό Πόλεμο 'Αποτροπή και πυρηνική Στρατηγική , Ποιότητα, Αθήνα 2000, σελ 89. Το Δόγμα των Μαζικών Αντιποίνων έλεγε ότι «οπουδήποτε οι ΗΠΑ δεχθούνε αμφισβήτηση κόστος κλπ, τότε οι ΗΠΑ θα διαλέξουν the time, the place and the means (συμπεριλαμβάνει και τα πυρηνικά) με τον οποίο θα απαντήσουν» Ηλίας Κουσκουβέλης, Παραδόσεις μαθήματος Διεθνείς Σχέσεις ΙΙ, Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στις Διεθνείς Σχέσεις και Ασφάλεια 2017-2018. Με αυτή την έννοια το Πακιστάν πιστεύει ότι η Ινδία ψεύδεται όταν λέει ότι δεν θα επιτεθεί πρώτη με πυρηνικά, αφού η έννοια των μαζικών αντιποίνων περιέχει στον πυρήνα της, την χρήση των πυρηνικών όπλων όποτε το κρίνει σκόπιμο η χώρα που έχει τα πυρηνικά, και όχι μόνο απαραίτητα μετά από ένα πυρηνικό πλήγμα που θα δεχθεί. Επιπλέον με αυτό το Δόγμα οι ΗΠΑ «προσπαθούσαν να αποτρέψουν τα αντάρτικα των αντιπάλων τους» » Ηλίας Κουσκουβέλης, Παραδόσεις μαθήματος Διεθνείς Σχέσεις ΙΙ, Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στις Διεθνείς Σχέσεις και Ασφάλεια 2017-2018. Είναι γνωστή η εμπλοκή του Πακιστάν σε αντάρτικα στην διαφιλονικούμενη περιοχή του Κασμίρ, οπότε ενισχύονται οι φόβοι του ότι μπορεί η Ινδία να χρησιμοποιήσει τα πυρηνικά ως αντίποινα σε συγκρούσεις ανταρτών στο Κασμίρ.

στ. Το βαλλιστικό πρόγραμμα της Ινδίας. Από το 1998 το Πακιστάν πραγματοποίησε 85 δοκιμές βαλλιστικών πυραύλων έναντι 220 της Ινδίας.

ζ. Οι επενδύσεις της Ινδίας στο διάστημα. Οι ινδικοί δορυφόροι έγκαιρης προειδοποίησης είναι αποσταθεροποιητικός παράγοντας.»¹³²

α. Ελάχιστη Αξιόπιστη Αποτροπή (Minimum Credible Deterrence)

Όπως προαναφέρθηκε το αρχικό Πυρηνικό Δόγμα του Πακιστάν αναφερόταν στην ελάχιστη αξιόπιστη αποτροπή (minimum credible deterrence). Οι αρχές αυτού του Δόγματος όπως αποκαλύφθηκαν από μετέπειτα δηλώσεις πακιστανών αξιωματούχων ήταν:

- «Η πυρηνική αποτροπή απευθύνεται στην Ινδία.
- Το Πακιστάν ακολουθεί ως πολιτική την ελάχιστη και αξιόπιστη πυρηνική αποτροπή.
- Οι απαιτήσεις τις ελάχιστης αλλά αξιόπιστης πυρηνικής αποτροπής, είναι δυναμικές και αναπτύσσονται σύμφωνα με το μεταβαλλόμενο περιβάλλον των απειλών.
- Με δεδομένη την συμβατική υπεροχή της Ινδίας, το Πακιστάν δεν προσυπογράφει την πολιτική της μη πρώτης χρήσης των πυρηνικών όπλων.»¹³³

Τον Νοέμβριο του 1999, ο Πακιστανός Υπουργός Εξωτερικών Abdul Sattar δήλωσε ότι:

«Η αρχή της ελάχιστης πυρηνικής αποτροπής θα παραμείνει η κατευθυντήρια αρχή της πυρηνικής μας στρατηγικής. Αν και το ελάχιστο δεν μπορεί να

132. Ομιλία σε συνέδριο του IISS (The International Institute for Strategic Studies) με θέμα «South Asia strategic stability a Pakistani perspective», 4 Απριλίου 2017, στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <https://www.youtube.com/watch?v=xFs1W4kU3Mo>.

133. Siddique, F., and M. Faisal. 2016. "Pakistan's Strategic Nuclear Policy and Implications for Deterrence Stability." σελ. 2, *CISS Insight: Quarterly News and Views IV* (1): 1–17. Center for International Strategic Studies, March. <http://ciss.org.pk/wp-content/uploads/2016/05/1-Article-Farzana-Faisal.pdf>

ποσοτικοποιηθεί σε στατικούς αριθμούς, αυτό θα εξαρτηθεί από την συσσώρευση όπλων στην πλευρά της Ινδίας. Εάν η Ινδία προχωρήσει με το (πυρηνικό) πρόγραμμα της, αυτό θα απαιτήσει αναθεώρηση και επαναξιολόγηση από το Πακιστάν. Προκειμένου να εξασφαλισθεί η αρχή της βιωσιμότητας και της αξιοπιστίας της αποτροπής, το Πακιστάν θα πρέπει να διατηρήσει, και να αναβαθμίσει την ικανότητά του». ¹³⁴

Το 2001 ο Abdul Sattar δηλώνει ότι «το Πακιστάν έχει ως οδηγό του στο πυρηνικό πρόγραμμα την αρχή της ελάχιστης αξιόπιστης αποτροπής.» ¹³⁵ Παρά όμως τις διακηρύξεις περί ελάχιστης δυνατής και αξιόπιστης αποτροπής, ποτέ το Πακιστάν όπως και η Ινδία δεν καθόρισε ακριβώς το μέγεθος των δυνάμεων του για να πετύχει αυτή την ελάχιστη αποτροπή. Παραμένει δηλαδή ασαφής, ίσως και επίτηδες ως μέρος της γενικότερης στρατηγικής αποτροπής εναντίον ενός ισχυρότερου Στρατού (ο Ινδικός).

Οι στόχοι τώρα αυτού του δόγματος σε επιχειρησιακό επίπεδο είναι:

- «Η αποτροπή εξωτερικής επίθεσης.
- Να αποτραπούν προληπτικά χτυπήματα εναντίον στρατηγικών στόχων.
- Αποτροπή μέσω συνδυασμένης χρήσης πυρηνικών και συμβατικών δυνάμεων.
- Να σταθεροποιηθεί η πυρηνική αποτροπή στην νοτιοανατολική Ασία.
- Η καταφυγή στην χρήση των πυρηνικών όπλων να είναι η τελευταία λύση.» ¹³⁶

134. Abdul Sattar, "Pakistan's response to the Indian Nuclear doctrine" (speech, Islamabad Council on World Affairs and the Islamabad Institute of Strategic Studies, Islamabad, November 25, 1999).

135. Abdul Sattar (ομιλία, Carnegie International Non-Proliferation conference, June 18, 2001. "The

Acronym Institute for Disarmament Diplomacy,") στην ηλεκτρονική διεύθυνση

<http://www.acronym.org.uk/dd/dd58/58docs6.htm#sattar>.

136. Siddique, F., and M. Faisal. 2016. "Pakistan's Strategic Nuclear Policy and Implications for Deterrence Stability." σελ 4, *CISS Insight: Quarterly News and Views IV* (1): 1–17. Center for

β. Από την ελάχιστη αξιόπιστη αποτροπή (minimum credible deterrence) στην αποτροπή σε όλο το φάσμα των επιχειρήσεων (full spectrum deterrence)

Σύμφωνα με τον Πακιστανό Πρέσβη Zamir Akram, το Πακιστάν:

«Πιστεύει στην αξιόπιστη ελάχιστη αποτροπή και η εξέλιξή του στην αποτροπή σε όλο το φάσμα έγινε εξαιτίας της αντίστοιχης εξέλιξης της απειλής από την Ινδία.»¹³⁷

Η εξέλιξη της απειλής από την Ινδία ήταν το Δόγμα Συμβατικού Πολέμου που ονομάστηκε Cold Start Doctrine. Αυτό το Δόγμα είναι:

« Το Δόγμα Περιορισμένου Πολέμου του ινδικού στρατού, το οποίο απαιτεί την αναδιοργάνωση των μεγάλων σχηματισμών μάχης σε μικρότερους ενοποιημένους σχηματισμούς μάχης, για να διευκολύνει την ταχεία μετακίνηση τους κατά μήκος των ινδο-πακιστανικών συνόρων για την επίτευξη ενός συμβατικού πλήγματος αντιποίνων στο Πακιστάν. Κάτω από το Δόγμα Cold Start, ο ινδικός στρατός θα εκτελέσει εισβολές στο Πακιστάν, οι οποίες θα οδηγήσουν στην κατοχή μικρής έκτασης εδάφους, έτσι ώστε να ενισχυθεί η πίεση στο Πακιστάν για να σταματήσει την βοήθειά του σε μικρά αντάρτικα εναντίον της Ινδίας. Οι υποστηρικτές του επιμένουν ότι, το εν λόγω Δόγμα μπορεί να εφαρμοστεί χωρίς να προκαλέσει το Πακιστάν να χρησιμοποιήσει τα Πυρηνικά του όπλα, σύμφωνα πάντα με το πακιστανικό Δόγμα της αποτροπής σε όλο το φάσμα των επιχειρήσεων.»¹³⁸

Όσον αφορά την σχέση του Δόγματος Cold Start, με την έναρξη της χρήσης των πυρηνικών όπλων από το Πακιστάν:

International Strategic Studies, March. <http://ciss.org.pk/wp-content/uploads/2016/05/1-Article-Farzana-Faisal.pdf>

137. Zamir Akram on the Evolution of Pakistan's Nuclear Doctrine and Posture, 22 Ιουνίου 2017, στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <https://www.youtube.com/watch?v=QP5YLB5JJpc>.

138 . Glossary pdf, Nuclear South Asia, Stimson Center, στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <https://www.nuclearlearning.org/pages/instructor-resources>.

«ο ινδικός στρατός με το Δόγμα Cold Start, θα δράσει σε ένα επίπεδο ανάμεσα στο πυρηνικό οπλοστάσιο του Πακιστάν και στις αντάρτικες ομάδες που δρουν στην Ινδία, έτσι ώστε να τιμωρήσουν τον πακιστανικό στρατό για την βοήθεια που δίνει στις εν λόγω ομάδες. Οι Ινδοί προσπαθούν να βρουν τον τόπο κάτω από το κατώφλι έναρξης πυρηνικών πληγμάτων, έτσι ώστε να δράσουν με τον συμβατικό τους στρατό.»¹³⁹

Η Ινδία, και πιο συγκεκριμένα ο ινδικός στρατός, παρουσίασε το 2004 το Δόγμα Cold Start. Αν και το εν λόγω Δόγμα δεν αναγνωρίστηκε ποτέ από την ινδική πολιτική ηγεσία, πολλοί Ινδοί στρατιωτικοί έχουν παραδεχθεί την ύπαρξη του, με πιο πρόσφατη την παραδοχή του Αρχηγού του ινδικού στρατού το 2017.¹⁴⁰

Το Πακιστάν ανησυχεί για την εξέλιξη αυτή και το 2009 ο εκπρόσωπος τύπου του πακιστανικού Υπουργείου Εξωτερικών δηλώνει ότι:

«οι γείτονές μας έχουν αποκτήσει σύγχρονα και εξελιγμένα όπλα, τα οποία θα επηρεάσουν την συμβατική ισορροπία μεταξύ των δύο χωρών και συνεπώς θα 'χαμηλώσουν' το κατώφλι έναρξης χρήσης των πυρηνικών όπλων».¹⁴¹

υπονοώντας έτσι την αλλαγή στο πυρηνικό Δόγμα του Πακιστάν με σκοπό την εξισορρόπηση της Ινδίας και στο πεδίο του συμβατικού πολέμου.

Στις 19 Απριλίου 2011, πραγματοποιείται η πρώτη επιτυχής δοκιμαστική εκτόξευση του πυραύλου Nasr, ο οποίος έχει εμβέλεια 60km, και προορίζεται για τακτικά πυρηνικά πλήγματα. Την ίδια χρονιά ο επικεφαλής της Διεύθυνσης

139. Walter Ladwing, Assistant Professor, Kings College London σε σχολιασμό για το Δόγμα Cold Start στο Nuclear South Asia, Stimson Center στην ηλεκτρονική διεύθυνση https://www.youtube.com/results?search_query=nuclear+learning.

140. Dr Adil Sultan Draft: 'IISS Talk - Evolving Military Doctrines in South Asia: Risks and Opportunities', IISS 2nd July 2018, στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <https://www.iiss.org/events/2018/06/evolving-military-doctrines-in-south-asia>.

141. National Command Authority (NCA)-ISPR Press Release Archive, December 14, 2010, https://www.ispr.gov.pk/front/main.asp?o=t-press_release&id=1608.

για τον έλεγχο των εξοπλισμών, στο πακιστανικό SPD, δηλώνει ότι η πυρηνική πολιτική του Πακιστάν είχε διαμορφωθεί έτσι ώστε:

«η Ινδία να μην έχει χώρο για να εκδηλώσει οποιαδήποτε επίθεση εναντίον του Πακιστάν.»¹⁴²

Επιπλέον τόνισε ότι η πυρηνική πολιτική του Πακιστάν έχει τους ακόλουθους αντικειμενικούς σκοπούς:

- Διασφάλιση της εδαφικής ακεραιότητας του Πακιστάν.
- Αποτροπή της κλιμάκωσης των στρατιωτικών επιχειρήσεων.
- Να αντισταθμίσει την υπεροχή της Ινδίας στον τομέα των συμβατικών δυνάμεων.

Το 2013 ο Πακιστανός Αντιπύραρχος Khalid Kidwai σε ένα συνέδριο σχετικά με την στρατηγική αποτροπή και την σταθερότητα στην Ασία ανέφερε τους πέντε στόχους της πυρηνικής πολιτικής του Πακιστάν: «

- Αποτροπή όλων των τύπων επιθέσεων από το εξωτερικό.
- Η Αποτροπή θα επιτευχθεί με συνδυασμό συμβατικών και στρατηγικών δυνάμεων.
- Αποτροπή της στρατηγικής των Αντιδυνάμεων εναντίων των στρατηγικών δυνάμεων του Πακιστάν.
- Σταθεροποίηση της Στρατηγικής Αποτροπής στην Νότια Ασία.
- Διατήρηση του παρόντος Status στην περιοχή.»¹⁴³

Τον Σεπτέμβριο του 2013, η Εθνική Κυβερνητική Αρχή του Πακιστάν (The National Command Authority (NCA)) επιβεβαίωσε ότι το Πακιστάν εφαρμόζει

142. Memorandum from Air Commodore Khalid Banuri, Director of Arms Control and Disarmament Affairs in the SPD, quoted in CRS Report on “Pakistan Nuclear Weapons” (February 12, 2016), 10.

<https://www.fas.org/sgp/crs/nuke/RL34248.pdf>.

143. Siddique, F., and M. Faisal. 2016. “Pakistan’s Strategic Nuclear Policy and Implications for Deterrence Stability.” σελ 5, *CISS Insight: Quarterly News and Views IV (1)*: 1–17. Center for International Strategic Studies, March. <http://ciss.org.pk/wp-content/uploads/2016/05/1-Article-Farzana-Faisal.pdf>

την πολιτική της «αξιόπιστης ελάχιστης αποτροπής» και ότι θα διατηρήσει την ικανότητα της «αποτροπής σε όλο το φάσμα των επιχειρήσεων» έτσι ώστε να αποτρέψει οποιαδήποτε επίθεση. **Είναι η πρώτη φορά που εμφανίζεται ο όρος «αποτροπή σε όλο το φάσμα των επιχειρήσεων».**

Τον Μάρτιο του 2015, σε συνέντευξή του ο Πακιστανός Αντιπύραρχος Khalid Kidwai εξήγησε την ανάπτυξη και εξέλιξη της πυρηνικής πολιτικής του Πακιστάν. Διευκρίνισε ότι το Πυρηνικό Δόγμα του Πακιστάν ξεκίνησε ως ελάχιστη αξιόπιστη αποτροπή και εξελίχθηκε σε αποτροπή σε όλο το φάσμα των επιχειρήσεων λόγω του ότι η Ινδία 'έψαχνε' χώρο για συμβατικές επιχειρήσεις κάτω από το σημείο έναρξης πυρηνικών χτυπημάτων από το Πακιστάν.¹⁴⁴

Στις 21 Δεκεμβρίου του 2017 συνεδρίασε η NCA και στην ανακοίνωση που εξέδωσε αναφέρθηκε στο ότι:

«Η NCA ενημερώθηκε εκτενώς για το στρατηγικό περιβάλλον. Η NCA αξιολόγησε το περιφερειακό περιβάλλον ασφάλειας και εν προκειμένω σημείωσε με ανησυχία ορισμένες αποσταθεροποιητικές ενέργειες στη γειτονική περιοχή του Πακιστάν, οι οποίες υπονομεύουν το στόχο της διατήρησης της στρατηγικής σταθερότητας στη Νότια Ασία. Αυτά περιλαμβάνουν τη μαζική συσσώρευση όπλων στον συμβατικό τομέα, την πυρηνικοποίηση της περιφέρειας του Ινδικού Ωκεανού και τα σχέδια για την ανάπτυξη και επιχειρησιακής αξιοποίησης αντιβαλλιστικού συστήματος (BMD: Ballistic Missile Defence).

Παρότι εκφράζουμε την πλήρη εμπιστοσύνη στην ικανότητα του Πακιστάν να αντιμετωπίσει κάθε μορφή επιθετικότητας, **η NCA επανέλαβε την πολιτική του Πακιστάν για την ανάπτυξη και τη διατήρηση της αποτροπής σε όλο το φάσμα των επιχειρήσεων (Full Spectrum Deterrence) σύμφωνα με την πολιτική της αξιόπιστης ελάχιστης αποτροπής (Credible Minimum**

¹⁴⁴ General Khalid Kidwai, in conversation with Peter Levoy, Carnegie Nuclear Policy Conference 2015, Carnegie Endowment for International Peace, Washington DC, March 23, 2015, <http://carnegieendowment.org/files/03-230315carnegieKIDWAI.pdf>.

Deterrence), και της αποφυγής της κούρσας των εξοπλισμών. Η NCA συγκαίρει τους επιστήμονες και τους μηχανικούς για τη συμβολή τους στην ενίσχυση των εθνικών αμυντικών ικανοτήτων. Εκτίμησε την τεχνολογική υπεροχή που αποδείχθηκε κατά τη διάρκεια των δοκιμών του βαλλιστικού πυραύλου Babur 3 που μπορεί να βληθεί από υποβρύχιο ((submarine-launched cruise missile (SLCM)) και του νέου βαλλιστικό πύραυλου εδάφους - εδάφους μέσης εμβέλειας (MRBM) Ababeel, οι οποίοι έχουν αρχίσει μια νέα εποχή στην τεχνολογική υπεροχή των στρατηγικών δυνατοτήτων του Πακιστάν.»¹⁴⁵

Από την παραπάνω ανακοίνωση βλέπουμε ότι το Πακιστάν παραμένει προσηλωμένο στο πυρηνικό Δόγμα της Αποτροπής σε όλο το Φάσμα των Επιχειρήσεων, το οποίο το εκλαμβάνει ως μέρος του Δόγματος της Αξιόπιστης Ελάχιστης Αποτροπής. Τέλος ο Dr Adil Sultan αναφέρει σε ένα άρθρο του:

«Το δόγμα της Αποτροπής σε όλο το Φάσμα (FSD: Full Spectrum Deterrence) δεν είναι μια «ποσοτική» αύξηση του πακιστανικού πυρηνικού οπλοστασίου, αλλά μια «ποιοτική» απάντηση για την αντιμετώπιση των αναδυόμενων περιφερειακών προκλήσεων και είναι σύμφωνη με την πολιτική της Αξιόπιστης Ελάχιστης Αποτροπής (CMD: Credible Minimum Deterrence). Το FSD δεν σημαίνει ότι το Πακιστάν φιλοδοξεί να οικοδομήσει ένα πλήρες φάσμα δυνατοτήτων που κυμαίνεται από βαλλιστικούς πυραύλους μικρής εμβέλειας έως βαλλιστικούς πυραύλους μεγάλης εμβέλειας. Στην πραγματικότητα πρόκειται για το φάσμα των απειλών που το Πακιστάν σκοπεύει να καλύψει ξεκινώντας από τις περιορισμένες στρατιωτικές επιχειρήσεις (τακτική) σε έναν πλήρη πόλεμο (στρατηγικό επίπεδο).»¹⁴⁶

145 Press release, No PR-615/2017-ISPR, Rawalpindi - December 21, 2017, στην ηλεκτρονική διεύθυνση <https://www.ispr.gov.pk/press-release-detail.php?id=4459>

¹⁴⁶ Dr Adil Sultan Draft: 'IISS Talk - Evolving Military Doctrines in South Asia: Risks and Opportunities', IISS 2nd July 2018, στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <https://www.iiss.org/events/2018/06/evolving-military-doctrines-in-south-asia>.

2.3. Σχολιασμός του πυρηνικού δόγματος του Πακιστάν

Το Πυρηνικό Δόγμα του Πακιστάν έχει δημιουργηθεί, με αντικειμενικό σκοπό την Αποτροπή της Ινδίας, από το να επαναλάβει επιτυχείς στρατιωτικές επιχειρήσεις εναντίον του. Το ενδιαφέρον σημείο είναι ότι, το εν λόγω Δόγμα δεν έχει δημοσιοποιηθεί ποτέ, και αυτό ίσως να έχει γίνει επίτηδες έτσι ώστε με την τεχνητή ασάφεια να μην μπορούν να διακρίνουν οι Ινδοί Πολιτικοί και Στρατιωτικοί, πιο είναι το σημείο από το οποίο και μετά θα δεχθούν επίθεση με πυρηνικά όπλα από το Πακιστάν, τόσο στο Στρατηγικό όσο και στο Τακτικό επίπεδο.

Το Πακιστάν, ξεκίνησε την Πυρηνική του εποχή με τον όρο Ελάχιστη Αξιόπιστη Αποτροπή (Minimum Credible Deterrence), στη συνέχεια μετακινήθηκε στην Αξιόπιστη Ελάχιστη Αποτροπή (Credible Minimum Deterrence) και στη συνέχεια διακήρυξε την Αποτροπή σε Όλο το Φάσμα των Επιχειρήσεων (Full Spectrum Deterrence), αλλά διευκρίνισε ότι αυτή η Αποτροπή εμπεριέχεται μέσα στην έννοια της CMD.

Η Ελάχιστη Αξιόπιστη Αποτροπή του Πακιστάν, υποστηρίχθηκε στα πρώτα χρόνια της Πυρηνικής εποχής του Πακιστάν από τους βαλλιστικούς πυραύλους Εδάφους- Εδάφους Shaheen –I, Ghaznavi και Gauri. Επίσης μπορούσε να προκαλέσει πυρηνικά πλήγματα τον αντίπαλο και μέσω της Πολεμικής του Αεροπορίας με τα αεροσκάφη F-16A και MIRAGE III/V. Από τις ικανότητες και τις εμβέλεις των παραπάνω οπλικών συστημάτων μπορούμε να συμπεράνουμε ότι οι αρχικοί στόχοι των πυρηνικών όπλων του Πακιστάν ήταν οι Ινδικές πόλεις, οπότε αρχικά το Πακιστάν κινήθηκε αρχικά προς ένα Δόγμα το οποίο περιείχε μερικά στοιχεία του Δόγματος των Μαζικών Αντιποίνων (Massive Retaliation) Τα κοινά στοιχεία ήταν ότι δεν διευκρίνιζε εάν θα χτυπούσε πρώτο την Ινδία και εάν το χτύπημα θα ήταν με πυρηνικές δυνάμεις ή με συνδυασμό πυρηνικών και συμβατικών δυνάμεων. Πάντως απείχε από την πλήρη έννοια του Δόγματος των Μαζικών Αντιποίνων με την έννοια ότι το Πακιστάν δεν διέθετε βέβαιη υπεροχή εναντίον της Ινδίας και επιπλέον μπορούσε να δεχθεί πυρηνικό πλήγμα ανά πάσα στιγμή από την Ινδία.

Με την πάροδο του χρόνου (από το 2004 και μετά) και την εφαρμογή του Συμβατικού Δόγματος από την Ινδία με την ονομασία Cold Start, το Πακιστάν προκειμένου να μην παγιδευτεί σε 'απραξία' έναντι συμβατικών επιθέσεων μικρού μεγέθους προχώρησε προς το Δόγμα «Αποτροπή σε όλο το φάσμα των επιχειρήσεων», απειλώντας ότι θα χρησιμοποιήσει κατάλληλα πυρηνικά όπλα και στο πεδίο της μάχης, σε συνδυασμό με τη χρήση συμβατικών δυνάμεων.

Αν και αυτό το Δόγμα, φαίνεται να μοιάζει με το αμερικανικό της ευέλικτης ανταπόδοσης, στην ουσία δεν έχει κοινά σημεία. Το αμερικανικό Δόγμα ήταν: «Η αμερικανική στρατηγική της ευέλικτης ανταπόδοσης καλούσε στην δημιουργία μιας στρατιωτικής δύναμης ικανής να αναλάβει κατάλληλες δράσεις, «ευέλικτες», πυρηνικές ή συμβατικές. Αυτή η στρατηγική στόχευε στο να προσφέρει «ευελιξία», δηλαδή πολλαπλότητα στρατιωτικών επιλογών στις ΗΠΑ, έτσι ώστε αυτές να μην παγιδεύονται στο μέλλον ανάμεσα στις δύο επιλογές που οδηγούσε μοιραία η διατύπωση του δόγματος των «μαζικών αντιποίνων»: αυτή του πυρηνικού πολέμου και αυτή της απραξίας και της συνεπακόλουθης μείωσης του κύρους των ΗΠΑ. Και τούτο, διότι η βασική συνιστώσα των «μαζικών αντιποίνων», τα πυρηνικά όπλα, δεν μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν σε κάθε περίπτωση πρόκλησης εναντίων των ΗΠΑ ή αμφισβήτησης της υπεροχής τους.»¹⁴⁷

Βέβαια στην περίπτωση του Πακιστάν δεν εξετάζεται το ενδεχόμενο μείωσης του κύρους του, αλλά μόνο η επιβίωσή του. Το Πακιστάν δεν προχώρησε στην δημιουργία κατάλληλων συμβατικών δυνάμεων για να αποτρέψει την χρήση των συμβατικών δυνάμεων από την Ινδία, αλλά διεύρυνε το φάσμα χρησιμοποίησης των πυρηνικών του όπλων έτσι ώστε να αποτρέπει τις ανώτερες συμβατικές ινδικές δυνάμεις μέσω της χρήσης των πυρηνικών.. Στην ουσία 'χαμήλωσε' το κατώφλι έναρξης χρησιμοποίησης των πυρηνικών του όπλων προκειμένου να μην δεχθεί εισβολή και ήττα σε συμβατικό επίπεδο από τις ινδικές συμβατικές ένοπλες δυνάμεις. Αυτό το γεγονός έδωσε στο

¹⁴⁷ Ηλίας Ι. Κουσκουβέλης, Θεωρία Διεθνών Σχέσεων στον Ψυχρό Πόλεμο 'Αποτροπή και πυρηνική Στρατηγική', Ποιότητα, Αθήνα 2000, σελ 142.

Πακιστάν την δυνατότητα να μπορεί να έχει «ευέλικτες επιλογές» απέναντι στην Ινδία, αλλά με την βοήθεια των πυρηνικών του όπλων.

Ένα σημαντικό πυρηνικό όπλο του Πακιστάν, το οποίο του έδωσε αξιοπιστία στο δόγμα του περί «αποτροπής σε όλο το φάσμα» είναι το τακτικό πυρηνικό όπλο, ο βαλλιστικός πύραυλος μικρού βεληνεκούς «Nasr». Αυτός ο πύραυλος σχεδιάστηκε για να προσβάλει με πυρηνικά τις ινδικές ταξιαρχίες που θα εισέβαλαν στο πακιστανικό έδαφος και έτσι να αποτρέψει την Ινδία από το να χρησιμοποιεί το τακτικό επίπεδο ως πεδίο συγκρούσεων. Έτσι ‘γέμισε’ το κενό που υπήρχε ανάμεσα στις πυρηνικές και στις τακτικές δυνάμεις.¹⁴⁸

Με την πάροδο των χρόνων, και την δημιουργία νέων πυραύλων μεγαλύτερης εμβέλειας και ακρίβειας, βαλλιστικών (Shaheen-III), κρουαζιέρας (Ra’ad-2) και βαλλιστικών που μπορούν να εκτοξευτούν από υποβρύχια (Babur 3) όπως και πυραύλων πολλαπλών πυρηνικών κεφαλών (Ababeel), το Πακιστάν ενίσχυσε και τα δύο άκρα του πυρηνικού του δόγματος της «αποτροπής σε όλο το φάσμα των επιχειρήσεων». Μπορεί να πλήξει στόχους σε μακρινή απόσταση (Shaheen – III , 2750km), στόχους σε κοντινή απόσταση (Nasr, 60km), να αντιμετωπίσει το νέο αντιβαλλιστικό σύστημα της Ινδίας (τεχνολογία πολλαπλών πυρηνικών κεφαλών με τον βαλλιστικό πύραυλο Ababeel,) και να εφαρμόσει αντίποινα (second strike capability), μετά από πυρηνικό πλήγμα της Ινδίας (βαλλιστικός πύραυλος που εκτοξεύεται από υποβρύχια: Babur-3). Συμπερασματικά το πυρηνικό Δόγμα του Πακιστάν είναι δομημένο πάνω στην απειλή της Ινδίας, πυρηνική και συμβατική.

¹⁴⁸ General Khalid Kidwai, in conversation with Peter Levoy, Carnegie Nuclear Policy Conference, Carnegie Endowment for International Peace, Washington DC, March 23, 2015, <http://carnegieendowment.org/files/03-230315carnegieKIDWAI.pdf>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΟΙ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΑΠΟΤΡΟΠΗΣ ΜΕΤΑΞΥ ΙΝΔΙΑΣ ΚΑΙ ΠΑΚΙΣΤΑΝ

Αποτροπή ορίζεται ως «η δυνατότητα ενός κράτους να αποκλείει τη μη επιθυμητή γι' αυτό δράση ενός άλλου κράτους. Τούτο δεν μπορεί να είναι αποτέλεσμα πειθούς αλλά αποτέλεσμα μίας συνάρτησης: αφενός της απειλής ή της χρήσης βίας που διαθέτει το κράτος που αποτρέπει και αφετέρου των φόβων του κράτους που αποτρέπεται για τις συνέπειες της εναντίον του χρήσης βίας». ¹⁴⁹

Επειδή στην παρούσα εργασία εξετάζουμε τα πυρηνικά προγράμματα της Ινδίας και του Πακιστάν και τις συνθήκες της μεταξύ τους αποτροπής, στο παρόν κεφάλαιο θα αναφερθούμε στην πυρηνική αποτροπή μεταξύ των δύο δυνάμεων. Με δεδομένο ότι, οι δύο αντίπαλοι της Νότιας Ασίας, η Ινδία και το Πακιστάν, «παρουσίασαν» ο ένας στον άλλον ταυτόχρονα το 1998 τα πυρηνικά τους όπλα, θα συγκρίνουμε τις ικανότητες του πυρηνικού τους οπλοστασίου χρονιά-χρονιά και θα προσπαθήσουμε να βρούμε εάν η δύο χώρες έφτασαν σε ισορροπία η οποία στην πυρηνική αποτροπή ορίζεται ως «η απόκτηση και από τις δύο χώρες αξιόπιστης δύναμης πυρηνικών αντιποίνων εναντίον της άλλης στην περίπτωση που θα γινόταν στόχος αιφνίδιας πυρηνικής επίθεσης». ¹⁵⁰

Πρώτη η Ινδία, πραγματοποιεί πυρηνικές δοκιμές στις 11 και 13 Μαΐου 1998 και στις 27 Μαΐου ο Ινδός Πρωθυπουργός Shri Atal Bihari αναφέρει ρητά ότι η χώρα του έχει εισέρθει στην πυρηνική εποχή και πλέον είναι μία πυρηνική δύναμη. Την άλλη μέρα (28 Μαΐου 1998) το Πακιστάν πραγματοποιεί και αυτό πυρηνικές δοκιμές και ο Πακιστανός Πρωθυπουργός Muhammad Nawaz Sharif δηλώνει ότι η απόκτηση των πυρηνικών όπλων από το Πακιστάν έγινε για να αποτραπεί η επιθετικότητα της Ινδίας, δηλαδή το Πακιστάν απέδειξε

¹⁴⁹ Ηλίας Κουσκουβέλης, Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις, Ποιότητα, Αθήνα, 2007, σελ 422.

¹⁵⁰ Ηλίας Ι. Κουσκουβέλης, Θεωρία Διεθνών Σχέσεων στον Ψυχρό Πόλεμο 'Αποτροπή και πυρηνική Στρατηγική', Ποιότητα, Αθήνα 2000, σελ 109.

την ικανότητα του να επιβάλει κόστος¹⁵¹ στην Ινδία σε περίπτωση πυρηνικού χτυπήματος από αυτήν.

Το 1998 και οι δύο χώρες διέθεταν μόνο μαχητικά αεροσκάφη για την μεταφορά και ρίψη εναντίον του αντιπάλου πυρηνικών βομβών. Η Ινδία διέθετε 48 μαχητικά αεροσκάφη που μπορούσαν να μεταφέρουν πυρηνικές κεφαλές (32 MIRAGE-H και 16 JAGUAR) εναντίον 36 μαχητικών αεροσκαφών (24 F-16A/B και 12 MIRAGE III/V) του Πακιστάν. Από τις αναλογίες των αεροσκαφών μπορούμε να συμπεράνουμε ότι υπήρχε μία ισορροπία στις πυρηνικές ικανότητες των δύο χωρών, χωρίς όμως να είναι βέβαιη η πραγματοποίηση ανταποδοτικού χτυπήματος από αυτήν που θα δεχόταν πρώτη την επίθεση. Αξιοσημείωτο είναι ότι τα μαχητικά της Ινδίας μπορούν να πλήξουν όλο την επικράτεια του Πακιστάν, ενώ τα μαχητικά του Πακιστάν μπορούν να πλήξουν την βόρεια, την κεντρική και την νοτιοδυτική Ινδία, όπου υπάρχουν οι μεγάλες πόλεις της Ινδίας το Νέο Δελχί και η Βομβάη. Βέβαια είναι πολύ αμφίβολο αν ένα μαχητικό αεροσκάφος οπλισμένο με πυρηνικά θα μπορούσε να διανύσει τόσο μεγάλη απόσταση χωρίς να καταρριφθεί από την αντίπαλη αεράμυνα, δεδομένου των περιορισμών που θα έχει όταν μεταφέρει ένα τέτοιο φορτίο.

Το 2003 και οι δύο χώρες εισάγουν στο πυρηνικό τους οπλοστάσιο βαλλιστικούς πυραύλους. Η Ινδία θέτει σε υπηρεσία τον SRBM Prithvi – II με εμβέλεια 250km, ενώ το Πακιστάν τον SRMB Shaheen-I με εμβέλεια 750km και τον MRBM Ghauri με εμβέλεια 1250km και δυνατότητα μεταφοράς πυρηνικής κεφαλής ισχύος έως 40kt, η μεγαλύτερη μέχρι τότε στην περιοχή. Και οι τρεις έχουν την δυνατότητα μετακίνησης μέσω δρόμων. Η Ινδία είχε να παρατάξει 24 βαλλιστικούς πυραύλους εναντίον 40 του Πακιστάν (24 Ghauri και 16 Shaheen I). Παρόλο που οι ινδικοί Prithvi – II έχουν μικρή εμβέλεια, το ότι μετακινούνται μέσω δρόμων και το ότι είναι τοποθετημένοι κοντά στα σύνορα με το Πακιστάν¹⁵² τους καθιστά απειλή για τα μεγάλα αστικά κέντρα

¹⁵¹ Ηλίας Κουσκουβέλης, Παραδόσεις μαθήματος Διεθνείς Σχέσεις II, Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στις Διεθνείς Σχέσεις και Ασφάλεια 2017-2018.

¹⁵² Hans M. Kristensen, 'Indian Nuclear Forces 2018', Bulletin of the Atomic Scientists Vol 74, no 6 page 363, 01 Nov. 2018.

του Πακιστάν, το Ισλαμαμπάντ, το Καράτσι και την Λαχώρα. Ένα στοιχείο ακόμη είναι ότι επειδή έχουν μικρό μέγεθος δεν μπορούν να ανιχνευτούν από δορυφόρους ¹⁵³ και είναι πολύ δύσκολο να πληγούν και να καταστραφούν, οπότε καθίστανται ικανοί για να διενεργήσουν ένα ανταποδοτικό χτύπημα σε περίπτωση που το Πακιστάν πλήξει την Ινδία με πυρηνικά. Το Πακιστάν με τους 40 βαλλιστικούς πυραύλους φαίνεται να έχει ένα προβάδισμα απέναντι στην Ινδία, χωρίς όμως να μπορεί να εξασφαλίσει βέβαια υπεροχή απέναντί της. Μπορεί να χτυπήσει τα μεγάλα αστικά κέντρα της Ινδίας, Νέο Δελχί και Βομβάη και σίγουρα μπορεί να ανταποδώσει ένα πυρηνικό πλήγμα από την Ινδία λόγω του ότι οι βαλλιστικοί της πύραυλοι Ghauri έχουν μεγαλύτερη εμβέλεια από ότι οι ινδικοί.

Το 2004 το Πακιστάν προσθέτει στο πυρηνικό του οπλοστάσιο και 16 βαλλιστικούς πυραύλους μικρής απόστασης (Close Range Ballistic Missile, CRBM) τους Ghaznavi. Οι Ghaznavi έχουν εμβέλεια 290km, και μπορούν να μεταφερθούν μέσω δρόμων, ενώ το ιδιαίτερο τους χαρακτηριστικό είναι ότι είναι hypersonic πύραυλοι, δηλαδή κινούνται με ταχύτητα πάνω από 5 Mach και έτσι είναι πολύ δύσκολο να αντιμετωπιστούν από οποιοδήποτε σύστημα αεράμυνας.

Σε αυτό το χρονικό σημείο βλέπουμε ότι η Ινδία διαθέτει 24 βαλλιστικούς πυραύλους CRBM Prithvi – II με εμβέλεια 250km ενώ το Πακιστάν διαθέτει 56 βαλλιστικούς πυραύλους που είναι οι 16 SRMB Shaheen-I με εμβέλεια 750km, οι 24 MRBM Ghauri με εμβέλεια 1250km και οι 16 CRBM Ghaznavi με εμβέλεια 290km. Από την σύγκριση των αριθμών υπάρχει μία υπεροχή του Πακιστάν έναντι της Ινδίας. Σε αυτή την χρονική στιγμή και οι δύο χώρες έχουν ως δόγμα την ελάχιστη αξιόπιστη αποτροπή. Υπάρχει όμως το δεδομένο της μεγάλης διαφοράς υπέρ της Ινδίας στον συμβατικό στρατό.

Το 2007, η Ινδία θέτει σε επιχειρησιακή ετοιμότητα 20 βαλλιστικούς πυραύλους μικρού βεληνεκούς (SRBM), τους Agni I, με εμβέλεια μεγαλύτερη

¹⁵³ Hans M. Kristensen, 'Indian Nuclear Forces 2018', Bulletin of the Atomic Scientists Vol 74, no 6 page 363, 01 Nov. 2018.

από 700km, και το σημαντικότερο, μπορούν να μεταφέρουν και αυτοί πυρηνική κεφαλή ισχύος έως 40kt, όπως οι πακιστανικοί βαλλιστικοί πύραυλοι Gauri. Επομένως το 2007, η Ινδία διαθέτει 44 βαλλιστικούς πυραύλους έναντι 56 του Πακιστάν.

Το 2011, η Ινδία θέτει σε επιχειρησιακή ετοιμότητα 8 βαλλιστικούς πυραύλους μέσου βεληνεκούς (MRBM), τους Agni II, με εμβέλεια μεγαλύτερη από 2000km, οι μπορούν να μεταφέρουν και αυτοί πυρηνική κεφαλή ισχύος έως 40kt, όπως οι πακιστανικοί βαλλιστικοί πύραυλοι Gauri. Επομένως το 2011, η Ινδία διαθέτει 52 βαλλιστικούς πυραύλους έναντι 56 του Πακιστάν. Βλέπουμε λοιπόν ότι η Ινδία έχει 8 MRBM (Agni II) έναντι 24 MRBM (Ghauri) του Πακιστάν, 20 SRBM (Agni I) έναντι 16 SRBM (Shaheen-I) του Πακιστάν και τέλος το Πακιστάν διαθέτει 16 βαλλιστικούς πυραύλους CRBM (Ghaznavi) έναντι 24 CRBM (Prithvi – II) της Ινδίας. Το Πακιστάν δηλαδή έχει αριθμητική υπεροπλία στους βαλλιστικούς πυραύλους μέσης εμβελείας και η Ινδία ελαφρά υπεροπλία στους πυραύλους μικρής και κοντινής εμβελείας. Ένα ακόμη αξιοσημείωτο γεγονός είναι ότι και οι δύο χώρες διαθέτουν περίπου ίσο αριθμό βαλλιστικών πυραύλων που μπορούν να φέρουν πυρηνική κεφαλή ισχύος έως 40kt, αυτοί είναι 28 ινδικοί (20 Agni I και 8 Agni II) έναντι 24 πακιστανικών Ghauri. Τέλος το πιο σημαντικό γεγονός του 2011 είναι ότι η Ινδία με τους βαλλιστικούς πυραύλους μέσης εμβελείας Agni II, οι οποίοι έχουν μεγαλύτερη εμβέλεια από τους πακιστανικούς Ghauri, αφαιρεί από το Πακιστάν την ικανότητα του σίγουρου ανταποδοτικού χτυπήματος, λόγω του ότι οι Agni II μπορούν να πλήξουν όλο το Πακιστάν, ενώ οι πακιστανικοί Ghauri δεν μπορούν να πλήξουν όλη την Ινδία, η οποία θα διατηρήσει πυρηνικά όπλα μετά από ένα πρώτο πυρηνικό χτύπημα από το Πακιστάν και θα μπορεί να ανταποδώσει. Από τα παραπάνω μπορούμε να συμπεράνουμε ότι το 2011 ήταν η χρονιά που οι Ινδοί αντιστάθμισαν την πυρηνική ισχύ του Πακιστάν, αν και θα πρέπει να πούμε ότι το Πακιστάν δεν είχε ποτέ συντριπτική πυρηνική υπεροχή απέναντι στην Ινδία.

Το 2013 είναι μια πολύ σημαντική χρονιά για την πυρηνική ισορροπία και την πυρηνική αποτροπή των δύο κρατών. Το Πακιστάν θέτει σε υπηρεσία τους βαλλιστικούς πυραύλους μικρής απόστασης Nasr, οι οποίοι μπορούν να

φέρουν και πυρηνική κεφαλή ισχύος 12kt. Η εμβέλεια τους είναι 60km, και η είσοδό τους στην ενεργό υπηρεσία είναι η επιβεβαίωση του δόγματος που ανακοινώνει το Πακιστάν την ίδια χρονιά, το δόγμα της αποτροπής σε όλο το φάσμα των επιχειρήσεων (full spectrum deterrence). Ο αριθμός των πυρηνικών κεφαλών που μπορεί να εκτοξεύσει το Πακιστάν εναντίον της Ινδίας με τον πύραυλο Nasr είναι 24, ανεβάζοντας έτσι τον αριθμό των πυρηνικών κεφαλών που διαθέτει το Πακιστάν στους 80.

Η Ινδία, την ίδια χρονιά, θέτει σε υπηρεσία τον βαλλιστικό πύραυλο μικρού βεληνεκούς Dhanush, ο οποίος μπορεί να εκτοξευτεί από πλοία, μεταφέροντας έτσι την πυρηνική αναμέτρηση με το Πακιστάν και στην θάλασσα. Ο Dhanush τίθεται σε υπηρεσία, σε δύο πλοία παράκτιας περιπολίας κλάσης Sukanya, στην δυτική Ινδία, ανεβάζοντας έτσι τον αριθμό των πυρηνικών κεφαλών που μπορεί να βάλει η Ινδία εναντίον του Πακιστάν από την θάλασσα σε 4. Μπορεί ο αριθμός να μην είναι μεγάλος, υπάρχει όμως μια ποιοτική διαφορά όσον αφορά την ανάπτυξη για πρώτη φορά της πυρηνικής ικανότητας της Ινδίας και στην θάλασσα, αυξάνοντας έτσι τις πιθανότητες για ένα αξιόπιστο ανταποδοτικό πυρηνικό χτύπημα εναντίον του Πακιστάν.

Ένα ακόμη αξιοσημείωτο γεγονός του 2013, είναι η εμφανής διαφορά υπέρ του Πακιστάν σε αριθμό πυρηνικών κεφαλών. Το Πακιστάν διαθέτει 80 πυρηνικές κεφαλές έναντι 56 της Ινδίας. Βλέπουμε λοιπόν το Πακιστάν διαθέτει 24 MRBM (Ghauri) έναντι 8 MRBM (Agni II) της Ινδίας, 16 SRBM (Shaheen-I) έναντι 24 SRBM (20 Agni I και 4 Dhanush) της Ινδίας, και τέλος το Πακιστάν διαθέτει 40 βαλλιστικούς πυραύλους CRBM (16 Ghaznavikai 24 Nasr) έναντι 24 CRBM (Prithvi – II) της Ινδίας. Από την ποιοτική σύγκριση των μέσων που μεταφέρουν τις κεφαλές, μπορούμε να δούμε μια υπεροχή του Πακιστάν στους τακτικούς πυρηνικούς βαλλιστικούς πυραύλους (40 έναντι 24), οι οποίοι υποστηρίζουν στο τακτικό επίπεδο το δόγμα της αποτροπής σε όλο το φάσμα των επιχειρήσεων, μια υπεροχή του Πακιστάν στους πυραύλους μέσου βεληνεκούς (24 έναντι 8) και μια ελαφρά υστέρηση στους βαλλιστικούς πυραύλους μικρού βεληνεκούς (16 έναντι 24).

Το 2014, εισάγονται σε υπηρεσία και από τις δύο πλευρές νέα οπλικά συστήματα. Η Ινδία εισάγει τον βαλλιστικό πύραυλο Agni III (8 βαλλιστικοί πύραυλοι), ο οποίος με εμβέλεια 3200km, κατατάσσεται πλέον στην οικογένεια των βαλλιστικών πυραύλων ενδιάμεσης εμβέλειας (IRBM: Intermediate Range Ballistic Missile). Το Πακιστάν καταφέρνει να εξοπλίσει με πυρηνική ικανότητα των πύραυλο κρουαζιέρας Babur (12 πυραύλους), ο οποίος είναι σε υπηρεσία από το 2005, και εισάγει σε υπηρεσία και τον βαλλιστικό πύραυλο μέσης εμβελείας MRBM Shaheen-II (Hatf-6) (12 πυραύλους), με εμβέλεια 1500km.

Την αμέσως επόμενη χρονιά, το 2015, το Πακιστάν εισάγει σε υπηρεσία τον βαλλιστικό πύραυλο μικρής εμβελείας SRBM Abdali (10 πυραύλους) ανεβάζοντας έτσι τον συνολικό αριθμό των πυραύλων που μπορούν να μεταφέρουν πυρηνικά σε 114 έναντι 64 της Ινδίας. Η υπεροχή του Πακιστάν σε αριθμούς πυρηνικών κεφαλών είναι εμφανής, αλλά διατηρούνται κάποια ιδιαίτερα ποιοτικά χαρακτηριστικά υπέρ της Ινδίας. Οι MRBM του Πακιστάν ακόμη δεν μπορούν να πλήξουν όλη την επικράτεια της Ινδίας σε αντίθεση με τους ινδικούς που μπορούν να πλήξουν όλο το Πακιστάν. Συνέπεια αυτού του γεγονότος είναι ότι η Ινδία, με το μεγαλύτερο βεληνεκές των MRBM βαλλιστικών της πυραύλων (διπλάσιο σε ορισμένες περιπτώσεις από αυτό των πακιστανικών), διατηρεί το πλεονέκτημα του ανταποδοτικού χτυπήματος μετά από μία πρώτη χρήση από την πλευρά του Πακιστάν. Επίσης η Ινδία διατηρεί το προβάδισμα και στην χρήση της θάλασσας για πυρηνικά πλήγματα επειδή μπορεί να εκτοξεύσει πυρηνικούς πυραύλους από τα πλοία της στον Ινδικό Ωκεανό.

Στα επόμενα χρόνια, και έως σήμερα, το Πακιστάν έχει υπό δοκιμή αρκετούς νέους πυραύλους με εξελιγμένες δυνατότητες. Αυτοί οι πύραυλοι είναι οι βαλλιστικοί Shaheen 1A, Shaheen III και ο Ababeel. Ο Shaheen 1A είναι μια βελτιωμένη έκδοση του Shaheen 1. Ο Shaheen III, με την μεγάλη του εμβέλεια (2750km) θέτει όλη την επιφάνεια της Ινδίας κάτω από την απειλή ενός πυρηνικού χτυπήματος από το Πακιστάν. Το ενδιαφέρον, αλλά ταυτόχρονα και το πιο σημαντικό είναι ότι, θέτει κάτω από την απειλή πυρηνικού χτυπήματος και τα νησιά Άνταμαν και Νικομπάρ, τα οποία «έχουν αναπτυχθεί ως στρατηγικές βάσεις, και η Ινδία μπορεί να σκεφτεί να βάλει

στρατηγικά όπλα». ¹⁵⁴Με αυτήν του την κίνηση αφαιρεί από την Ινδία μια σημαντική ικανότητα επίτευξης ενός ανταποδοτικού χτυπήματος εναντίον του Πακιστάν. Ένας άλλος βαλλιστικός πύραυλος που αναπτύσσει το Πακιστάν είναι ο βαλλιστικός πύραυλος πολλαπλών κεφάλων (MIRV) Ababeel, με εμβέλεια 2200km. Ο Ababeel σχεδιάστηκε για να αντιμετωπίσει το νέο αντιβαλλιστικό σύστημα της Ινδίας, ¹⁵⁵ και είναι η πρώτη φορά που αυτή η τεχνολογία εισάγεται για χρήση στην περιοχή.

Επιπλέον το Πακιστάν αναπτύσσει και έναν πύραυλο κρουαζιέρας, τον Babur-3, ο οποίος θα βάλ्लεται από τα υποβρύχια του πακιστανικού Πολεμικού Ναυτικού. Παρόλο που το πακιστανικό Ναυτικό δεν έχει πυρηνοκίνητα υποβρύχια, η ικανότητα να βάλλει πυρηνικούς πυραύλους κρουαζιέρας από υποβρύχια, εξασφαλίζει σε μεγάλο ποσοστό την ικανότητα επίτευξης ανταποδοτικού χτυπήματος εναντίον της Ινδίας.

Από την άλλη πλευρά, και η Ινδία συνεχίζει με αμείωτο ρυθμό και ένταση των πυρηνικών της εξοπλισμό. Αναπτύσσει τον βαλλιστικό πύραυλο Agni-V, με εμβέλεια πάνω από 5.200km. Με αυτόν τον πύραυλο ανεβάζει το status της ως πυρηνική δύναμη, αποτρέπει αποτελεσματικά την Κίνα με την ικανότητα της να πλήξει ολόκληρη την επικράτεια της Κίνας και προετοιμάζει το έδαφος για τον επόμενο πύραυλο της οικογένειας, τον Agni VI, ηο οποίος θα έχει εμβέλεια πάνω από 6.000km, κατατάσσοντας τον έτσι στους διηπειρωτικούς βαλλιστικούς πυραύλους (ICBM: Intercontinental Ballistic Missiles) ¹⁵⁶, και έχοντας την ικανότητα των πολλαπλών πυρηνικών κεφαλών.

¹⁵⁴ General Khalid Kidwai, in conversation with Peter Levoy, Carnegie Nuclear Policy Conference, Carnegie Endowment for International Peace, Washington DC, March 23, 2015, <http://carnegieendowment.org/files/03-230315carnegieKIDWAI.pdf>

¹⁵⁵ Tasleem, S., 'No Indian BMD for no Pakistani MIRVS', Stimson Center, Off Ramps Initiative, Paper, 2 Oct. 2017.

¹⁵⁶ 'Defense Intelligence Ballistic Missile Analysis Committee, 'Ballistic and Cruise Missile Threat 2017' στην ηλεκτρονική διεύθυνση: https://www.nasic.af.mil/Portals/19/images/Fact%20Sheet%20Images/2017%20Ballistic%20and%20Cruise%20Missile%20Threat_Final_small.pdf?ver=2017-07-21-083234-343

Επιπλέον η Ινδία έχει κάνει πολύ σημαντικά βήματα και στην θάλασσα έχοντας θέσει σε υπηρεσία το πρώτο (ονομάζεται Arihant) από το 4 συνολικά πυρηνοκίνητα υποβρύχια που κατασκευάζει, ολοκληρώνοντας έτσι την ανάπτυξη της πυρηνικής της ικανότητας στη στεριά, στον αέρα και στη θάλασσα. Το εν λόγω υποβρύχιο κάνει πραγματικότητα την επίτευξη άμεσου ανταποδοτικού πυρηνικού χτυπήματος, λόγω της επιβιωσιμότητας του και της ετοιμότητας των πυρηνικών του πυραύλων για εκτόξευση¹⁵⁷. Το μόνο του μειονέκτημα, προς το παρόν είναι η σχετικά μικρή εμβέλεια των βαλλιστικών πυραύλων K-15 που φέρει, μην μπορώντας να πλήξει το Ισλαμαμπάντ. Αυτό όμως θα διορθωθεί με την εισαγωγή σε υπηρεσία του βαλλιστικού πυραύλου K-4, ο οποίος θα έχει εμβέλεια πάνω από 3.500km, και θα μπορεί να πλήξει και την Κίνα.

Από τα παραπάνω συμπεραίνουμε ότι και οι δύο χώρες συνεχίζουν με αμείωτη ένταση τον πυρηνικό τους εξοπλισμό, απειλούν η μία την άλλη με πυρηνικά όπλα σε όλα τα επίπεδα του πολέμου (στρατηγικό, επιχειρησιακό και τακτικό)¹⁵⁸, με δυνατότητες ανταποδοτικού χτυπήματος και **έχουν φτάσει πλέον σε συνθήκες ‘βέβαιης αμοιβαίας καταστροφής’ (MAD: Mutually Assured Destruction)**¹⁵⁹, αποτρέποντας την χρήση των πυρηνικών τους όπλων, αλλά και την χρήση των συμβατικών τους δυνάμεων σε επιχειρήσεις

¹⁵⁷ Η Ινδός Πρωθυπουργός κ. Μόντι, στις 5 Νοεμβρίου 2018 ονόμασε την πρώτη περιπολία του Arihant, ως περιπολία αποτροπής και ως μία απάντηση σε αυτούς που έχουν ‘παραδοθεί’ στον πυρηνικό εκβιασμό, ένας σαφής υπαινιγμός για το Πακιστάν. (Στην ηλεκτρονική διεύθυνση :https://twitter.com/narendramodi/status/1059362127419367424?ref_src=twsrc%5Etfw%7Ctwcamp%5Etweetembed%7Cwtterm%5E1059362127419367424&ref_url=https%3A%2F%2Feconomictimes.indiatimes.com%2Fnews%2Fdefence%2Fins-arihant-completes-indias-nuclear-triad-pm-modi-felicitates-crew%2Farticleshow%2F66509959.cms). Το Πακιστάν αντέδρασε ανακοινώνοντας ότι με την εισαγωγή σε υπηρεσία του εν λόγω υποβρυχίου επηρεάζεται η στρατηγική σταθερότητα στην νότια Ασία., κυρίως γιατί για πρώτη φορά θα υπάρχουν στην περιοχή πυρηνικές κεφαλές έτοιμες προς εκτόξευση, (στην ηλεκτρονική διεύθυνση <https://economictimes.indiatimes.com/news/defence/pakistan-expresses-concern-over-deployment-of-indias-nuke-sub-ins-arihant/articleshow/66546639.cms>).

¹⁵⁸ ‘Rare light shone on full spectrum deterrence policy’, DAWN, Pakistan 7 Dec 2017, στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <https://www.dawn.com/news/1375079>

¹⁵⁹ General Khalid Kidwai, σε συνέντευξη του με τον Peter Levoy, Carnegie Nuclear Policy Conference, Carnegie Endowment for International Peace, Washington DC, March 23 2015, <http://carnegieendowment.org/files/03-230315carnegieKIDWAI.pdf>.

με μεγάλους σχηματισμούς μάχης. Ως αποτέλεσμα της αμοιβαίας αυτής πυρηνικής αποτροπής είναι ότι προσπαθούν να βρουν χώρο πλήγματος σε επίπεδο χαμηλότερο του συμβατικού (π.χ. τρομοκρατικά χτυπήματα) για να προκαλέσουν η μία στην άλλη κόστος.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Από την μελέτη του ‘πυρηνικού’ ανταγωνισμού μεταξύ των δύο χωρών παρατηρούμε ότι και οι δύο χώρες προετοιμάζονταν για χρόνια για την έναρξη αυτού του ανταγωνισμού. Δεν περίμεναν να αποκτήσει πυρηνικά ο γείτονάς τους και στη συνέχεια να ξεκινήσουν και αυτοί με την σειρά τους τις διαδικασίες απόκτησης πυρηνικών όπλων. Με την έναρξη των πυρηνικών δοκιμών από την Ινδία, αμέσως και το Πακιστάν δήλωσε ‘παρόν’ στην νέα πραγματικότητα έτσι ώστε στα πλαίσια της αποτροπής η απειλή να απαντηθεί με μία άλλη απειλή.¹⁶⁰

Εξαίρεση σε αυτό τον κανόνα αποτέλεσε για την Ινδία η περίοδος από το 1964, χρονιά κατά την οποία απέκτησε πυρηνικά όπλα η Κίνα, έως το 1998, χρονιά κατά την οποία απέκτησε πυρηνικά όπλα η Ινδία. Σε αυτό το χρονικό διάστημα, η πυρηνική απειλή της Κίνας προς την Ινδία εξισορροπούνταν από τις ΗΠΑ. Όταν όμως, η βασική απειλή για την επιβίωση της Ινδίας, το Πακιστάν, ξεκίνησε τις ενέργειες για απόκτηση πυρηνικών όπλων, τότε και η Ινδία συνέχισε στον ίδιο δρόμο. Κάτι ανάλογο ισχύει και για το Πακιστάν σε σχέση με την Ρωσία και την Ινδία. Η εξισορρόπηση δηλαδή ενός πυρηνικού κράτους από ένα μη πυρηνικό κράτος γίνεται μόνο εάν ένα άλλο πυρηνικό κράτος σπεύσει προς βοήθεια του δευτέρου.

Βλέπουμε λοιπόν ότι, όταν η βασική και πιο επικίνδυνη απειλή για μια χώρα αποκτήσει πυρηνικά, τότε πρέπει και αυτή η χώρα για να πετύχει ουσιαστική αποτροπή πρέπει να κινηθεί προς ένα ανάλογο δρόμο. Το συμβατικό Δόγμα της Ινδίας Cold Start, όπως και οι χειρουργικές επεμβάσεις (surgical strikes) εναντίον του στρατού του Πακιστάν, εκπονήθηκαν και διενεργήθηκαν αφότου και οι δύο χώρες είχαν αποκτήσει πυρηνικά. Δεν εκπονήθηκαν για να αποτρέψουν με συμβατικές δυνάμεις και δόγματα μια πυρηνική απειλή.

¹⁶⁰ Ηλίας Ι. Κουσκουβέλης, Θεωρία Διεθνών Σχέσεων στον Ψυχρό Πόλεμο ‘Αποτροπή και πυρηνική Στρατηγική’, Ποιότητα, Αθήνα 2000, σελ 16.

Εάν όμως μία χώρα βρεθεί στην δυσάρεστη και μειονεκτική θέση να αμύνεται εναντίον ενός πυρηνικού κράτους, τότε μπορεί να πάρει παράδειγμα από τις δύο αυτές χώρες και να ψάξει για 'χώρο' επιχειρήσεων 'κάτω' από το σκαλοπάτι έναρξης πυρηνικών επιθέσεων από τον αντίπαλο. Η Ινδία προσπάθησε να το κάνει αυτό με την δημιουργία ταχικίνητων συμβατικών δυνάμεων, οι οποίες θα εισέβαλλαν για λίγα χιλιόμετρα μέσα στο Πακιστάν μην προκαλώντας έτσι την πυρηνική επίθεση από αυτό, δίνοντας όμως ένα μάθημα στον πακιστανικό στρατό και υποχωρώντας μετά από ανταλλάγματα. Πήρε όμως την απάντηση των τακτικών πυρηνικών όπλων από το Πακιστάν. Το Πακιστάν από την άλλη ψάχνει για χώρο συμβατικών επιχειρήσεων στο υπό-συμβατικό επίπεδο, με αντάρτικα και τρομοκρατικές επιθέσεις.

Συνοψίζοντας, η λύση για άμυνα μιας μη πυρηνικής χώρας εναντίον μιας πυρηνικής είναι:

α. Η μελέτη του αντίπαλου πυρηνικού Δόγματος, έτσι ώστε να καθοριστεί το σημείο έναρξης των πυρηνικών χτυπημάτων από τον αντίπαλο, με αντικειμενικό σκοπό την διεξαγωγή φίλιων συμβατικών επιχειρήσεων κάτω από αυτό το σημείο.

β. Η δημιουργία ταχικίνητων συμβατικών δυνάμεων κοντά στα σύνορα έτσι ώστε να δράσουν γρήγορα για την κατάληψη εχθρικού εδάφους, πριν ο αντίπαλος προλάβει να απαντήσει είτε συμβατικά είτε πυρηνικά, με αντικειμενικό σκοπό την τιμωρία του αντιπάλου και την έναρξη διαπραγματεύσεων για πολιτικά οφέλη.

γ. Την δράση στο υποσυμβατικό επίπεδο (αντάρτικα, δολιοφθορές κλπ) έτσι ώστε να προκαλείται φθορά και φόβος στον αντίπαλο.

δ. Την αναζήτηση υποστήριξης από πυρηνική χώρα η οποία θα αποτρέψει την εχθρική χώρα από την χρήση των πυρηνικών (περίπτωση Ινδίας-ΗΠΑ εναντίον Κίνας).

Τέλος πάλι υπενθυμίζουμε ότι αυτές οι προτάσεις είναι λύσεις οι οποίες δεν είναι σίγουρο ότι θα πετύχουν την αποτροπή εναντίον ενός πυρηνικού

κράτους, ενώ αν το πετύχουν θα είναι προς το παρόν¹⁶¹. Οι μόνες σίγουρες λύσεις εναντίον ενός πυρηνικού κράτους είναι:

- α. Αρχικά, η αποτροπή του αντιπάλου από το να αποκτήσει πυρηνική ενέργεια και τεχνολογία.
- β. Εφόσον αποτύχει η (α) λύση, η προληπτική καταστροφή των πυρηνικών εγκαταστάσεων του εχθρού (Ισραήλ – Ιράν).
- γ. Και τέλος η απόκτηση πυρηνικών όπλων από την χώρα που απειλείται έτσι ώστε να μην καταστεί δορυφόρος του πυρηνικού της αντιπάλου.

¹⁶¹ Ηλίας Ι. Κουσκουβέλης, Θεωρία Διεθνών Σχέσεων στον Ψυχρό Πόλεμο 'Αποτροπή και πυρηνική Στρατηγική', Ποιότητα, Αθήνα 2000, σελ 248.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ηλίας Ι. Κουσκουβέλης, *Θεωρία Διεθνών Σχέσεων στον Ψυχρό Πόλεμο 'Αποτροπή και πυρηνική Στρατηγική'*, Ποιότητα, Αθήνα, 2000.

Ηλίας Κουσκουβέλης, *'Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις'*, Ποιότητα, Αθήνα, 2007.

Ηλίας Κουσκουβέλης, *Παραδόσεις μαθήματος Διεθνείς Σχέσεις Ι και ΙΙ.*

Ρεβέκκα Παιδή, *Παραδόσεις μαθήματος Θεωρία Στρατηγικής ΙΙ.*

Ahmed, M., 'Pakistan's tactical nuclear weapons and their impact on stability', Carnegie Endowment for International Peace, Regional Insight, 30 June 2016; and Sankaran, J., 'Pakistan's battlefield nuclear policy: a risky solution to an exaggerated threat', *International Security*, vol. 39, no. 3 (winter 2014/15), pp. 118–51.

Albright, D. and Kelleher-Vergantini, S., *India's Stocks of Civil and Military Plutonium and Highly Enriched Uranium, End 2014* (Institute for Science and International Security: Washington, DC, 2 Nov. 2015).

Amy F. Woolf, *Specialist in Nuclear Weapons Policy, 'Nonstrategic Nuclear Weapons'*, Congressional Research Service, 13 Feb 2018, σελ 8.

Ansari, U., 'Pakistan holds parade after 7-year break', *Defense News*, 24 Mar. 2015; and Haroon, A., 'Pakistan test fires Hatf-IX', *Dispatch News Desk*, 26 Sep. 2014.

Federation of American Scientists, 'Chemical and Biological Weapons', στην διεύθυνση <https://fas.org/nuke/guide/china/cbw>.

Federation of American Scientists, 'Pakistan chemical weapons', στην διεύθυνση <https://fas.org/nuke/guide/pakistan/cw/index.html>.

Fisher, R., 'JF-17 Block II advances with new refueling probe', Jane's Defence Weekly, 27 Jan.2016; and Ansari, U., 'Despite missile integration, nuke role unlikely for Pakistan's JF-17', Defense News, 7 Feb. 2013.

Iskander, R., *Murky Waters: Naval Nuclear Dynamics in the Indian Ocean* (Carnegie Endowment for International Peace: Washington, DC, Mar. 2015), p. 17.

Jha, S., 'India's undersea deterrent', The Diplomat, 30 Mar. 2016; and US Air Force, National Air and Space Intelligence Center p. 33.

Khushwant Singh, 'FOREIGN AFFAIRS Pakistan, India and The Bomb', The New York Times, 1 July 1979.

Levy, A., 'India is building a top-secret nuclear city to produce thermonuclear weapons, experts say', Foreign Policy, 16 Dec. 2015.

Nuclear Black Markets: Pakistan, A.Q. Khan and the Rise of Proliferation Networks, (International Institute for Strategic Studies: London, 2007).

Rai Muhammad Saleh Azam, "When Mountains Move – The Story of Chagai," *The Nation*, www.defencejournal.com.

Rajesh Rajagopalan,' India's Nuclear Doctrine Debate', στη διεύθυνση <http://carnegieendowment.org/2016/06/30/india-s-nuclear-doctrine-debate-pub-63950>.

Siddique, F., and M. Faisal. 2016. "Pakistan's Strategic Nuclear Policy and Implications for Deterrence Stability."σελ 5, *CISS Insight: Quarterly News and Views* IV (1): 1–17. Center for International Strategic Studies,. <http://ciss.org.pk/wp-content/uploads/2016/05/1-Article-Farzana-Faisal.pdf>.

Tasleem, S., 'No Indian BMD for no Pakistani MIRVS', Stimson Center, Off Ramps Initiative, Paper, 2 Oct. 2017.

Περιοδικά

Hans M. Kristensen, 'Pakistani Nuclear Forces 2018', Bulletin of the Atomic Scientists Vol 74, No 5, page 352, 31 Aug. 2018.

Hans M. Kristensen & Matt Korda, 'Indian nuclear forces, 2018', Bulletin of the Atomic Scientists, 2018, VOL. 74, NO. 6.

Kampani, G., 'New Delhi's long nuclear journey: how secrecy and institutional roadblocks delayed India's weaponization', International Security, vol. 38, no. 4 (spring 2014), pp. 94, 97–98.

Νικόλαος Παυλίδης, 'Η Ινδία παραλαμβάνει 2 μεταχειρισμένα Mirage 2000 και 32 Jaguar από την Γαλλία', περιοδικό 'Η Πτήση', 5 Οκτ. 2018...

Ramana, M. V., 'A fast reactor at any cost: the perverse pursuit of breeder reactors in India', Bulletin of the Atomic Scientists, 3 Nov. 2016.

Ετήσιες επισκοπήσεις

Burkhard, S., Lach, A. and Pabian, F., 'Khushab update', Institute for Science and International Security, Report, 7 Sep. 2017.

Defense Intelligence Ballistic Missile Analysis Committee, 'Ballistic and Cruise Missile Threat 2017' στην ηλεκτρονική διεύθυνση: https://www.nasic.af.mil/Portals/19/images/Fact%20Sheet%20Images/2017%20Ballistic%20and%20Cruise%20Missile%20Threat_Final_small.pdf?ver=2017-07-21-083234-343.

Kerr, P. and Nikitin, M. B., Pakistan's Nuclear Weapons, Congressional Research Service (CRS) Report for Congress RL3248 (US Congress, CRS: Washington, DC, 1 Aug. 2016), p. 7.

Memorandum from Air Commodore Khalid Banuri, Director of Arms Control and Disarmament Affairs in the SPD, στο CRS Report on "Pakistan Nuclear

Weapons” (February 12, 2016),
<https://www.fas.org/sgp/crs/nuke/RL34248.pdf>

SIPRI 2018: Armaments, Disarmament and International Security, Stockholm 2018.

US Air Force, National Air and Space Intelligence Center (NASIC), Ballistic and Cruise Missile Threat (NASIC: Wright-Patterson Air Force Base, OH, July 2017), p. 25.

Άρθρα σε εφημερίδες

Άρθρο στο 'Γιάννης Παλαιολόγος, 'Προς μια πυρηνική Τουρκία', ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 21 Νοεμβρίου 2017.

Dinakar, P., 'Now, India has a nuclear triad', *The Hindu*, 18 Oct. 2016.

Imtiaz Ahmad, 'Pakistan tests nuclear-capable, submarine-launched missile with a range of 450km', *Hindustantimes*, 30 Mar. 2018.

"Interview with Abdul Qadeer Khan," *The News* (Islamabad), 30 May 1998,
<http://nuclearweaponarchive.org>

K. Subrahmanyam, "The Essence of Deterrence," *Times of India*, January 7, 2003.

New Indian Express, 'India successfully test fires nuclear capable Agni-III missile off Odisha coast', 27 Apr. 2017.

Pakistan expresses concern over deployment of India's nuke sub INS Arihant
[//economictimes.indiatimes.com/articleshow/66546639.cms?utm_source=contentofinterest&utm_medium=text&utm_campaign=cppst](http://economictimes.indiatimes.com/articleshow/66546639.cms?utm_source=contentofinterest&utm_medium=text&utm_campaign=cppst)

Pandit, R., 'India successfully tests its first nuclear-capable cruise missile', Times of India, 8 Nov. 2017; and Gady, F. S., 'India successfully test fires indigenous nuclear-capable cruise missile', The Diplomat, 8 Nov. 2017.

Rare light shone on full spectrum deterrence policy', DAWN, Pakistan 7 Dec 2017, στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <https://www.dawn.com/news/1375079>

Rout, H. K., 'Maiden test of undersea K-4 missile from Arihant submarine', New Indian Express, 9 Apr. 2016.

Shashank Joshi, 'India's nuclear doctrine should no longer be taken for granted'. The Interpreter, 22 March 2017, στην διεύθυνση <https://www.lowyinstitute.org/the-interpreter/indias-nuclear-doctrine-should-no-longer-be-taken-granted>.

Subramanian, T. S., 'Agni-IV test a "grand success"', The Hindu, 2 Jan. 2017.

Surenda Singh, Military using 13 satellites to keep eye on foes , The Times of India, 26 Jun 2017, στη διεύθυνση http://timesofindia.indiatimes.com/articleshow/59314610.cms?utm_source=contentofinterest&utm_medium=text&utm_campaign=cppst.

The Economic Times, 'India test fires subsonic cruise missile 'Nirbhay'', 27 Jan 2018.

The Hindu,' India test fires medium-range nuclear capable Agni-II missile', 20 Feb. 2018.

The Hindu,' Agni-5 successfully test-fired, 4 Jun. 2018.

The Hindu, 'Big tasks ahead for new DRDO aero chief', 7 Jun 2018.

The Hindu,' Pak expresses concern over deployment of India's nuclear submarine INS Arihant , 8 Nov 2018.

The Times of India, Ambala, 'Hasimara IAF bases being readied for Rafale fighter jets', 1 Oct 2017.

The Times of India, 'Pakistan successfully test fires enhanced version of Babur cruise missile', 14 Apr. 2018.

Unnithan, S., 'A peek into India's top secret and costliest defense project, nuclear submarines', India Today, 10 Dec. 2017.

US Air Force, National Air and Space Intelligence Center (NASIC), Ballistic and Cruise Missile Threat (NASIC: Wright-Patterson Air Force Base, OH, July 2017), p. 25.

Αναλύσεις σε σεμινάρια στρατηγικών ινστιτούτων

Abdul Sattar, "Pakistan's response to the Indian Nuclear doctrine" (ομιλία στο Islamabad Council on World Affairs and the Islamabad Institute of Strategic Studies, Islamabad, November 25, 1999).

Albright, D. and Kelleher-Vergantini, S., 'Pakistan's Chashma plutonium separation plant: possibly operational', Institute for Science and International Security, Imagery Brief, 20 Feb. 2015.

Dr Adil Sultan Draft: 'IISS Talk - Evolving Military Doctrines in South Asia: Risks and Opportunities', IISS 2nd July 2018, στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <https://www.iiss.org/events/2018/06/evolving-military-doctrines-in-south-asia>.

Dr Yogesh Joshi, Σχολιασμός στην παρουσίαση του βιβλίου 'Indian Nuclear Policy, Harsh Pant and Yogesh Joshi, Oxford Press, 16 Αυγούστου 2018'.

General Khalid Kidwai, in conversation with Peter Levoy, Carnegie Nuclear Policy Conference 2015, Carnegie Endowment for International Peace, Washington DC, March 23, 2015, <http://carnegieendowment.org/files/03-230315carnegieKIDWAI.pdf>.

Harsh V. Pant, Σχολιασμός στην παρουσίαση του βιβλίου 'Indian Nuclear Policy, Harsh Pant and Yogesh Joshi, Oxford Press, 16 Αυγούστου 2018'.

Rakesh Sood, Ομιλία σε συνέδριο του International Institute for Strategic Studies (IISS) με θέμα 'India's nuclear doctrine and nuclear diplomacy', 10 Απριλίου 2017, στη διεύθυνση https://www.youtube.com/watch?v=5jN2_zW_MVk.

Rakesh Sood, Σχολιασμός στην παρουσίαση του βιβλίου 'Indian Nuclear Policy, Harsh Pant and Yogesh Joshi, Oxford Press, 16 Αυγούστου 2018'.

Walter Ladwing, Assistant Professor, Kings College London σε σχολιασμό για το Δόγμα Cold Start στο Nuclear South Asia, Stimson Center στην ηλεκτρονική διεύθυνση https://www.youtube.com/results?search_query=nuclear+learning.

Zamir Akram on the Evolution of Pakistan's Nuclear Doctrine and Posture, 22 Ιουνίου 2017, στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <https://www.youtube.com/watch?v=QP5YLBSSJJPc>.

Ανακοινώσεις τύπου

Government of India, Ministry of external affairs, Public Diplomacy," Opening Remarks by National Security Adviser Mr. Brajesh Mishra at the Release of Draft Indian Nuclear Doctrine".

Government of India, Ministry of External Affairs, Media Center," The Cabinet Committee on Security Reviews perationalization of India's Nuclear Doctrine, στη διεύθυνση: https://mea.gov.in/press-releases.htm?dtl/20131/The_Cabinet_Committee_on_Security_Reviews_perationalization_of_Indias_Nuclear_Doctrine+Report+of+National+Security+Advisory+Board+on+Indian+Nuclear+Doctrine.

Indian Ministry of Defence, Press Information Bureau, 'DRDO conducts successful flight trial of "Nirbhay" sub-sonic cruise missile', 7 Nov. 2017.

National Command Authority (NCA)-ISPR Press Release Archive, December 14, 2010, https://www.ispr.gov.pk/front/main.asp?o=t-press_release&id=1608.

Pakistan Inter Services Public Relations, 'Shaheen 3 missile test', Press Release PR-61/2015-ISPR, 9 Mar. 2015.

Pakistan Inter Services Public Relations, Press Release PR-16/2016-ISPR, 19 Jan. 2016.

Pakistan Inter Services Public Relations, Press Release PR-10/2017-ISPR, 9 Jan. 2017.

Press release, No PR-615/2017-ISPR, Rawalpindi - December 21, 2017, στην ηλεκτρονική διεύθυνση <https://www.ispr.gov.pk/press-release-detail.php?id=4459>.

"Text of Prime Minister Muhammad Nawaz Sharif Statement at a Press Conference on Pakistan Nuclear Tests," Islamabad, 26 May 1998, <http://nuclearweaponarchive.org>.

US Department of State, "2015 Report on Adherence to and Compliance with Arms Control, Nonproliferation, and Disarmament Agreements and Commitments," 5 June 2015, www.state.gov.